

บทที่ ๑

วิวัฒนาการของห้องสมุดประเภทต่าง ๆ และการศึกษาวรรณารักษศาสตร์ในประเทศไทย

ห้องสมุดแห่งชาติ

ห้องสมุดแห่งชาติแต่เดิมเรียกว่าหอพระสมุดสำหรับพระนคร เกิดขึ้นจากการที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ ให้รวมหอพระมณเฑียรธรรม หอพระสมุดวชิรญาณ และหอพุทธศาสนสังคหะเข้าเป็นหอเดียวกัน เมื่อวันที่ ๑๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๔๘ โดยทรงมุ่งหมายจะให้เป็นห้องสมุดสำหรับแผ่นดิน และพระราชทานนามว่า "หอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนคร" ดังจะกล่าวถึงความเป็นมาของห้องสมุดทั้ง ๓ แห่งดังนี้

หอพระมณเฑียรธรรม

ใน พ.ศ. ๒๓๖๖ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ใต้โปรดเกล้า ฯ ให้สร้างหอพระมณเฑียรธรรมขึ้น เพื่อเป็นที่เก็บพระไตรปิฎกของหลวงและหนังสือเบ็ดเตล็ดต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนา โดยสร้างไว้กลางสระตรงที่ตั่งพระมณฑปในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม นับว่าเป็นหอหลวงหรือห้องสมุดแห่งแรกของกรุงรัตนโกสินทร์ ต่อมาใน พ.ศ. ๒๓๗๓ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก โปรดให้สังคายนาพระไตรปิฎก และทรงสร้างพระไตรปิฎกฉบับหลวง ได้มีทรสพสมโภช ปรากฏว่าหอพระมณเฑียรธรรมถูกไฟไหม้ จึงโปรดให้สร้างหอพระมณเฑียรธรรมหลังใหม่ขึ้นตรงมุมด้านตะวันออกเฉียงเหนือของวัดพระศรีรัตนศาสดารามทุกวันนี้ หอพระมณเฑียรธรรมนั้น นอกจากเป็นที่เก็บพระไตรปิฎกของหลวงแล้ว ยังใช้เป็นที่ประชุมลูกขุนโต้ตอบพระราชสาส์นที่มีมาจากต่างประเทศและเป็นที่พักพิงจาริกพระสุพรรณมิตร เจ้านายต่างกรมด้วย

หอพระสมุทวชิรญาณ

ใน พ.ศ. ๒๔๒๔ สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ พระเจ้าลูกยาเธอ และพระเจ้าลูกเธอในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเป็นประธานทรงบริจาคพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ร่วมกันสร้างหอพระสมุทวชิรญาณ เพื่อเป็นการสนองพระกรุณาธิคุณสมเด็จพระชนกนาถ และเพื่อประโยชน์ ๓ ประการ คือ

๑. จะเป็นที่ประชุม เจริญความสามัคคีในพระบรมวงศานุวงศ์ และข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยให้ยิ่งขึ้นไป ด้วยจะเก็บรักษาหรือ ชี้แจงคติความดี แลทางที่จะปฏิบัติราชการโดยความสมัคสมานเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ตามคำที่ว่า เป็นเพื่อนข้าราชการแท้กันอย่างหนึ่ง แลพร้อมกันออกกำลังใจอุทิศตน การอื่นจะเป็นประโยชน์

๒. จะรวบรวมหนังสือต่าง ๆ เก็บไว้ในหอพระสมุทนี้ เป็นที่ประชุม วิชาหนังสือให้เจริญรุ่งเรืองสืบไปภายหน้า โดยเป็นที่หยิบฉวยได้ง่ายไม่สาบสูญ แลจะเป็นที่อุทิศหนังสือให้แพร่หลายตลอดไปแก่บุคคลอื่น ๆ ด้วยลักษณะที่จะเก็บรวบรวมเรื่องราวเก่า ๆ ลงพิมพ์เป็นสารานุกรมประโยชน์และจะอุทิศตน การตกแต่ง เรียบเรียงหนังสือนั้น เป็นต้น

๓. จะช่วยกันรวบรวม แลเรียบเรียงข้อความสำหรับจะเก็บบริบูรณ์ ในพระราชประวัติในสมเด็จพระมหากระษัตริย์ในพระบรมราชวงศ์ปัจจุบัน มี พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นต้น³⁴

³⁴ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ. กรมศิลปากร, "กฎหมายเหตุหอพระสมุทวชิรญาณ ข้อ ๑ ว่าด้วยประโยชน์ในการตั้งหอพระสมุทวชิรญาณ." เอกสารรัชกาลที่ ๕ หมายเลข ศ ๒๑/๔, (หน้า ๑)

การบริหารงาน

เมื่อได้จัดตั้งหอพระสมุดวชิรญาณขึ้นแล้ว ก็ได้มีการ เลือกราชโอรสและพระราชนัดดาในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งมีส่วนในการตั้งหอพระสมุดให้ดำรงตำแหน่งเสนาบดีเจ้าพนักงานหอพระสมุด คือ "เปเรสิเคนต์ • ไวชเปเรสิเคนต์ • สิบเกรตารี • คอมมิตี ๔ รวม ๗ พระองค์"³⁵ เพื่อจัดการงานหอพระสมุดให้สำเร็จดูลงไป ปรากฏว่าสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ กรมหลวงภาณุพันธุวงษ์วรเดช เป็นเปเรสิเคนต์ พระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นพิชิตปรีชากร เป็นไวชเปเรสิเคนต์ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นเทวะวงษ์วโรประการ เป็นสิบเกรตารี แล กรมหมื่นภูเรศราชรังสฤษฎิ์ พระองค์เจ้าดิศวรรกุมาร พระองค์เจ้าศรีเสาวภาคย์ พระองค์เจ้าจิตรเจริญ เป็นคอมมิตี ในปี พ.ศ. ๒๔๒๔ เจ้านายที่หอพระสมุดได้ประชุมกันแปลและคิดชื่อผู้เกี่ยวข้องในหอพระสมุดจากภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทย คือเป็นสภานายก อุปนายก เลขานุการ และกรรมสัมปาทิกตามลำดับ³⁶ นอกจากนี้ได้ช่วยกันร่างโครงการกฎหมายสำหรับหอพระสมุดด้วย

ในปี พ.ศ. ๒๔๒๖ กรรมสัมปาทิกสภาได้ประชุมกันแบ่งหน้าที่เจ้าพนักงานหอพระสมุด ๕ ตำแหน่ง ในอันดับแรกได้เรียกชื่อตำแหน่งเหล่านี้เป็นภาษาอังกฤษ ภายหลังพระองค์เจ้าวรรณการได้คิดชื่อกรรมสัมปาทิก ๔ ตำแหน่งเป็นภาษาไทย ดังนี้³⁷

35 "ประวัติหอพระสมุดวชิรญาณ," วาริพทาน ๑ (จ.ศ. ๑๒๔๖, (พ.ศ. ๒๔๓๓), ๓๓.

36 เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๔.

37 เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๔.

38 "ประวัติหอพระสมุดวชิรญาณ," วาริพทาน ๒ (จ.ศ. ๑๒๔๖, (พ.ศ. ๒๔๓๓), ๑๑๔.

๑. ให้พระองค์เจ้าไชยันตมงคลรับตำแหน่งเหรัญญิก (Treasury)
สำหรับรับจ่ายและรักษาเงิน ทำบัญชีชี้แจงในเรื่องการเงิน
๒. ให้กรมหมื่นศิริรัชสังกาศ รับตำแหน่งบรรณารักษ์ (Librarian)
สำหรับจัดหาหนังสือและรักษาจำหน่ายให้ยืมและทำบัญชีหนังสือ
๓. ให้พระองค์เจ้าไชยานุชิต รับตำแหน่งปฏิคม สำหรับรักษาสถานที่
และรับแขก
๔. ให้พระองค์เจ้าเกษมศรีสุภโยค รับตำแหน่งสาราณียกร (Recorder)
สำหรับจดหมายเหตุและออกหนังสือพิมพ์
๕. ให้เสนาธิการ เป็นธุระการต่าง ๆ และมีหนังสือติดต่อกัน³⁹

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๒๗ คณะกรรมการหอพระสมุดได้กำหนดขอบบังคับของหอพระสมุดขึ้นเรียกว่า กฎหมายหอพระสมุด⁴⁰ ซึ่งได้กำหนดว่า กิจการภายในหอพระสมุด วชิรญาณ ให้กรมสัมปาทิกซึ่งมีทั้งหมด ๑๑ คน เป็นผู้ดูแลและจัดการโดยได้กำหนดหน้าที่ไว้ดังนี้

"สถานายก ผู้เป็นประธานของกรมสัมปาทิก และสมาชิกทั้งปวงด้วยตามที่เป็นหัวหน้าของหอพระสมุดนั้น ต้องเป็นธุระรับผิดชอบของการหอพระสมุดทุกอย่าง
อุปนายก ผู้เป็นประธานของสมาชิกสามัญฝ่ายใน เพราะสมาชิกฝ่ายในจะมาหอสมุดเป็นครั้งคราว ไม่เหมือนกับสมาชิกฝ่ายนอก เพราะเหตุดังนี้ อุปนายกมีหน้าที่จะต้องรับความประสงค์ของสมาชิกฝ่ายใน ในการหยิบยืมหนังสือนั้น เป็นคนแจ้งความแก่กรมสัมปาทิกฝ่ายนอก แลแจ้งการหอพระสมุดแก่สมาชิกฝ่ายในด้วย

³⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

⁴⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓๔.

เลขาธิการ (สมุห์บัญชี) เป็นพนักงานการ เบ็ดเสร็จทุกอย่าง โดย คำสั่งของสภานายก แลเป็นผู้รับคำสั่งแจ้งความยังสมาชิกและกรรมการจดหมายทั้งปวงด้วย

เหรียญก เป็นพนักงานรักษามูลีเงิน รับเงินแลจ่ายเงิน คิคบาณูชีกะการ เงินของหอพระสมุค แลลงชื่อในใบเสร็จสำหรับรับ เงินจากสมาชิกทั้งปวง

สารานีกร เป็พนักงานจดหมายเหตุการของหอพระสมุค คือ การประชุม เป็นคน แลเป็นผู้ตรวจจัดการหนังสือพิมพ์ชิวญาณ แลที่จะรับหนังสือพิมพ์ชาวต่างประเทศด้วย

บรรณารักษ์ เป็นพนักงานรักษาสมุคและสรรพพัสดุของหอพระสมุคทุกอย่าง ทั้งที่จะเพิ่มขึ้นแลซ่อมแซมให้ เรียบร้อยเพียงพอแกหอพระสมุค

ปฏิคม เป็นพนักงานรับแขกแลจัดการรักษาความสะอาดหมคจคของหอพระสมุค ทุกอย่าง แลเป็นธุระไปหาเครื่องเลี้ยงผู้ไปมาด้วย" 41

นอกจากนี้ก็มีตำแหน่งผู้ช่วยเหรียญก ผู้ช่วยสารานีกร ผู้ช่วยบรรณารักษ์ และผู้ช่วยปฏิคม กรรมสัมปาทิก เหล่านี้จะจัดการดูแลหอพระสมุคเพียง ๑ ปีเท่านั้น หลังจากนั้นจะมีการ เลือกกรรมสัมปาทิกสภาชุดใหม่ เขามาปฏิบัติงาน 42

41 กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, กรมศิลปากร, "กฎหมายหอพระสมุคชิวญาณ" ข้อ ๘..... (หน้า ๑๓ - ๑๔)

42 กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, กรมศิลปากร, "กฎหมายหอพระสมุคชิวญาณ" ข้อ ๗..... (หน้า ๑๑)

จะเห็นว่า ตั้งแต่ระยะแรกที่ทั้งหอพระสมุดวชิรญาณขึ้นนั้น ได้กำหนดให้มี
ตำแหน่งบรรณารักษ์ และผู้ช่วยบรรณารักษ์ พร้อมทั้งกำหนดหน้าที่ในความรับผิดชอบ
ของบรรณารักษ์ไว้ด้วย ตำแหน่งบรรณารักษ์นั้นส่วนใหญ่จะได้แก่ข้าราชการไทย
พระเจ้าลูกยาเธอ หรือพระเจ้าอนุชาเธอ อย่างไรก็ตามก็ได้มีชาวต่างประเทศมาช่วย
งานของหอพระสมุด จากหลักฐานที่ปรากฏ ชาวต่างประเทศคนแรกที่มาช่วยงานของ
หอพระสมุด คือ นาย คี. วิลเลียมส์ (เข้ามาเมืองไทยเมื่อใดไม่ปรากฏ) โดย
กรรมสัมปาทิกได้อาใจมาเป็นพนักงานหน้าบัญชีหนังสือภาษาต่างประเทศของหอพระ-
สมุดวชิรญาณ และมีนาย ยอน วอสเตอร์ ชาวแซก เป็นผู้ช่วยทำบัญชีหนังสือ 43

ภายหลังเมื่อ นาย คี วิลเลียมส์ ลาออกจากราชการ กรรมสัมปาทิก ได้
ว่าจ้าง นาย ชาลส์ สไวส์ทริบ (Mr. Chas S. Sveistrup)⁴⁴ มาเป็น
พนักงานหน้าบัญชีหนังสือต่างประเทศแทนมิสเตอร์ วิลเลียมส์ และได้ปลด นาย ยอน
วอสเตอร์ออกจากราชการ เพราะกรรมสัมปาทิก มีความเห็นว่า มิสเตอร์ ชาลส์
สไวส์ทริบเพียงคนเดียวก็สามารถทำหน้าที่ได้ก็แล้ว

หอพุทธศาสนสังคหะ

พ.ศ. ๒๔๔๓ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณา-
โปรดเกล้าฯ ให้ประกาศตั้งหอธรรม ขึ้นในวัดเบญจมบพิตร เรียกชื่อว่า หอพุทธศาสน-
สังคหะ เพื่อใช้เป็นที่เก็บรวบรวมพระไตรปิฎก และหนังสือที่เกี่ยวกับพุทธศาสนาทุก ๆ ภาษา⁴⁵

43 "ประวัติหอพระสมุดวชิรญาณ;" วชิรญาณ 17... 1718

44 เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

45 สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ, เรื่องเดิม, หน้า ๔๓.

และใน พ.ศ. ๒๔๔๔ ก็ได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ ให้รวม
หอพระมณฑปเชียรธรรม หอพระสมุดวชิรญาณ และหอพุทธศาสนสังคหะ เข้าเป็นหอเดียวกัน
พระราชทานนามว่า หอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนคร และในปีเดียวกันนี้ได้โปรดเกล้าฯ
ให้ย้าย ดร.ออสการ์ แฟรงก์เฟอเคอร์ (Dr.Oscar Frankfurter) จากกระทรวง
การต่างประเทศ มาเป็นบรรณารักษ์ของหอพระสมุดและหัวหน้าแผนกหนังสือต่างประเทศ⁴⁶
นับเป็นบรรณารักษ์ชาวต่างประเทศคนแรกของหอพระสมุด และได้รับผิดชอบงานของ
หอพระสมุดจนถึง พ.ศ. ๒๔๖๐ จึงได้ลาออกจากราชการเพราะชรามาก

ในสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดเกล้า ฯ
ให้ย้ายหอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนคร ซึ่งเดิมตั้งอยู่ที่ตึกคานประทุมมานไชยศรี มาอยู่
ตึกใหญ่ริมถนนหน้าพระธาตุ เรียกชื่อว่า ตึกถาวรวัตถุ และได้ทรงทำพิธีเปิดเมื่อวันที่ ๒
มกราคม ๒๔๕๕⁴⁷ ในขณะนั้น ปรากฏว่าหอพระสมุดมีหนังสืออยู่ไม่ถึง ๑๐,๐๐๐ เล่ม
ครั้นเมื่อสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงดำรงตำแหน่ง
นายกหอพระสมุดสำหรับพระนคร จึงได้ทรงปรับปรุงและขยายงานของหอพระสมุดให้
กว้างขวางขึ้น ทรงหาบรรณารักษ์ชาวต่างประเทศมาประจำ โดยจ้าง ศาสตราจารย์
ยอร์ช เซเคส์ (Professor George Coedes) มารับตำแหน่ง
บรรณารักษ์ประจำหอพระสมุดสืบแทน ดร.แฟรงก์เฟอเคอร์ ศาสตราจารย์ ยอร์ช
เซเคส์ ได้รับผิดชอบงานของหอพระสมุดตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๖๑ - ๒๔๖๕⁴⁸ ซึ่งกิจการ
หอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนคร ในช่วงระยะเวลานี้ได้เจริญรุ่งเรืองถึงที่สุด

46 เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕.

47 แมนมาส ขวลิต, ประวัติหอสมุดแห่งชาติ (พระนคร : กรมศิลปากร, ๒๕๐๕), หน้า ๑๕.

48 รายงานหอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนคร, พ.ศ. ๒๔๖๑ - ๒๔๖๗
(พระนคร : โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, ม.ป.ป.), หน้า ๒.

พ.ศ. ๒๕๓๖ มีพระราชกฤษฎีกาจัดแบ่งส่วนราชการของกรมศิลปากร กำหนดว่า หอพระสมุดสำหรับพระนคร มีฐานะเป็นกอง เรียกว่า กองหอสมุด และได้เปลี่ยนชื่อจาก "หอพระสมุดสำหรับพระนคร" เป็น "หอสมุดแห่งชาติ" ในระยะเวลาใกล้เคียงกัน ในปี พ.ศ. ๒๕๐๕ องค์การศึกษามหาวิทยาลัยและวัฒนธรรมแห่งชาติ ได้ให้ความช่วยเหลือแก่หอสมุดแห่งชาติ โดยส่ง ดร. มอริส เอ. เกลฟนัค (Dr. Morris A. Gelfand) ผู้เชี่ยวชาญทางห้องสมุดมาให้คำแนะนำการปรับปรุงหอสมุดแห่งชาติ ซึ่งได้ให้ข้อเสนอแนะอันเป็นประโยชน์สำหรับปรับปรุงกิจการของหอสมุด

กิจการของหอสมุดแห่งชาติได้เจริญมากขึ้น จะเห็นได้จากจำนวนหนังสือที่มีปริมาณสูงขึ้น และจำนวนผู้อ่านหนังสือในหอสมุดก็มากจนไม่เพียงพอกับจำนวนผู้อ่านหนังสือในหอสมุด ดังนั้นในปี พ.ศ. ๒๕๐๖ จึงเริ่มการก่อสร้างอาคารหอสมุดแห่งชาติหลังใหม่ขึ้นที่ท้าวสุทรี และเสร็จเรียบร้อยใน พ.ศ. ๒๕๐๘ โดย พญา จอมพล ถนอม กิตติขจร ได้ทำพิธีเปิดเมื่อวันที่ ๕ พฤษภาคม ๒๕๐๘ นับเป็นอาคารหอสมุดแห่งชาติที่ทันสมัยและใช้กันอยู่ในปัจจุบันนี้

ห้องสมุดวิทยาลัยและมหาวิทยาลัย

ห้องสมุดมหาวิทยาลัย อาจกล่าวได้ว่าเป็นห้องสมุดประเภทแรกที่ค้นตัวจากผลของการสอนวิชาจัดห้องสมุดของอาจารย์ชาวอเมริกันที่มูลนิธิฟูไลไบรท์ ได้ส่งมาช่วยเหลือเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๔ และนับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา ปรากฏว่ากิจการของห้องสมุดในประเทศไทยได้ไหวตัว มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ห้องสมุดมหาวิทยาลัยและวิทยาลัยได้รับการปรับปรุงและเอาใจใส่เป็นพิเศษ มีบรรณารักษ์ที่ทรงคุณวุฒิมาประจำทำงานห้องสมุด และมีเจ้าหน้าที่ช่วยงานห้องสมุดเพิ่มขึ้น ห้องสมุดมหาวิทยาลัยหลายแห่งได้เล็งเห็นความสำคัญ

ของการจัดห้องสมุดแผนใหม่ จึงได้สนับสนุนให้บรรณารักษ์ไปศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์
 ทั่วโลกต่างประเทศ นอกจากนี้รัฐบาลยังได้อนุมัติเงินงบประมาณสำหรับใช้ในการก่อสร้าง
 อาคารห้องสมุดมหาวิทยาลัยและวิทยาลัยขึ้นใหม่อีกด้วย อาทิเช่น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และวิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร เป็นต้น

โครงการความร่วมมือระหว่างรัฐบาลไทยและรัฐบาลสหรัฐอเมริกา พบว่า
 มีส่วนสำคัญในการพัฒนาห้องสมุดมหาวิทยาลัยและวิทยาลัยด้วย องค์การ International
 Cooperation Administration, Indiana University and Ministry
 of Education, Thailand (ICA)⁴⁹ ได้ตกลงทำสัญญาให้ความ
 ช่วยเหลือแก่ประเทศไทยโดยมอบให้มหาวิทยาลัยอินเดียนา สหรัฐอเมริกา ให้ความช่วย-
 เหลือในด้านการศึกษาของวิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร ได้มีการปรับปรุง
 และจัดสร้างอาคารห้องสมุดหลังใหม่เป็นอาคารห้องสมุดที่ทันสมัยและเหมาะสมที่จะใช้ เป็น
 ห้องสมุดชั้นอุดมศึกษาอย่างแท้จริง และยังได้ให้ความช่วยเหลือด้านการศึกษาหนังสือ
 วัสดุอุปกรณ์ ตลอดจนครุภัณฑ์เครื่องใช้ของห้องสมุด มหาวิทยาลัยอินเดียนา โกลด์บรอนนาร์กซ์
 ผู้เชี่ยวชาญชาวอเมริกัน คือ นางสาว มาร์กาเรท รุฟส์โวลด์ (Miss Margaret
 Rufsvold) หัวหน้าแผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ของมหาวิทยาลัยมา เป็น
 ผู้ช่วยแนะนำการจัดสร้างอาคารห้องสมุด การเลือกซื้อหนังสือและวัสดุอุปกรณ์สำหรับห้องสมุด
 และยังได้ช่วยดำเนินงานห้องสมุดในระยะแรก ๆ นี้ด้วย

ครั้นต่อมามหาวิทยาลัยอินเดียนา ได้ขยายความช่วยเหลือไปยังคณะครุศาสตร์
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และคณะรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยการ
 ส่งบรรณารักษ์ผู้เชี่ยวชาญมาช่วยแนะนำและดำเนินงานห้องสมุด นอกจากนี้ยังให้ความ
 ช่วยเหลือด้านเงินทุนเพื่อใช้จัดซื้อหนังสือและครุภัณฑ์บางส่วนสำหรับห้องสมุด และให้ทุนแก่

⁴⁹ ภายหลังองค์การนี้ได้เปลี่ยนชื่อเป็น United States Agency International
 Development หรือองค์การพัฒนาระหว่างประเทศของสหรัฐอเมริกา

บรรณารักษ์ไทย ไปศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ที่มหาวิทยาลัยอินเดียน่าอีกหลายทุนด้วย
 ดังนั้นในปัจจุบันนี้มีบรรณารักษ์ผู้มีวุฒิปริญญาโทประจำอยู่ในห้องสมุดมหาวิทยาลัยต่าง ๆ
 ทั้งห้องสมุดวิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร วิทยาลัยวิชาการศึกษาปทุมวันและห้องสมุด
 วิทยาลัยวิชาการศึกษาบางแสน เป็นจำนวนมาก

สำหรับห้องสมุดคณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาลนั้น ได้รับความช่วยเหลือส่วนใหญ่
 จากองค์การ China Medical Board of New York ได้ให้เงินทุนสำหรับใช้ในการ
 การก่อสร้างอาคารหอสมุดใหม่ที่ทันสมัย ตลอดจนจัดหาเครื่องมือและอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ใช้
 ในการปฏิบัติงาน จัดซื้อหนังสือและวารสารใหม่ ๆ รวมทั้งวารสารย้อนหลังทางด้านการ-
 แพทย์ จนอาจกล่าวได้ว่าหอสมุดแห่งนี้ เป็นหอสมุดทางการแพทย์ที่ทันสมัยที่สุดของประ-
 โไทย

ห้องสมุดมหาวิทยาลัยและวิทยาลัยในประเทศไทยส่วนใหญ่มักถือกำเนิดมา
 พร้อม ๆ กับมหาวิทยาลัยแห่งนั้น หอสมุดกลางหรือ Central Library เกิดขึ้น
 โดยมหาวิทยาลัยเป็นผู้จัดตั้งขึ้น เป็นแผนกบ้าง เป็นกองบ้างตามความเหมาะสมของแต่ละ
 มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยที่สร้างขึ้นในประเทศไทยนั้น แต่เดิมมีเพียง ๕ แห่ง และในจำนวน
 นี้ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยตั้งก่อนมหาวิทยาลัยอื่น ๆ ดังนี้คือ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ตั้ง
 ขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๕ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ตั้งเมื่อ ๒๔๗๖ มหาวิทยาลัยมหิดล (มหา-
 วิทยาลัยแพทยศาสตร์) ตั้งเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๖ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ พ.ศ. ๒๔๘๖
 มหาวิทยาลัยศิลปากร ๒๔๘๖ ต่อมาในปัจจุบันนี้มีมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ตั้งขึ้นเมื่อ
 พ.ศ. ๒๕๐๗ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๙ มหาวิทยาลัยสงขลาค-
 นทรินทร์ ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๑ และมหาวิทยาลัยรามคำแหง ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๔
 นอกจากนี้ก็ยังมีวิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๗

ห้องสมุดมหาวิทยาลัยและวิทยาลัยแต่ละแห่ง มีพัฒนาการและ ความเจริญ ก้าวหน้าแตกต่างกัน บางแห่งได้รับความช่วยเหลือจากองค์การมูลนิธิและบรรณารักษ์ ชาวต่างประเทศ แต่บางแห่งก็ไม่ได้รับความช่วยเหลือจากต่างประเทศเลย ดังนั้น จึงจำเป็นที่จะต้องศึกษาถึงประวัติและพัฒนาการของห้องสมุดมหาวิทยาลัยและวิทยาลัย แต่ละแห่งดังนี้

ห้องสมุดวิทยาลัย

วิทยาลัยในประเทศไทยขณะนี้มีวิทยาลัยครู วิทยาลัยเอกชน วิทยาลัยเทคนิค ซึ่งสอนวิชาชีพต่าง ๆ และวิทยาลัยวิชาการศึกษาซึ่งสอนวิชาการศึกษาโดยเฉพาะ ห้องสมุด วิทยาลัยนั้นส่วนใหญ่มียู่เกือบทุกวิทยาลัย แต่ยังคงอยู่ในสภาพที่สมควรได้รับการปรับปรุงแก้ไข อีกมาก เมื่อเทียบกับวิทยาลัยวิชาการศึกษาซึ่งมีห้องสมุดเป็นปีกแผ่น มีเจ้าหน้าที่ที่รับ การศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ โดยเฉพาะ ห้องสมุดวิทยาลัยวิชาการศึกษา ที่รู้จักกันดีก็คือ ห้องสมุดวิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร ห้องสมุดวิทยาลัยวิชาการศึกษามางแตง ชลบุรี ห้องสมุดวิทยาลัยวิชาการศึกษาปทุมวัน และห้องสมุดวิทยาลัยครู เชียงใหม่ ในจำนวนนี้ ห้องสมุดวิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตรนับว่าเป็นห้องสมุดทางการศึกษาที่ใหญ่และให้ บริการแก่นักศึกษามากที่สุด

ห้องสมุดวิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร ได้มีมานานแล้ว ตั้งแต่เมื่อครั้งยังเป็นโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูงประสานมิตร คือ ในพ.ศ. ๒๔๕๒ กระทรวงศึกษาธิการได้ตระหนักถึงความ ต้องการครูที่สอนในระดับมัธยมศึกษาว่ามีมากขึ้น การผลิตครูในระดับนี้ที่โรงเรียนฝึกหัดครู มัธยมและที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเห็น ไม่เพียงพอกับความต้องการ ดังนั้นกระทรวงศึกษา- ธิการ จึงได้ตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูแห่งใหม่ขึ้นเพื่อผลิตครูไปสอนในระดับมัธยมศึกษาที่ชอย ประสานมิตร แต่ในขณะนั้นยังไม่ได้ตั้งชื่อโรงเรียนฝึกหัดครูแห่งใหม่นี้อย่างเป็นทางการ

จึงเรียกกันว่าโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง โรงเรียนฝึกหัดครูแห่งนี้เป็นโรงเรียนประจำ มีหอพักใ้หนักเรียนและครูอยู่ประจำ และทางโรงเรียนได้จัดห้องอ่านหนังสือขึ้นในหอพัก นี้ มีตู้สำหรับเก็บหนังสือและหนังสือพิมพ์ ในขณะที่ห้องสมุดของโรงเรียนเป็นตู้แล้ห้องอ่านหนังสือ ซึ่งเปิดให้บริการ เป็นบางเวลาเท่านั้น

ต่อมา พ.ศ. ๒๔๕๓ กระทรวงศึกษาธิการ ได้ตั้งวิทยาลัยวิชาการศึกษาขึ้น เพื่อผลิตครูระดับปริญญา⁵⁰ โดยใช้สถานที่ของโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูงที่ขอประสานมิตร โรงเรียนฝึกหัดครูจึงเปลี่ยนเป็นวิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร ในขณะนั้นห้องสมุดวิทยาลัยวิชาการศึกษาได้ตั้งขึ้นพร้อมกับการจัดตั้งวิทยาลัย แต่เดิมเป็นเพียงห้อง ๆ เดียว บนชั้นที่ ๓ ของตึกเรียน ในขณะนั้นมีหนังสือภาษาไทยและภาษาอังกฤษไม่เกิน ๕๐๐ เล่ม บรรจุอยู่ในตู้ ๔ ใบ ซึ่งเป็นตู้ปิด และห้องสมุดก็ปิดกุญแจ ทั้งนี้เพราะทางวิทยาลัยไม่มีบุคลากรที่ได้รับการฝึกหัดให้บริการได้⁵¹

เมื่อมีการพัฒนาห้องสมุดในเวลาต่อมา จนห้องสมุดมีหนังสือมากขึ้นจึงได้ขยายขยาย แฉงออกเป็นสองแผนก คือ แผนกหนังสือภาษาไทย ซึ่งรวมถึงวารสารและหนังสือพิมพ์ และแผนกหนังสือภาษาต่างประเทศ ใ้ห้องเรียนถึงสี่ห้องสำหรับเก็บหนังสือ เป็นที่อ่านหนังสือ และที่ทำงานของเจ้าหน้าที่ห้องสมุด

ในระหว่างเจ็ดปีแรกของการจัดตั้งห้องสมุด คือ พ.ศ. ๒๔๕๔ - พ.ศ. ๒๕๐๕ วิทยาลัยวิชาการศึกษาได้รับความช่วยเหลือจากองค์การ ICA โดยทำสัญญาความร่วมมือกับมหาวิทยาลัยอินเดียนา สหรัฐอเมริกา ในโครงการนี้รัฐบาลสหรัฐอเมริกาได้

50

"พระราชบัญญัติวิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร, พ.ศ. ๒๔๕๓,"

ราชกิจจานุเบกษา, ๒๑ (๒๔ กันยายน ๒๔๕๓), ๑๓๓๐.

51

Willis P. Porter, "Your College Library and Its Significance to You November 7, 1957," (Mimeographed) p.1.

(in the files of Prasarnmitr College Library)

จ่ายเงินจำนวน ๑๖๘,๑๑๑.๐๖ ดอลลาร์ เพื่อใช้ในการปรับปรุงและสร้างห้องสมุดวิทยาลัย และสาขาทั้งสองแห่งคือ ห้องสมุดวิทยาลัยวิชาการศึกษาปฐมวันและบางแสน⁵² งานชิ้นแรก ของโครงการความช่วยเหลือนี้ คือ ได้มีการจัดหนังสือจำนวน ๒,๕๐๐ เล่ม ให้แก่ห้องสมุด วิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร หนังสือเหล่านี้พยายามที่จะให้ครอบคลุมไปทุกสาขาวิชา⁵³ นอกจากนี้ห้องสมุดยังได้รับความช่วยเหลือด้านการเงิน วัสดุอุปกรณ์ ครุภัณฑ์และเครื่องใช้ ภายในห้องสมุดเป็นจำนวนมาก และยังได้ส่งอาจารย์ไปศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ ณ ประเทศสหรัฐอเมริกา เพื่อกลับมาทำงานที่วิทยาลัยสามคม และที่ห้องสมุดปฐมวันและ บางแสนแห่งละคน และในขณะเดียวกันรัฐบาลสหรัฐ ฯ ได้ส่งผู้เชี่ยวชาญจากแผนกวิชา บรรณารักษศาสตร์ มหาวิทยาลัยอินเดียนา มาช่วยในการจัดตั้งห้องสมุด ได้แก่ นางสาว มاکาร์เรท รัสโวลด์ นางสาว มاکาร์เรท กริฟฟิน และ ดร.มิเชลเคิร์ช เอช โลเวลล์ ผู้เชี่ยวชาญเหล่านี้ได้เข้ามาช่วยเหลือห้องสมุดวิทยาลัยตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๘๘ ได้ทำการ ปรับปรุงห้องสมุดเก่า เช่น เปิดตู้กระจกเปลี่ยนเป็นแบบหิ้งเปิด จัดทำบัตรรายการและ จัดหมวดหมู่หนังสือ รวมทั้งให้บริการอื่น ๆ ปรากฏว่าได้รับผลคุ้มค่า คือ นักศึกษาและ อาจารย์ได้ให้ความสนใจในการ เปลี่ยนแปลงครั้งนั้นและเริ่มมาใช้ห้องสมุดมากขึ้น บรรณารักษ ชาวต่างประเทศอีกผู้หนึ่งที่ได้เข้ามาช่วยดำเนินงานของห้องสมุดวิทยาลัยวิชาการ ศึกษา ประสานมิตร คือ นางสาว อีเวอลีน ดีเชอร์ (Miss Evelyn Leasher) อาสาสมัครชาวอเมริกัน ได้เข้ามาช่วยงานห้องสมุดและสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๑ - พ.ศ. ๒๕๑๒

52 (วิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร) คู่มือการใช้ห้องสมุดวิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร, (พระนคร : ๒๕๑๕), หน้า ๑.

53 Porter, op.cit., p.1-2.

ใน พ.ศ. ๒๔๕๕ ทางฝ่ายรัฐบาลไทยได้อนุมัติงบประมาณเพื่อการก่อสร้าง หอสมุดขึ้น เป็นอาคาร เอกเทศสร้างตามแบบสมัยใหม่ ให้พิจารณาออกแบบก่อสร้างเพื่อ ใช้เป็นห้องสมุดของสถาบันการศึกษาชั้นสูง ออกแบบได้แก่สถาปนิกจากมหาวิทยาลัย อินเดียนา อาคารหอสมุดหลังใหม่เปิดใช้เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๐ เป็นห้องสมุดที่ทันสมัย มี เครื่องทำความเย็น สามารถจุหนังสือได้ประมาณ ๑๐๐,๐๐๐ เล่ม มีที่นั่งอ่านหนังสือ ๕๖๖ ที่นั่ง ภายในประกอบด้วยห้องสำหรับ เก็บและฉายภาพยนตร์ ภาพนิ่ง และภาพเคลื่อนไหว มีที่นั่งชมประมาณ ๗๕ ที่นั่ง มีห้องฟังงานเสียง เทป และห้องสัมมนาสำหรับนักศึกษา จุประมาณ ๒๐ ที่นั่ง

นอกจากหอสมุดวิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตรแล้ว ยังมีห้องสมุดอยู่ ตามสาขาของวิทยาลัยอีก ที่สำคัญคือ หอสมุดวิทยาลัยวิชาการศึกษาปทุมวัน และวิทยาลัย วิชาการศึกษาบางแสน

หอสมุดวิทยาลัยวิชาการศึกษาปทุมวัน สันนิษฐานได้ว่ามีมาพร้อมกับวิทยาลัย ซึ่งในขณะนั้น มีฐานะเป็นแผนกฝึกหัดครูมัธยมในโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา หอสมุดในระยะแรกอยู่ใน ตึกเรียนของโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา ด้านหนึ่งของหอสมุดใช้เป็นที่เรียนเปิดโล่ง ตลอด ดังนั้นจึงมีปัญหาเรื่องหนังสือหาย และสถานที่ตั้งของหอสมุดไม่เหมาะสมสำหรับ นักศึกษาของวิทยาลัยวิชาการศึกษาปทุมวันจะมาใช้เพราะอยู่ในอาคารเรียนของสถาบัน อีกแห่งหนึ่ง หอสมุดในระยะนี้สามารถให้บริการแก่นักศึกษาได้ประมาณ ๓๔๓ คน และ คาดว่าต่อไปในอนาคตจะให้บริการแก่นักศึกษาได้ถึง ๑,๐๐๐ คน⁵⁴

ใน พ.ศ. ๒๔๕๗ ได้มีการจัดตั้งหอสมุดโรงเรียนมัธยมสาธิต วิทยาลัยวิชาการศึกษาปทุมวันขึ้น เดิมทีโรงเรียนนี้เรียกว่า หน่วยงานสาธิต สังกัดอยู่แผนกฝึกหัดครูมัธยม ของโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา (วิทยาลัยวิชาการศึกษาปทุมวัน) เป็นหน่วยสำหรับฝึกหัด

54 Mildred H. Lowell, "Thailand Project Annual Report, July 1, 1956- June 30, 1957, (mimeographed): p.1. (in the files of Prasarnmitr College Library)

ทำการสอนของนักเรียนฝึกหัดครู มีการสอนตั้งแต่มัธยม ๑ ถึงมัธยม ๒ หอสมุดใน
 ตอนนั้น เป็นเพียงห้องอ่านหนังสือ มีครูคอยควบคุมดูแล แต่ยังไม่ได้นำมาดำเนินการตามหอสมุด
 ที่ถูกแบบแผน ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๕๕ แผนกฝึกหัดครูมัธยมโดยฐานะขึ้น เป็นวิทยาลัย
 วิชาการศึกษาปทุมวัน หน่วยสาธิตยกฐานะขึ้นเป็นโรงเรียนมัธยมสาธิต สังกัดวิทยาลัย
 หอสมุดของวิทยาลัยและของโรงเรียนสาธิตจึงได้มีการปรับปรุงใหม่ พ.ศ. ๒๔๕๐ ได้
 รวมหอสมุดทั้งสองเข้าไว้ด้วยกัน เพราะชาตบุคคลที่จะมาดำเนินการ⁵⁵ และในปีนั้นเอง
 หอสมุดวิทยาลัยวิชาการศึกษาปทุมวัน ได้รับความช่วยเหลือจากมหาวิทยาลัยอินเดียนา
 เช่นเดียวกับหอสมุดวิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร ในกรณี นางสาว มาร์กาเรท
 กริฟฟิธ ผู้เชี่ยวชาญทางหอสมุดของมหาวิทยาลัยอินเดียนา ได้มาช่วยเหลือและเป็นผู้มี
 บทบาทสำคัญในการพัฒนาหอสมุดมหาวิทยาลัย ได้ส่งบรรณารักษ์ไปศึกษาวิชาบรรณารักษ-
 ศาสตร์ ณ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเป็นบางวิชา ใน พ.ศ. ๒๕๐๑ คร. มิดเดิล เอช
 โดเวลล์ ผู้เชี่ยวชาญด้านหอสมุดที่ประจำอยู่ที่สำนักงานใหญ่เมืองบลูมมิงตัน มหาวิทยา-
 ลัยอินเดียนา ได้เดินทางมาศึกษาสภาพและพิจารณาปัญหาต่าง ๆ ของหอสมุดที่ร่วม
 อยู่ในโครงการความช่วยเหลือประสพอยู่ คร. โดเวลล์ ได้ให้คำแนะนำอันเป็นประ-
 โยชน์แก่หอสมุดวิทยาลัยวิชาการศึกษาปทุมวัน เพื่อเป็นแนวทางแก้ไขปัญหาสภาพ
 และการปฏิบัติงานของหอสมุดให้มีความก้าวหน้ายิ่งขึ้น

ใน พ.ศ. ๒๕๐๖ หอสมุดโรงเรียนสาธิต แยกออกจากหอสมุดของวิทยาลัย
 เพราะมีตัวบุคคลมาทำหน้าที่บรรณารักษ์แล้ว หอสมุดวิทยาลัย ฯ จึงได้มอบหนังสือบางส่วน
 ที่เกี่ยวกับการศึกษาระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาให้แก่หอสมุดโรงเรียน

กิจการของห้องสมุดในระยะแรกนั้น อาจกล่าวได้ว่าไม่เป็นระเบียบและอยู่ในสภาพที่เพิ่งเริ่มดำเนินงานเท่านั้น ห้องสมุดเองต้องประสบปัญหาที่สำคัญเกี่ยวกับผู้ใช้ห้องสมุด ทั้งนิสิตและอาจารย์ คือ อาจารย์ผู้สอนมักจะขอยืมหนังสือจากห้องสมุดนำมาใช้คนควาประกอบการสอน รวมทั้งหนังสือที่อาจารย์ผู้นั้นแนะนำให้ช้หรือภายใต้เงินทุนของโครงการความช่วยเหลือด้วยลักษณะดังกล่าวนี้ จึงเป็นปัญหาสำคัญที่ทำให้ห้องสมุดวิทยาลัยวิชาการศึกษาปทุมวันไม่ก้าวหน้าเท่าที่ควร หนังสือที่เหลืออยู่ในห้องสมุดวิทยาลัย มีจำนวนน้อย และเป็นหนังสือที่ห้องสมุดโรงเรียนสาธิตและอาจารย์ของวิทยาลัยไม่สนใจแล้วทั้งสิ้น⁵⁶ ส่วนปัญหาการใช้ห้องสมุดของนิสิตนั้น ห้องสมุดได้แก้ไข คือ เริ่มมีการสอนให้นิสัยรู้จักใช้ห้องสมุด การสอนนั้นตั้งต้นที่นิสิตปีที่ ๔ ของวิทยาลัยก่อน และต่อมาจึงเริ่มสอนวิชาการใช้ห้องสมุดแก่นิสิตชั้นปีที่ ๑ เรื่อยมาจนกระทั่งปัจจุบัน⁵⁷

ห้องสมุดวิทยาลัยวิชาการศึกษาบางแสน วิทยาลัยวิชาการศึกษาบางแสนตั้งขึ้นและเปิดทำการสอนเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๘ ห้องสมุดของวิทยาลัยเป็นห้องอ่านหนังสือเล็ก ๆ โดยผู้ใช้ห้องเรียนตรงทางขวาของตึกอำนวยการ เป็นห้องสมุด จึงเหมาะและสะดวกสำหรับอาจารย์และนักศึกษา จะมาใช้บริการของห้องสมุด โดยจะอาศัยห้องเรียนเป็นการชั่วคราวจนกว่าสร้างอาคารห้องสมุดหลังใหม่เรียบร้อย จุดประสงค์ของการตั้งห้องสมุดนั้น เพื่อสนองความต้องการด้านการสอนและการหย่อนใจ ทั้งนี้เนื่องจากว่านักศึกษาส่วนใหญ่อยู่ในหอพักและมีโอกาสพักผ่อนหย่อนใจน้อยมาก ห้องสมุดจึงเป็นแหล่งสำคัญที่จัดหาหนังสือวารสาร เพ็แผ่นเสียง รูปภาพฟิล์มสตริปส์ และหนังสือพิมพ์ เพื่อการอ่านและเพื่อความบันเทิง โดยเปิดให้บริการถึง ๒๑.๐๐ น. ทุกวัน

⁵⁶ Ibid., p.3.

⁵⁷ ลมุด รัตทากร, และเฉลิมลาภ อยู่จินดา, "ห้องสมุดวิทยาลัยวิชาการศึกษาปทุมวัน," วารสารห้องสมุด ๑๔ (กรกฎาคม - สิงหาคม ๒๕๑๓), ๒๑๓.

ในเดือนกันยายน พ.ศ. ๒๕๐๑ ได้มีการขยายห้องสมุดวิทยาลัย ฯ โดยรวม
 ห้องทำงานอีก ๒ ห้องเข้าเป็นส่วนหนึ่งของห้องสมุดและใน พ.ศ. ๒๕๐๒ - ๒๕๐๓ ห้องสมุด
 ได้มีอาคาร เป็นเอกเทศและเริ่มเปิดดำเนินการ ส่วนหนึ่งของอาคารใช้เป็นที่ห้องเรียนและ
 ห้องทำพิพิธภัณฑสถานศิลปะ ซึ่งจัดตั้งขึ้นตามโครงการของกรมฝึกหัดครู ในด้านความช่วยเหลือ
 ของบรรณารักษ์ชาวต่างประเทศนั้น นางสาว กริพิน ได้ให้ความช่วยเหลือ
 งานต่าง ๆ ของห้องสมุดเช่นเดียวกับที่ห้องสมุดวิทยาลัยวิชาการศึกษาปทุมวัน ส่วนด้าน
 ความช่วยเหลือจากมหาวิทยาลัยอื่นศึกษา ห้องสมุดได้รับงบประมาณซื้อหนังสือครุภัณฑ์จาก
 เงินทุนสมทบภายใต้โครงการ เช่นเดียวกับห้องสมุดที่รวมในโครงการอื่น ๆ คือ ในช่วง
 ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๐๑ - ๒๕๐๔ ผลของความช่วยเหลือที่ปรากฏอยู่คือ ห้องสมุดมีหนังสือ
 ภาษาอังกฤษประมาณ ๘,๐๐๐ เล่ม (ซึ่งก่อนโครงการความช่วยเหลือห้องสมุดมีอยู่เพียง
 ๑,๒๕๐ เล่ม) มีหนังสือภาษาไทยประมาณ ๓,๕๐๐ เล่ม วารสารภาษาอังกฤษที่บอกรับ
 ประมาณ ๑๕๐ รายการ ⁵⁸ หลังจาก พ.ศ. ๒๕๐๔ เป็นต้นมา งบประมาณของห้องสมุด
 ลดน้อยลง ห้องสมุดจึงลดรายการวารสารภาษาอังกฤษที่บอกรับลง เหลือเฉพาะรายการ
 ที่จำเป็นแก่การศึกษาคนควาเท่านั้น

ห้องสมุดวิทยาลัยวิชาการศึกษาปทุมวันและห้องสมุดวิทยาลัยวิชาการศึกษา
 บางแสน ทั้ง ๒ แห่งนี้ นับว่าเป็นห้องสมุดวิทยาลัยที่ดี สามารถให้บริการแก่นักศึกษาและ
 อาจารย์ได้อย่างเต็มที่ ระบบการทำงานเป็นแบบห้องสมุดสมัยใหม่มีการดำเนินการ
 อย่างทันสมัย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะได้มีบรรณารักษ์ชาวต่างประเทศมาให้คำแนะนำวาง
 รากฐานทำงานห้องสมุดตั้งแต่ระยะแรก ช่วยให้บริการชาวไทยสามารถดำเนินงานสืบ
 ต่อในภายหลังอย่างเรียบร้อย

ห้องสมุดมหาวิทยาลัย

เป็นห้องสมุดประเภทแรกที่ค้นคว้าจากผลการสอนวิชาจิตของอาจารย์ชาวอเมริกัน มูลินีฟูลไบรท์ ดังจะเห็นได้ว่า ห้องสมุดมหาวิทยาลัยหลายแห่งได้สนับสนุนให้บรรณารักษ์ไปศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ต่อ ณ ต่างประเทศ และบางแห่งได้สร้างอาคารหอสมุดใหม่ เช่น มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยทั้งเก่าและที่เพิ่งใหม่มีหอสมุดกลางให้บริการแก่นักศึกษา อาจารย์ และข้าราชการของมหาวิทยาลัย ในปัจจุบันนี้มีห้องสมุดมหาวิทยาลัยทั้งหมด ๕ แห่ง คือ

หอสมุดกลางจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ห้องสมุดมหาวิทยาลัยมหิดล (หอสมุดศิริราช)

หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยศิลปากร

ห้องสมุดกลางมหาวิทยาลัยเชียงใหม่

หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยขอนแก่น

ห้องสมุดกลางมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

และ หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยรามคำแหง

หอสมุดกลางจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นสถานการศึกษาขยายจากโรงเรียนข้าราชการพลเรือน ได้จัดตั้งขึ้นโดยพระบรมราชโองการของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อวันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๕๓ ไม่มีหลักฐานปรากฏชัดว่า โรงเรียนข้าราชการพลเรือนในขณะนั้นมีห้องสมุดหรือไม่ แต่สันนิษฐานได้ว่าคงได้มีการจัดห้องสมุดสำหรับให้นักเรียนในโรงเรียนนั้นใช้พร้อมกันไปด้วย ครั้นต่อมาเมื่อโรงเรียนข้าราชการพลเรือนขยายกิจการ เป็นจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อวันที่ ๒๖ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๕๕ และมีการแบ่งออกเป็นคณะต่าง ๆ จึงได้สถาปนา

ห้องสมุดโรงเรียนข้าราชการพลเรือนขึ้นเป็นหอสมุดกลางจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เปิดโอกาส
ให้นักศึกษาทุกคนเข้าใช้และยืมหนังสือของหอสมุดได้⁵⁹

ที่ทำการของหอสมุดกลางในสมัยนั้น เนื่องจากตึกอักษรศาสตร์ เป็นอาคารหลังแรก
ของมหาวิทยาลัย หอสมุดกลางในสมัยเริ่มแรกจึงจัดอยู่ในตึกอักษรศาสตร์ ทางซีกด้านตะวันออก
ออกชั้นบน และต่อมาได้ขยายออกมาอีกห้องหนึ่ง หอสมุดกลางในครั้งก่อนจึงมีสภาพคล้าย
ที่เก็บหนังสือเท่านั้น และโดยปกติห้ามนิสิตเข้าไปใช้ เว้นไว้แต่จะได้รับอนุญาตเป็นพิเศษเฉพาะราย
เจ้าหน้าที่ของหอสมุดจะเป็นผู้หยิบหนังสือให้ตามความต้องการของนิสิต หอสมุดยังไม่มีห้อง
อ่านหนังสือ ใต้ตึกอักษรฯ เบื้องตึก เป็นที่นั่งอ่านหนังสือแทน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในสมัยแรกตั้งมีคณะรัฐศาสตร์อยู่ด้วย สมัยนั้นเรียกว่า
คณะรัฐประศาสนศาสตร์ หนังสือที่มีอยู่ในหอสมุดกลางระยะแรก จึงมีหนังสือที่เกี่ยวกับการ
ปกครอง หนังสือราชกิจจานุเบกษา หนังสือกฎหมายและพระราชบัญญัติต่าง ๆ อยู่เป็นจำนวนมาก
หนังสือเหล่านี้ได้มาจากหอสมุดส่วนตัวของเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดีเป็นส่วนใหญ่
และได้มาจากการแจกงานศพบ้าง มีจำนวนรวมกันไม่มากนัก เมื่อมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
(ซึ่งขณะนั้นเรียกว่ามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง) ได้เริ่มจัดตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๖
มีการสอนวิชารัฐศาสตร์และกฎหมายในมหาวิทยาลัยนั้น ทางมหาวิทยาลัยจึงได้ขอร้องให้
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยโอนทรัพย์สินต่าง ๆ ของคณะรัฐศาสตร์แต่เดิมที่เก็บไว้ ณ หอสมุด
กลางไปไว้ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หอสมุดกลางจึงมอบหนังสือให้เฉพาะหนังสือราช-
กิจจานุเบกษา และหนังสือกฎหมายประมาณ ๓,๐๐๐ เล่ม ดังนั้นหนังสือที่เหลืออยู่จึงมี
เพียงประมาณ ๕๐๐ เล่ม หอสมุดกลางจึงต้องเริ่มสะสมหนังสือใหม่และจัดซื้อหนังสือสำหรับ
นิสิตทุกคน เมื่อคณะต่าง ๆ ในมหาวิทยาลัยได้จัดตั้งหอสมุดประจำคณะขึ้น หอสมุดกลาง
ได้โอนหนังสือที่เกี่ยวกับคณะนั้น ไปไว้ที่หอสมุดคณะเป็นจำนวนไม่น้อย หอสมุดกลางเอง
จึงมีหนังสือทั่ว ๆ ไปที่ทุกคนสามารถใช้ได้เป็นส่วนใหญ่

การสะสมหนังสือของหอสมุดกลางในสมัยก่อน เริ่มด้วยการซื้อหนังสือใน
 หอสมุดส่วนตัวของเจ้านายและท่านผู้ใหญ่ที่สะสมหนังสือ เช่น ได้ซื้อจากหอสมุดของ
 สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงลพบุรีราเมศวร์ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ
 กรมหลวงปาดิจนิกิยคี และพระยาพจนปรีชา เป็นต้น และในบางครั้งยังได้รับมอบจาก
 เจ้านาย เช่น พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ ได้ประทานหนังสือ
 จำนวนหนึ่งแก่หอสมุดกลาง และในตอนหลังหอสมุดกลางยังได้หนังสือส่วนพระองค์ทั้งหมด
 ของพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระจันทบุรีนฤนาถ ประมาณ ๕,๐๐๐ เล่ม นอกจากนี้
 สถานเอกอัครราชทูตต่าง ๆ ได้บริจาคหนังสือและวารสารให้แก่อหอสมุดกลางด้วย

ในสมัยแรกเริ่ม หอสมุดกลางจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีบรรณารักษ์และ
 บรรณารักษิกิจมศักดิ์เป็นผู้ดำเนินงานหอสมุด ในบรรดาบรรณารักษ์เหล่านี้มี นาย บี.โอ.
 คาร์ตไรท์ พระยาวิทยาปริชามาตย์ หลวงอนุศาสน์นันทกรรม นาย เรอเน นิโคลาส
 ครั้นเมื่อนาย เรอเน นิโคลาส ถึงแก่กรรม อาจารย์ สุกิจ นิมมานเหมินทร์ ขณะนั้น
 ดำรงตำแหน่งอาจารย์ในคณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ ได้รับแต่งตั้งให้เป็นบรรณารักษ์
 หอสมุดกลางแทนนาย เรอเน นิโคลาส เมื่อวันที่ ๑๘ กรกฎาคม ๒๔๗๗ งานสำคัญที่ท่าน
 ได้ทำ คือ ได้สะสมหนังสืออันมีคุณค่าไว้ในหอสมุดกลางเป็นจำนวนมาก เช่น หนังสือ เกี่ยวกับ
 ประเทศไทยที่เขียนโดยชาวต่างประเทศ วรรณคดีคลาสสิก และชีวประวัติบุคคลสำคัญ ซึ่ง
 หนังสือเหล่านี้ยังคงได้รับการ เก็บรักษาไว้จนทุกวันนี้

ครั้นต่อมาเมื่อวันที่ ๑ เมษายน ๒๔๘๑ อาจารย์ สุกิจ นิมมานเหมินทร์
 ยังได้รับแต่งตั้งเป็นเลขาธิการของมหาวิทยาลัยอีกตำแหน่งหนึ่งด้วย ครั้นเมื่อ อาจารย์ สุกิจ
 พ้นจากตำแหน่งบรรณารักษ์และเลขาธิการ เมื่อวันที่ ๒๗ สิงหาคม ๒๔๘๖ ตำแหน่งบรรณารักษ์
 ได้กลายเป็นตำแหน่งกิจมศักดิ์สำหรับผู้ดำรงตำแหน่งเลขาธิการของมหาวิทยาลัย⁶⁰ ฉะนั้น

⁶⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๘.

การดำเนินงานของหอสมุดกลางทั้งหมด จึงเป็นหน้าที่ของผู้ช่วยบรรณารักษ์เรื่อยมา และเพิ่งจะได้มีการเปลี่ยนแปลงใน พ.ศ. ๒๕๐๐ เมื่อบรรณารักษ์คนปัจจุบัน คือ ศาสตราจารย์ สุทธิลักษณ์ อัมพันวงศ์ ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งบรรณารักษ์ เป็นผู้ดำเนินงานของหอสมุดกลางอย่างแท้จริง

ใน พ.ศ. ๒๔๙๖ ได้เริ่มการก่อสร้างอาคารหอสมุดกลางในปัจจุบัน โดยสร้างเป็นอาคารทรงไทยตามแบบเดียวกับตึกคณะอักษรศาสตร์ เมื่อการก่อสร้างเสร็จจึงเพียงส่วนเดียว หอสมุดก็ได้ย้ายเข้ามาอยู่ในอาคารนี้ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๗ การก่อสร้างอาคารหอสมุดเสร็จสมบูรณ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๘ และมีพิธีเปิดในวันที่ ๓ มกราคม ๒๕๐๑ อาคารหลังนี้นอกจากจะใช้เป็นหอสมุดแล้ว ยังเป็นห้องเรียนของแผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยอีกด้วย⁶¹

(หอสมุดกลางจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีพัฒนาการมาตั้งแต่ครั้งเมื่อมูลนิธิฟูไลบรท์ จัดส่งบรรณารักษ์ชาวอเมริกันมาช่วยสอนวิชาจัดห้องสมุดในเดือนกันยายน พ.ศ. ๒๔๙๔ โดยได้เอื้อเพื่อจัดส่งศาสตราจารย์ชาวอเมริกันมาทำการสอนมีละคนเป็นเวลาดึกต่อกันมา ๕ ปี ได้แก่

ดร. แฟรนเซส แลนเดอร์ สเปน	Dr. Frances Lander Spain
	ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๙๔ - ๒๔๙๕
นาง รุท เอช รอควูด	Mrs. Ruth H Rockwood
	ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๙๕ - ๒๔๙๖
นางสาว แนนซี เจน เดย์	Miss Nancy Jane Day
	ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๙๖ - ๒๔๙๗

นาย อาร์โนลด์ ไทรเทียร์

Mr. Arnold Trotier

ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๙๓ - ๒๔๙๘

นางสาว อลิส โลห์เรอร์

Miss Alice Lohrer

ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๙๓ - ๒๔๙๘

(ถึงแม้ว่าบรรณารักษ์ชาวต่างประเทศเหล่านี้ จะช่วยเหลือด้านการสอนเป็นส่วนใหญ่) แต่บางเวลาก็ได้ช่วยในกิจการของห้องสมุดโดยได้ช่วยแนะนำการดำเนินงานและช่วยทำงานเทคนิคของห้องสมุด [นอกจากนั้นห้องสมุดกลางจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ยังได้รับความช่วยเหลือจากมูดินิเอเซีย โดยได้ส่ง นางสาว รูธ เอ็ม เออร์แลนด์สัน

(Miss Ruth M Erlandson) แห่งมหาวิทยาลัยรัฐโอไฮโอ (Ohio State University) มาเป็นที่ปรึกษาและอาจารย์สอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ เป็นเวลา ๘ เดือน ตั้งแต่วันที่ ๒๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๙๔ มูดินิเอเซียยังได้ให้ทุนแก่อาจารย์ของแผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ จำนวน ๔ ทุน ไปศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ชั้นสูง ณ สหรัฐอเมริกา] และยังได้ให้ความช่วยเหลือในด้านหนังสือแก่ห้องสมุดกลางอยู่จนปัจจุบันนี้

[ใน พ.ศ. ๒๕๐๕ องค์การศึกษาระดับมัธยมศึกษาแห่งชาติ ฯ ได้ส่ง คร. มอริส เอ. เกลแพนค์ มาเพื่อช่วยปรับปรุงงานใหม่ของห้องสมุดแห่งชาติ และได้ช่วยจัดร่างการสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ ชั้นปริญญาโท ณ แผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย บรรณารักษ์ชาวต่างประเทศคนหลังสุดที่ได้มาช่วยด้านการสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์และงานของห้องสมุดกลาง คือ นาง จูดิธ มาร์ติน (Mrs. Judith Martin) โดยอาสาสมัครหน่วยสันติภาพอเมริกันส่งมาช่วยเหลือเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๑ - พ.ศ. ๒๕๑๓ รวมเป็นเวลา ๒ ปี

ห้องสมุดคณะ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีห้องสมุดประจำคณะต่าง ๆ อยู่ทุกคณะ ห้องสมุดคณะเหล่านี้ เกิดขึ้นภายหลังห้องสมุดกลาง โดยอาจารย์ของคณะต่าง ๆ ซึ่งได้รับเงินจาก

คณะเป็นค้ำจุนและอุปถัมภ์การสอน เพื่อซื้อหนังสือไว้ประกอบการสอนนาน ๆ เข้า จำนวนหนังสือได้เพิ่มมากขึ้น จนเป็นห้องเก็บหนังสือและเมื่อมีเจ้าหน้าที่มาดำเนินงาน จึงสามารถเปิดเป็นห้องสมุด ถ้าคณะใดมีเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้ทางบรรณารักษศาสตร์ และได้รับความสนใจและความเอาใจใส่จากผู้บริหารของคณะ ห้องสมุดนั้นจะเป็นห้องสมุดคณะ ที่ทันสมัย แต่ถาคณะใดที่ไม่สนใจในกิจการของห้องสมุด สภาพของห้องสมุดจะเป็นเพียง ห้องเก็บหนังสือเท่านั้น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมีห้องสมุดคณะทั้งหมด ๑๓ แห่งคือ ห้องสมุด คณะครุศาสตร์ คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี คณะรัฐศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์ คณะวิศวกรรมศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ คณะสัตว- แพทยศาสตร์ คณะทันตแพทยศาสตร์ คณะเภสัชศาสตร์ แผนกอิสระสื่อสารมวลชนและการ- ประชาสัมพันธ์ และคณะเศรษฐศาสตร์ ส่วนคณะนิติศาสตร์ที่เพิ่งตั้งขึ้นใหม่นั้น ยังไม่มี ห้องสมุดของตนเอง ในจำนวนนี้มีห้องสมุดคณะเพียงแห่งเดียวที่ได้รับความช่วยเหลือและ คำแนะนำจากบรรณารักษ์ชาวต่างประเทศในการดำเนินงานห้องสมุด คือ ห้องสมุดคณะครุศาสตร์

ห้องสมุดคณะครุศาสตร์

ห้องสมุดคณะครุศาสตร์ตั้งขึ้นพร้อมกับคณะครุศาสตร์ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๐ แต่เดิม ในขณะที่ยังเป็นแผนกฝึกหัดครู⁶² อยู่ในคณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์⁶³ มีห้องสมุดของ แผนกอยู่แล้ว แต่เป็นห้องสมุดเล็ก ๆ มีหนังสือจำนวนน้อยและสภาพของห้องสมุดยังไม่เป็น ห้องสมุดที่สมบูรณ์ ต่อมาใน พ.ศ. ๒๕๕๕ มหาวิทยาลัยอินเดียนาได้ทำสัญญาให้ความช่วยเหลือ ในการจัดตั้งห้องสมุดคณะครุศาสตร์ เป็นสัญญา ๕ ปี ห้องสมุดจึงได้รับความช่วยเหลือในด้านการจัดหาหนังสือวัสดุอุปกรณ์และครุภัณฑ์ของห้องสมุด ตลอดจนได้มีการส่งผู้เชี่ยวชาญทางด้าน ห้องสมุดจากมหาวิทยาลัยอินเดียนา คือ นางสาว มาร์กาเรท กริฟฟิน (Margaret Griffin) มาให้คำแนะนำกิจการงานห้องสมุดเมื่อวันที่ ๒๔ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๕ เป็นระยะเวลา ๒ ปี

62 แผนกนี้ต่อมาเปลี่ยนชื่อ เป็นแผนกครุศาสตร์ เมื่อพ.ศ. ๒๕๔๖

63 คณะอักษรศาสตร์และคณะวิทยาศาสตร์แยกตัว เป็นอิสระเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๖ และคณะอักษรศาสตร์ เปลี่ยนชื่อ เป็นคณะอักษรศาสตร์และครุศาสตร์ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๑

ครั้นเมื่อวันที่ ๑๐ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๐๐ คณะครุศาสตร์โดยฐานะจาก
 แผนกครุศาสตร์และแยกจากคณะอักษรศาสตร์ ออกเป็นคณะต่างหากโดยสมบูรณ์⁶⁴
 ครุศาสตร์ได้ปรับปรุงคณะให้ก้าวหน้าและทันสมัย เช่น การก่อสร้างอาคารเรียน พร้อม
 กันนั้นก็ขอความช่วยเหลือเพื่อปรับปรุงการศึกษาจากมหาวิทยาลัยอินเดียนา โดยผ่าน
 ทางกระทรวงศึกษาธิการ และกรมวิเทศสหการ ได้มีการพัฒนางานด้านการศึกษาโดย
 เล็งเห็นประโยชน์และความสำคัญของห้องสมุด จึงได้มีการปรับปรุงห้องสมุด⁶⁵ เพื่อสนอง
 ความต้องการตามวัตถุประสงค์ของคณะครุศาสตร์ในการที่จะฝึกอบรมครูโรงเรียนประถม
 โรงเรียนมัธยม โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา และวิทยาลัยฝึกหัดครู ห้องสมุดจะให้บริการแก่
 อาจารย์ นิสิตของคณะครุศาสตร์และให้บริการแก่โรงเรียนในระดับดังกล่าวนี้ด้วย นอกจากนี้
 นี้ห้องสมุดคณะครุศาสตร์ยังเป็นตัวอย่างให้ห้องสมุดคณะอื่น ๆ ในมหาวิทยาลัย ได้เห็นแบบ
 65
 64
 65
 66
 67
 68
 69
 70
 71
 72
 73
 74
 75
 76
 77
 78
 79
 80
 81
 82
 83
 84
 85
 86
 87
 88
 89
 90
 91
 92
 93
 94
 95
 96
 97
 98
 99
 100

ใน พ.ศ. ๒๕๐๒ ได้มีการสร้างห้องสมุดคณะใหม่ นางสาว มาร์กาเรท กริฟฟิน
 ได้ร่วมมือในการออกแบบอาคารห้องสมุดคณะครุศาสตร์ร่วมกับสถาปนิกของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 ความมุ่งหมายเดิมนั้น ต้องการให้เป็นอาคารแบบไทย ไม่ติดเครื่องปรับอากาศ และมีห้อง
 อ่านหนังสือเพียงห้องเดียว ชั้นบนเป็นชั้นเก็บหนังสือ (stack) ด้านหลังมีห้องทำงาน
 ของบรรณารักษ์ เจ้าหน้าที่และมีห้องประชุม ในพ.ศ. ๒๕๐๓ ได้ขยายกิจการของห้องสมุด
 โดยเพิ่มห้องอีก ๑ ห้อง จัดเป็นศูนย์หลักสูตรแบบเรียนและเอกสารของกระทรวงศึกษาธิการ
 (Curriculum Laboratory) ตั้งแต่ประถมศึกษาปีที่ ๑ ถึง มัธยมศึกษาปีที่ ๕
 หลักสูตรแบบเรียนและเอกสารทั้งหมดนี้สำหรับนิสิตคณะครุศาสตร์ใช้ในการฝึกสอน ในระยะนั้น

64

(จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), ประวัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๔๕๕ - ๒๕๐๕...

หน้า ๓๐๕ - ๖.

65

Margaret Griffin, "Final Report to Dr. Joseph E. William
 September 1, 1959," (mimeographed) p.2. (in the files of Prasarnmitr
 College Library)

ผู้บริหารมีนโยบายที่จะจัดห้องสมุดส่วนหนึ่ง เป็นพิพิธภัณฑ์ด้วย แต่ทำไม่สำเร็จ ใน พ.ศ. ๒๕๐๕ คณะครุศาสตร์มีความจำเป็นต้องใช้สถานที่ที่เป็นศูนย์หลักสูตรแบบเรียน ฯ เป็นแผนกทะเบียนห้องสมุดจึงได้ย้ายศูนย์มาอยู่ ณ ห้องอ่านหนังสือภาษาไทย แต่จัดอยู่ในห้องปิด (closed stack) 66 อาจารย์และนิสิตสามารถยืมได้อย่างเคย

ใน พ.ศ. ๒๕๐๘ ห้องสมุดคณะครุศาสตร์ ได้รับงบประมาณเป็นเงิน ๔ แสนบาท เพื่อขยายอาคารห้องสมุดทั้งชั้นบนและชั้นล่าง ในปัจจุบันห้องสมุดคณะครุศาสตร์ตั้งอยู่ในตึกอำนวยการของคณะ มีห้องต่าง ๆ ที่ให้บริการ ๔ ห้อง คือ ห้องอ่านหนังสือทั่วไป แบ่งเป็นห้องอ่านหนังสือภาษาไทยและห้องอ่านหนังสือภาษาอังกฤษ ห้องวารสาร ห้องหนังสืออ้างอิงและห้องหนังสือชั้นบน ซึ่งจัดเป็น graduate library สำหรับนิสิตชั้นปริญญาโท ห้องสมุดนี้มีสถานที่แยกออกไปเป็นสัดส่วนโดยเฉพาะ คือ อาคารสถานที่ที่ได้รับการออกแบบให้มีความสัมพันธ์กับหน่วยงานฝ่ายบริหารของคณะและสามารถที่จะขยายออกไปในอนาคตได้โดยง่าย ห้องสมุดตั้งอยู่ใกล้ตึกเรียนและห้องเรียนต่าง ๆ ในบริเวณคณะ จึงนับว่ามีความเหมาะสมอย่างยิ่ง ในปัจจุบันอาคารลาวไคววาห้องสมุดคณะครุศาสตร์ เป็นห้องสมุดคณะที่ดีและทันสมัยที่สุดของมหาวิทยาลัย

หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ก่อตั้งขึ้นพร้อม ๆ กับการจัดตั้งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง คือ ใน พ.ศ. ๒๔๗๗ เริ่มด้วยการโอนหนังสือสาขาวิชากฎหมายและการปกครองทั้งภาษาไทย ภาษาอังกฤษและฝรั่งเศสมาจากหอสมุดกลางจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เข้าใจว่าในระยะแรกนั้น หอสมุดยังไม่เปิดบริการให้นิสิตนักศึกษาเข้าศึกษา ค้นคว้า ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๗๘ ทางมหาวิทยาลัยได้ติดต่อกับบุคคลต่าง ๆ ที่มีหนังสือกฎหมาย

อยู่ในครอบครอง ขอร้องให้นำไปให้นักศึกษาและอาจารย์ในมหาวิทยาลัยได้ศึกษาค้นคว้า โดยทางห้องสมุดจัดซื้อเก็บไว้ทางหาก และเปิดบริการให้นักศึกษาและอาจารย์เขาอ่าน และคนควาอย่างแพร่หลาย หนังสือของห้องสมุดในขณะนั้นปีประมาณ ๓,๕๐๐ เล่ม ส่วนใหญ่ประกอบด้วยตำรากฎหมาย การปกครอง และเศรษฐศาสตร์⁶⁷ คำบรรยายของ อาจารย์ในวิชาต่าง ๆ ทั้งที่พิมพ์เป็นเล่มและอีกสำเนา วารสารทางวิชาการ รวมทั้ง วิทยานิพนธ์ในชั้นปริญญาโท ซึ่งทางห้องสมุดได้เก็บรวบรวมไว้ นอกจากหนังสือและ สิ่งพิมพ์ที่กล่าวมาแล้ว ห้องสมุดยังมีอุปกรณ์โสตทัศนวัสดุ เช่น แผ่นเสียง อีกด้วย

สถานที่ที่ใช้เป็นห้องสมุดกลางเดิมเป็นห้องบรรยายเล็ก ๆ สองห้องอยู่บนบน ของตึกบัญชาการ เกาของมหาวิทยาลัย (ตึกโคม) ดังนั้นการดำเนินงานของหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์โดยทั่ว ๆ ไปในระยะนั้น อาจกล่าวได้ว่าทันสมัย เพราะได้จัด หนังสือ สิ่งพิมพ์ ตลอดจนครุภัณฑ์ภายในห้องสมุดอย่างมีระเบียบ มีการให้บริการต่าง ๆ สนองความต้องการของนักศึกษาและอาจารย์ อย่างไรก็ตาม หอสมุดกลางมหาวิทยาลัย-ธรรมศาสตร์ได้ประสบกับปัญหาหลายประการ ที่สำคัญประการหนึ่งคือ หนังสือดี ๆ ที่มีคุณค่า ของห้องสมุดสูญหายไป ทั้งนี้ถึงแม้ว่าหอสมุดจัดอย่างมีระเบียบ แต่ปรากฏว่ามีทางเข้าออก หลายทาง นอกจากนั้น ระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒ และสมัยที่หน่วยรักษาดินแดนเข้า ยึดครองมหาวิทยาลัยได้ทำความเสียหายให้แก่ห้องสมุดเป็นอย่างมาก⁶⁸ ห้องสมุด มหาวิทยาลัยได้เริ่มกิจการอีกครั้งเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๔ โดยความช่วยเหลือจากสำนักข่าวสาร อเมริกัน กรุงเทพฯ แต่ห้องสมุดก็ยังไม่เจริญก้าวหน้า ในปี พ.ศ. ๒๔๙๕ ได้มีพระราช-บัญญัติเปลี่ยนชื่อมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการ เมือง เป็นมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

⁶⁷ (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, หอสมุดกลาง), คู่มือห้องสมุดมหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์ (พระนคร : ๒๕๑๑), หน้า ๑.

⁶⁸ พัทธ์ เนียมกฤษร, และ จิตตรา ประนิช, "ห้องสมุดมหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์," วารสารห้องสมุด, ๑๕ (มีนาคม - เมษายน, ๒๕๑๔), ๗๖ - ๗.

และได้มีการปรับปรุงกิจการต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัย รวมทั้งกิจการของห้องสมุดด้วย 69

ใน พ.ศ. ๒๕๐๐ มหาวิทยาลัยได้ขอรองคณะผู้เชี่ยวชาญชาวต่างประเทศที่มาประจำอยู่คณะรัฐประศาสนศาสตร์ ในฐานะอาจารย์แลกเปลี่ยนตามโครงการให้ความร่วมมือช่วยเหลือระหว่างมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และมหาวิทยาลัยอินเดียนา แห่งสหรัฐอเมริกา ให้ทำการสำรวจมหาวิทยาลัยในคานหลักสูตร แนวการสอน การศึกษา อาจารย์ นักศึกษา และห้องสมุด หัวหน้าคณะสำรวจคือ ดร. ดักลาส จี. เอลสัน (Dr. Douglas G. Ellson) คณะผู้สำรวจได้รับความช่วยเหลือและความร่วมมืออย่างดียิ่งจากเจ้าหน้าที่มหาวิทยาลัยและนักศึกษา ผลการสำรวจห้องสมุดพบว่า หนังสือที่มีค่าได้สูญหายไปเป็นจำนวนมาก หนังสือทั้งหมดมีเหลืออยู่ประมาณ ๑๓,๕๐๐ เล่ม เป็นตำราภาษาอังกฤษและภาษาฝรั่งเศส หนังสือภาษาไทยส่วนใหญ่เป็นคำบรรยายที่มหาวิทยาลัยจัดพิมพ์ นอกจากนี้เป็นวารสารประมาณ ๒,๕๐๐ ฉบับ และจุลสารอีกประมาณ ๑,๓๒๐ รายการ 70

จากรายงานผลการสำรวจในครั้งนี้ ทำให้เห็นว่าห้องสมุดมหาวิทยาลัย ควรได้ปรับปรุงให้ทันสมัยเพื่อสามารถให้บริการด้านการค้นคว้าวิจัย และทางด้านการศึกษแก่อาจารย์และนักศึกษาได้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น นอกจากนี้รายงานของคณะสำรวจยังได้เสนอแนะให้แต่ละคณะลดชั่วโมงการบรรยายให้น้อยลง เพื่อให้ให้นักศึกษาได้มีโอกาสค้นคว้าทำงานด้วยตนเองในห้องสมุดมากขึ้น ห้องสมุดจึงค่อย ๆ ทวีความสำคัญขึ้นเป็นลำดับและในปี พ.ศ. ๒๕๐๑ ห้องสมุดมีฐานะเป็นแผนกห้องสมุด สังกัดกองบริการการศึกษาและได้ยกฐานะเป็นกองห้องสมุด สังกัดสำนักงานเลขาธิการ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๔ และในปีเดียวกันนี้เอง

69

"พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ. ๒๔๘๕,"

ราชกิจจานุเบกษา, ๒๕ (๑๕ มีนาคม, ๒๔๘๕), ๓๕๖.

70

Douglas G. Ellson, Survey of Thammasat University

(Bangkok: Institute of Public Administration Thammasat University, 1958), p.46-43, "libraries and books."

ห้องสมุดโดยายที่ทำการจากบริเวณชั้นสองของตึกโคม มายังอาคารใหม่ คือ ชั้นที่ ๒
ที่ ๓ ที่ ๔ และส่วนหนึ่งบนชั้นที่ ๕ ของตึกสำนักงานเลขาธิการ ห้องสมุดสามารถ
จุหนังสือได้ประมาณ ๒๐๐,๐๐๐ เล่ม มีจำนวนที่นั่ง ๕๖๐ ที่นั่ง

ห้องสมุดคณะที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ก็เช่นเดียวกับที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
คือ คณะต่าง ๆ ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มีห้องสมุดของตนเอง คือ ห้องสมุดคณะนิติ-
ศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ คณะเศรษฐศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์
คณะรัฐประศาสนศาสตร์ คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี ห้องสมุดคณะเหล่านี้ดำเนินงาน
โดยบรรณารักษ์ชาวไทยเกือบทั้งสิ้น และไม่ได้มีบรรณารักษ์ชาวต่างประเทศเข้ามาให้
ความช่วยเหลือหรือให้คำแนะนำแต่ประการใดเลย ยกเว้นห้องสมุดคณะรัฐประศาสนศาสตร์
ซึ่งเป็นห้องสมุดคณะที่ใหญ่ที่สุดได้รับความช่วยเหลือจากมหาวิทยาลัยอินเดียนา ส่งบรรณา-
รักษ์ชาวต่างประเทศมาช่วยจัดตั้งและดำเนินงานของห้องสมุดในระยะแรก

ห้องสมุดคณะรัฐประศาสนศาสตร์⁷¹

ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๕ ห้องสมุดในสมัยเริ่มแรกระหว่างปี พ.ศ. ๒๔๕๕ -
๒๕๐๔ ได้รับความช่วยเหลือจาก The United States International Cooperation
Administration⁷² ในด้านการจัดส่งผู้เชี่ยวชาญชาวอเมริกันมาดำเนินการจัดตั้ง

71 คณะรัฐประศาสนศาสตร์ เดิมมีฐานะเป็นคณะหนึ่งในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ปัจจุบัน คือ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

72 (สำนักงานบรรณการการพัฒนา สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์), คู่มือการใช้-
ห้องสมุด สำนักงานบรรณการการพัฒนา สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (พระนคร : ๒๕๑๔),
หน้า ๑.

ห้องสมุด คือ ไค้จ้ค้ส่ง นางสาว มาเรียน อี พอตส์ (Miss.Marian E.Potts)
บรรณารักษ์ชาวอเมริกันมาช่วยจัดดำเนินงานเป็นระยะเวลาจนถึง ๓ ปี

และในพ.ศ. ๒๕๑๑ ก็ไค้ส่ง ดร. ดักลาส จี. เอลด์สัน มา
ทำการสำรวจห้องสมุดกลางและห้องสมุดคณะรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
พร้อมกับไค้ไค้ขอเสนอแนะบางประการแก่ห้องสมุด ใน พ.ศ. ๒๕๑๓ ห้องสมุดคณะรัฐ-
ประศาสนศาสตร์ไค้เจริญขึ้น ห้องสมุดริเริ่มจัดทำโครงการสหมิตร สาขาวิชาสังคม-
ศาสตร์ ปรากฏว่ามีห้องสมุดของหน่วยราชการต่าง ๆ เข้าร่วมโครงการ ๒๔ แห่งด้วยกัน
และในปี พ.ศ. ๒๕๑๔ นี้เอง ดร. เฮนส์ แมคมัลเลน (Dr.Haynes McMullen) อาจารย์แผนก
วิชาบรรณารักษศาสตร์ มหาวิทยาลัยอินเดียนา สหรัฐอเมริกา ไค้เดินทางมาถึงประเทศไทย
เมื่อวันที่ ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๔ เพื่อช่วยเหลือแนะนำโครงการสหมิตรของห้องสมุด
คณะรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีกำหนดเวลา ๔ เดือน

นอกจากจะส่งผู้เชี่ยวชาญชาวอเมริกันมาดำเนินการและให้คำแนะนำ
แก่ห้องสมุดกลางและห้องสมุดคณะรัฐประศาสนศาสตร์แล้ว องค์การ ICA ยังให้
ความช่วยเหลือแก่ห้องสมุดคณะรัฐประศาสนศาสตร์ในด้านการเงิน วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ
ของห้องสมุดและไค้ส่งเจ้าหน้าที่คนไทยไปศึกษาและอบรม ณ ต่างประเทศเพื่อเตรียม
รับช่วงการปฏิบัติงานของห้องสมุดในอนาคต

ในระยะเวลาต่อมาไค้มีการปรับปรุงห้องสมุดให้ดีขึ้นเป็นลำดับ ภายใต้
การดำเนินงานและการบริหารงานของบรรณารักษ์และเจ้าหน้าที่ฝ่ายไทยทั้งหมด ใน
พ.ศ. ๒๕๑๕ ไค้มีการจัดตั้งสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ขึ้น คณะรัฐประศาสนศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จึงไค้โอนเข้ามาเป็นคณะหนึ่งของสถาบัน ๆ ซึ่งประกอบด้วย
คณะต่าง ๆ ๔ คณะ และสำนักต่าง ๆ ในสถาบัน ๆ อีก ๔ สำนักคือ คณะรัฐประศาสน-
ศาสตร์ คณะบริหารธุรกิจ คณะพัฒนาการเศรษฐกิจ คณะสถิติประยุกต์ สำนักฝึกอบรม
สำนักงานอธิการบดี สำนักวิจัย และสำนักบรรณสารการพัฒนา ดังนั้น ห้องสมุดของ

คณะรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จึงย้ายไปขึ้นอยู่กับสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ และได้เปลี่ยนชื่อเป็นสำนักบรรณสารการพัฒนา มีหน้าที่รับผิดชอบในการดำเนินงานห้องสมุดของสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ และให้บริการแก่คณะและสำนักต่าง ๆ ของสถาบัน

เมื่อปลายปี พ.ศ. ๒๕๑๓ สำนักบรรณสารการพัฒนาได้ย้ายไปอยู่ที่อาคารใหม่ เป็นตึกทันสมัย ๒ ชั้น สามารถบรรจุหนังสือได้ประมาณ ๑๐๐,๐๐๐ เล่ม พร้อมด้วยที่นั่งอ่านหนังสือประมาณ ๓๐๐ ที่ สำนักบรรณสารการพัฒนา ได้รับความช่วยเหลือจากมูลนิธิฟอร์ด/มิวเซียม ในด้านการเงินและวัสดุอุปกรณ์ เช่น การติดตั้งเครื่องปรับอากาศห้องอาคาร

มหาวิทยาลัยมหิดล (มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์)

มหาวิทยาลัยมหิดล ประกอบด้วยคณะต่าง ๆ ดังนี้คือ คณะแพทยศาสตร์-ศิริราชพยาบาล คณะแพทยศาสตร์ - ร.พ. รามาธิบดี คณะเภสัชศาสตร์ คณะสาธารณสุขศาสตร์ คณะเทคนิคการแพทย์ คณะวิทยาศาสตร์ คณะทันตแพทยศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมานุษยศาสตร์ คณะอายุรศาสตร์เขตร้อน คณะบัณฑิตวิทยาลัย คณะพยาบาลศาสตร์ คณะต่าง ๆ เหล่านี้มีห้องสมุดเพื่อให้บริการแก่นักศึกษาภายในคณะของตน

ห้องสมุดกลางของมหาวิทยาลัยมหิดล มีฐานะเป็นแผนกหนึ่งอยู่ในกองบริการ-การศึกษา ขึ้นตรงตอสํานักเลขาธิการของมหาวิทยาลัย และได้ยกเหตุน้ห้องสมุดคณะแพทย-ศาสตร์ศิริราชพยาบาล เป็นห้องสมุดที่เป็นปีกแผ่นมาก่อนห้องสมุดคณะอื่น ๆ ประกอบด้วยมีอาคารห้องสมุดที่เป็นเอกเทศ สามารถให้บริการแก่คณะอื่น ๆ ด้วย หอสมุดจึงทำหน้าที่เป็นห้องสมุดกลางของมหาวิทยาลัยมหิดลตลอดมา และเรียกชื่อว่า หอสมุดศิริราช ใน พ.ศ.

๒๕๐๘

หอสมุดศิริราช มหาวิทยาลัยมหิดล

เดิมห้องสมุดนี้เป็นห้องสมุดคณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล หรือโรงเรียนแพทย์ซึ่งเรียกกันในขณะนั้น ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๖ โดยพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และจากการที่สมเด็จพระยา-
 คำรงราชานุภาพ ได้กราบบังคมทูลถวายคำแนะนำ จึงได้โปรดเกล้าฯ ให้สร้างเป็นโรง-
 พยาบาลขึ้นเมื่อวันที่ ๒๖ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๖⁷⁴ และได้พระราชทานนามว่า โรงศิริราช-
 พยาบาล เพื่อเป็นอนุสรณ์แด่สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าชายศิริราชกฤษณ์เกล้า คณะ-
 แพทยศาสตร์และศิริราชพยาบาล จึงถือเอาพระนามของสมเด็จพระเจ้าฟ้าชายพระองค์นี้เป็น
 มงคลนาม และตั้งชื่อหอสมุดคณะแพทยศาสตร์ว่า หอสมุดศิริราช⁷⁵

จากหลักฐานที่สืบค้นได้ โรงเรียนแพทย์เมื่อเริ่มสร้างนั้นไม่ปรากฏว่ามีห้อง
 สมุดสำหรับการศึกษาค้นคว้า แม้ว่าในขณะนั้นจะได้มีการสอนการแพทย์แผนโบราณและ
 การแพทย์แผนปัจจุบัน แต่ไม่ปรากฏว่ามีตำราไว้ให้อาจารย์และนักศึกษาใช้ประกอบการ
 เรียน การศึกษาแพทย์แผนโบราณนั้นมีสมุดข่อยเขียนด้วยมือ แต่ด้วยเหตุที่มันน้อยฉบับและ
 เกรงว่าจะชำรุดหรือสูญหาย จึงปรากฏว่าไม่มีผู้ใดมอบให้โรงเรียนแพทย์เลย ส่วน
 ตำราเกี่ยวกับการแพทย์แผนปัจจุบันก็ไม่ปรากฏว่ามีเข้ามาเมืองไทย การสอนในสมัยนั้น
 จึงเป็นแบบจดตามคำบอกของอาจารย์ ตำราแพทย์เพิ่งจะเริ่มพิมพ์ออกแจกจ่ายนักศึกษา
 เมื่อพระอาจารย์พยาม (Dr. George B. Macfarland) เป็นอาจารย์ และเป็น
 ผู้อำนวยการของโรงพยาบาล แต่ในสมัยนั้นยังคงไม่มีการรวบรวมหนังสือจัดขึ้นเป็นห้อง-
 สมุดสำหรับอาจารย์และนักศึกษาแพทย์

74

(คณะแพทยศาสตร์และศิริราชพยาบาล, มหาวิทยาลัยมหิดล), ที่ระลึกพิธีเปิดศึก

หอสมุดศิริราช คณะแพทยศาสตร์และศิริราชพยาบาล วันที่ ๒๔ มกราคม พ.ศ. ๒๕๐๕

(พระนคร : ๒๕๐๕), หน้า (๑)

75

เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน

เท่าที่หลักฐานในขณะนี้ เข้าใจว่าห้องสมุดของ คณะแพทยศาสตร์และศิริราช-
 พยาบาล ได้เริ่มต้นขึ้นประมาณ พ.ศ. ๒๔๖๐ ⁷⁶ สถานที่ ๆ ไซ้เป็นห้องสมุด แต่เดิมไซ้
 ห้องหลังของเรือนไม้ ซึ่งเป็นเรือนที่พระอาจารย์ทวย ผู้อำนวยการโรงพยาบาลขณะนั้น
 พำนักอยู่ ห้องสมุดจึงเป็นเพียงห้องอ่านหนังสือเล็ก ๆ อยู่ในความดูแลและรับผิดชอบของ
 คณะคณบดีคณะแพทยศาสตร์ หนังสือนอกจากจะมีหนังสือทางวิชาแพทยแล้ว ยังมีหนังสืออ่านเล่น
 รวมอยู่ด้วย ขณะนั้นห้องสมุดมีลักษณะแบบห้องสมุดทั่ว ๆ ไปมากกว่าที่จะเป็นห้องสมุดเฉพาะ
 วิชาแพทย์ เพราะยังไม่มีระเบียบในการดำเนินงาน

ในปี พ.ศ. ๒๔๖๘ ที่ผู้อำนวยการของคณะได้สร้างเสร็จ กิจการของห้องสมุด-
 ศิริราช เริ่มจัดเป็นห้องสมุดเฉพาะวิชาแพทย์ขึ้น และไซ้เชื่อว่าห้องสมุดคณะแพทยศาสตร์และ
 ศิริราชพยาบาล ระยะเวลาที่มูลนิธิร็อกกี้เฟลเลอร์ ได้เข้ามาช่วยเหลือโรงเรียนแพทย์
 โดยมีศาสตราจารย์ นายแพทย์ เอ ยี เอลลิส ซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่งคณบดีคณะแพทยศาสตร์
 ศิริราชพยาบาล ได้เป็นผู้วางรากฐานของห้องสมุด ไซ้สถานที่ขึ้นสองคานเหนือของตึกอำนวยการ
 ปัจจุบันเป็นห้องรวมและเก็บหนังสือ ในขณะนั้นเมื่ออยู่ประมาณ ๒,๑๐๐ เล่ม และวารสาร
 ประมาณ ๔๕ รายการ หนังสือตำราและวารสารส่วนใหญ่เป็นภาษาอังกฤษ มีภาษาฝรั่งเศส
 และเยอรมันปนบ้างเล็กน้อย

ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง ห้องสมุดต้องประสบกับปัญหาต่าง ๆ เช่น
 มิได้รับหนังสือและวารสารจากต่างประเทศ ทำให้วารสารซึ่งถือว่าเป็นส่วนสำคัญของห้อง-
 สมุดต้องขาดตอนไป ในระยะนี้เอง ทางคณะ ๆ ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของห้องสมุดและ
 เห็นสมควรที่จะปรับปรุงให้อยู่ในสภาพที่เหมาะสมเป็นห้องสมุดของสถาบันการศึกษาชั้นสูง
 ทางคณะ ๆ จึงได้แต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นคณะหนึ่ง เรียกว่าคณะกรรมการห้องสมุด โดยมี
 วัตถุประสงค์ที่จะปรับปรุงห้องสมุดให้เจริญก้าวหน้า ได้ทำการสำรวจหนังสือและวางวิธี
 ไซ้ห้องสมุดให้รัดกุมยิ่งขึ้น นอกจากนี้คณะกรรมการยังมีความเห็นว่าเป็นการจำเป็นอย่างยิ่ง
 ที่ห้องสมุดจะต้องมีเจ้าหน้าที่ปฏิบัติการให้เป็นระเบียบเรียบร้อยอยู่เสมอ และควรจะมีบรรณา-
 ธิกษณ์ที่สนับสนุนความรู้ในวิชาอักษรศาสตร์ หรือวิทยาศาสตร์ ประยุกต์ที่สัมพันธ์กับทางการแพทย์

ดังนั้น ใน พ.ศ. ๒๔๔๘ จึงได้มีการบรรจุบรรณารักษ์ที่มีคุณวุฒิชั้นปริญญา เข้ามาดำเนินงาน
ห้องสมุดเป็นครั้งแรก คือ ม.ค. รศคณธ อิศรเสนา และผู้รับชวงงานต่อมา คือ นางสาว
อุทัย หุติยะโพธิ์

องค์การต่างประเทศที่ให้ความช่วยเหลือห้องสมุดของคณะแพทยศาสตร์ คือ
องค์การ China Medical Board of New York ได้ให้ความช่วยเหลือกิจการ
ของโรงเรียนแพทย์ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๕๕ ในด้านห้องสมุดของคณะ องค์การนี้ได้ให้เงิน
อุดหนุนซื้อหนังสือและส่งบรรณารักษ์ไปศึกษาวิชาห้องสมุด ทำให้กิจการของห้องสมุดขยาย
ตัวออกไปอย่างรวดเร็ว ในปี พ.ศ. ๒๔๕๖ - ๒๔๕๘ ห้องสมุดได้รับเงินช่วยจำนวน
๑๐,๐๐๐ ดอลลาร์ เป็นครั้งแรก เพื่อบอกับวารสารใหม่ วารสารย้อนหลังที่ขาดตอนไป
ขณะเกิดสงครามโลกครั้งที่สอง และหนังสือตำราเรียน จากความช่วยเหลือนี้ทำให้ห้องสมุด
ได้รับวารสารใหม่ ๆ เพิ่มขึ้นหลายรายการ ทั้งวารสารที่ขาดหายไปก็มีครบบริบูรณ์

นอกจากนี้ องค์การ China Medical Board of New York ยังได้ให้
ความช่วยเหลือต่ออีก ๓ ปี คือระหว่าง พ.ศ. ๒๔๕๘ - ๒๕๐๑ เป็นเงินเพิ่มขึ้นอีก ๕,๐๐๐
ดอลลาร์ เพื่อไรจัดซื้อหนังสือ วารสารย้อนหลัง และเครื่องใช้ห้องสมุด ฯลฯ

ในปีต่อ ๆ มา ห้องสมุดยังคงได้รับเงินอุดหนุนจากโครงการในวงเงิน
๑๕,๐๐๐ ดอลลาร์ เช่นเดียวกับปีก่อน ๆ เป็นเวลาดึกคอกันมา จนถึง พ.ศ. ๒๕๐๑
ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๐๖ - ๒๕๐๘ ห้องสมุดได้รับเงินอุดหนุนปีละ ๒๐,๐๐๐ ดอลลาร์และ
ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๐๘ - ๒๕๐๖ ห้องสมุดได้รับเงินอุดหนุนเป็นประจำปีละ ๒๕,๐๐๐
ดอลลาร์ ใน พ.ศ. ๒๕๐๕ ผู้แทนขององค์การไคมาศึกษาสภาพและกิจการของห้องสมุดและ
เห็นว่าห้องสมุดมีเนื้อที่ไม่พอเพียงที่จะเก็บหนังสือตำราและเอกสารต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับ
ความเจริญก้าวหน้าของห้องสมุดได้ องค์การจึงได้ตกลงที่จะให้เงินสร้างอาคารห้องสมุดชั้น
ใหม่เป็นเงิน ๒๐๐,๐๐๐ ดอลลาร์ สมทบกับงบประมาณของรัฐบาลไทยอีกประมาณ
๕ ล้านบาท โดยมีเงื่อนไขว่าจะต้องเป็นอาคาร เฉพาะสำหรับห้องสมุดไม่ปะปนกับ

กิจการอื่น 77

การก่อสร้างอาคารหอสมุดแล้วเสร็จเมื่อวันที่ ๑๘ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๐๔ และได้ทำพิธีเปิดเมื่อวันที่ ๒๔ มกราคม พ.ศ. ๒๕๐๕ นับเป็นอาคารห้องสมุดทันสมัยที่สุดแห่งหนึ่ง เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก ๔ ชั้น มีเนื้อที่ ๓,๐๐๐ ตารางเมตร มีเครื่องปรับอากาศทั้งหลัง จุหนั่งสี่โต๊ะประมาณ ๑๒๐,๐๐๐ เล่ม และผู้อ่านประมาณ ๓๓๐ คน

ห้องสมุดคณะวิทยาศาสตร์

ห้องสมุดนี้เริ่มก่อตั้งขึ้นตั้งแต่คณะวิทยาศาสตร์ ยังเป็นคณะวิทยาศาสตร์การแพทย์ มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ ต่อมาเดือนมกราคม พ.ศ. ๒๕๑๑ ได้ย้ายมายังสถานที่ในปัจจุบันและได้เปลี่ยนชื่อเป็นคณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

ห้องสมุดคณะวิทยาศาสตร์ได้รับการปรับปรุงอย่างจริงจังใน พ.ศ. ๒๕๑๑ โดยได้รับความช่วยเหลือบางส่วนจากมูลนิธิร็อกกี้เฟลเลอร์ ซึ่งได้ส่งบรรณารักษ์ชาวต่างประเทศสองคนผลัดกันมาประจำคนละ ๑ ปี คือ ดร.แคโรล เอฟ เรย์โนลด์ส

(Dr. Carroll F. Reynolds) ผู้อำนวยการของห้องสมุด Falk Library of the Health Professions มหาวิทยาลัยพิคัสเบิร์ก มาประจำตั้งแต่เดือนกรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๐ - สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๑ และนายเจมส์ คัมบลิว บาร์รี่

(Mr. James W. Barry) บรรณารักษ์ของ The Library of Science and Medicine มหาวิทยาลัยรัทเกอร์ส ระหว่างเดือนกรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๑ - สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๑

78 บรรณารักษ์ชาวต่างประเทศทั้งสองคนนี้ได้ช่วยวางรากฐานและจัดระบบงานของห้องสมุด นอกจากนี้มูลนิธิร็อกกี้เฟลเลอร์ยังได้ส่งบรรณารักษ์ไปศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ระดับปริญญาโทและกึ่งงานเพิ่มเติม ณ ประเทศสหรัฐอเมริกาด้วย และได้ให้ความช่วยเหลือทางการเงินเพื่อใช้ในการจัดหาสิ่งพิมพ์ หนังสือและวารสารย้อนหลังประมาณ ๗๕,๐๐๐ คอลดาร์และอีกประมาณ ๑,๕๐๐ คอลดาร์ใช้ในการจัดซื้อครุภัณฑ์ของห้องสมุด เช่น เครื่องพิมพ์ดีดไฟฟ้า เครื่องอัดสำเนาบัตรรายการ เครื่องอ่านไมโครฟิล์ม ฯลฯ

77 เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕.

78 Carroll F. Reynold, "Library of the Faculty of Medical Sciences, Progress Report 31 July 1968," (Mimeographed) p. 1

ใน พ.ศ. ๒๕๑๒ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล และคณะแพทยศาสตร์
 โรงพยาบาลรามาธิบดี ได้ตกลงกันในการดำเนินการจัดห้องสมุดร่วม (Joint Library)
 โดยจัดให้ห้องสมุดที่คณะวิทยาศาสตร์ เป็นห้องสมุดใหญ่ (Main Library) ของคณะทั้ง-
 สองและห้องสมุดที่โรงพยาบาลรามาธิบดี เป็นห้องสมุดสาขา (Branch Library)

ความช่วยเหลือจากบรรณารักษ์ชาวต่างประเทศนั้น ปรากฏว่ามีห้องสมุดคณะ-
 วิทยาศาสตร์ เพียงแห่งเดียวที่มีบรรณารักษ์ชาวต่างประเทศสองคน เขามาช่วยจัดตั้งห้องสมุด
 ส่วนหอสมุดศิริราชนั้น ระหว่างเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๐๔ ถึงมีนาคม พ.ศ. ๒๕๐๕ ได้
 มีบรรณารักษ์ชาวต่างประเทศ คือ นาง อลิส โบเวน ได้เข้ามาทำการสำรวจห้องสมุดแพทย์
 และได้เขียนรายงานผลการวิจัยรวมทั้งความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ เพื่อการปรับปรุงกิจการ
 ห้องสมุดแพทย์ไว้ด้วย ส่วนห้องสมุดคณะอื่น ๆ นั้น ไม่มีบรรณารักษ์ชาวต่างประเทศมาช่วย
 ดำเนินงานแต่ประการใด

หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ห้องสมุดนี้ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๒ โดยการรวบรวมเอาห้องสมุดเล็ก ๆ
 ๒ แห่ง ที่อยู่ในบริเวณมหาวิทยาลัย คือ หอสมุดมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์และห้อง-
 สมุดของสำนักทดลองของกรมกสิกรรม เข้าด้วยกัน เป็นห้องสมุดกลางของมหาวิทยาลัยขึ้น-
 ตรงกับกรมกสิกรรม และใน พ.ศ. ๒๕๑๒ หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
 ได้สร้างอาคารห้องสมุดหลังแรกมีมูลค่าถึง ๕๐๐,๐๐๐ บาท และเริ่มเปิดใช้เมื่อเดือน
 มกราคม ๒๕๑๒ ห้องสมุดกลางมีที่นั่งอ่านหนังสือประมาณ ๒๐ ที่ และในครั้งนั้นห้อง
 สมุดกลางมีหนังสือประมาณ ๒,๐๐๐ เล่ม

ห้องสมุดกลางมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ได้รับความช่วยเหลือจากองค์-
 การ MSA หรือในปัจจุบันคือ ICA ได้ส่งผู้เชี่ยวชาญจากสหรัฐอเมริกา คือ นาง
 มาร์เบล ไรท์ (Mrs. Marbel Wright) มาช่วยดำเนินการและจัดห้องสมุดให้
 เขาระดับมาตรฐานสากล เช่น ได้เลือกใช้ระบบการจัดหมู่หนังสือแบบหอสมุดรัฐสภา-
 อเมริกัน ในปีต่อ ๆ มาสภาพอาคารห้องสมุดที่ก่อสร้างมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๒ ไม่
 เหมาะสม มีสถานที่

คับแคบ เพราะจุดหนึ่งอ่านหนังสือได้เพียง ๒๐ ที่ และจำนวนหนังสือที่ห้องสมุดกลางได้รับ ก็เพิ่มจำนวนมากขึ้นทุก ๆ ปี จาก ๒,๐๐๐ เล่ม เป็น ๑๕,๓๘๖ เล่ม นอกจากนี้ยังมี วิทยานิพนธ์ ๖,๓๐๐ เล่ม เอกสารของสถานศึกษาต่าง ๆ ของสหรัฐอเมริกา รวมทั้งเอกสาร ขององค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO) ซึ่งพิมพ์เผยแพร่ในรูปแบบ ของจุลสาร วารสารทางวิชาการ ๑๒๐ รายการที่ห้องสมุดกลางบอกรับ และยังมีวารสาร ทางวิชาเกษตรกรรมย้อนหลังที่ได้ติดต่อขอรับจาก U.S. Book Exchange

สถาบันทางเกษตรแห่งประเทศแคนาดา (Agriculture Institute of Canada) 79
 ห้องสมุดของมหาวิทยาลัยออสเตรเลียตะวันตก (University of Western Australia) 79
 ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าจำนวนหนังสือและจำนวนผู้ใช้ห้องสมุดเพิ่มขึ้นอย่างมากมาย สภาพของ ห้องสมุดกลางไม่เหมาะสมและไม่สามารถอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ใช้ห้องสมุดได้ เต็มที่ เป็นผลให้ความจำเป็นที่จะต้องขยายห้องสมุด มหาวิทยาลัยจึงมีคำริที่จะสร้าง อาคารห้องสมุดชั้นใหม่ แต่ยังคงขาดเงินงบประมาณในการก่อสร้าง ดังนั้นผู้ริเริ่มจาก มหาวิทยาลัยฮาไวอิ ซึ่งมาประจำอยู่ที่ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ตามสัญญาความ- ช่วยเหลือของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ - ฮาไวอิ ได้เห็นความสำคัญและความจำเป็น ในการขยายห้องสมุด จึงได้พิจารณาร่วมกับมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ องค์การบริหาร- วิทยกิจแห่งสหรัฐอเมริกา และกรมวิเทศสหการอนุมัติเงินทุนสมทบ เป็นค่าก่อสร้างอาคาร จำนวน ๖ ล้านบาท เพื่อก่อสร้างอาคารหอสมุดกลางหลังใหม่ เป็นตึกคอนกรีต ๓ ชั้น กว้าง ๑๔ เมตร ยาว ๓๘ เมตร สูง ๑๔ เมตร จุดหนึ่งอ่านหนังสือได้ ๒๐๐ ที่นั่ง หรือ ประมาณร้อยละ ๑๐ ของจำนวนนิสิตทั้งหมดที่มีอยู่ในปัจจุบัน อาคารนี้ออกแบบก่อสร้าง โดยอาจารย์ ทองพันธ์ พูนสุวรรณ และมูลนิธิร็อกกี้เฟลเลอร์ ให้ความช่วยเหลือโดยได้

80
 ศาสตราจารย์ เมทคาล์ฟ (Dr. Keyes D. Metcalf) บรรณารักษ์ผู้เชี่ยวชาญในการ
 ออกแบบห้องสมุดมาให้คำแนะนำในการก่อสร้าง ห้องสมุดยังได้รับเงินงบประมาณ
 ของมหาวิทยาลัยสมทบ เป็นค่าครุภัณฑ์จำนวน ๓ แสนบาท การก่อสร้างอาคาร
 ห้องสมุดแล้วเสร็จเมื่อ ๒๕ พฤษภาคม ๒๕๐๘ และได้เปิดใช้ทำการมาตั้งแต่
 ๒๕ มิถุนายน ๒๕๐๘ เป็นต้นมา และได้เปลี่ยนชื่อจากห้องสมุดกลาง เป็นห้องสมุด
 กลางมหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์

ห้องสมุดคณะ

ในปัจจุบันนี้ คณะต่าง ๆ ในมหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์ มีห้องสมุดของ
 ตนเอง เพื่อให้บริการ เฉพาะอาจารย์และนักศึกษาในคณะ คือ คณะเกษตรศาสตร์
 คณะประมง คณะสัตวแพทยศาสตร์ คณะวิศวกรรมศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์ —
 อักษรศาสตร์ คณะเศรษฐศาสตร์และบริหารธุรกิจ คณะวนศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์
 และบัณฑิตวิทยา ห้องสมุดคณะทั้งหมดของมหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์ ปรากฏว่า
 ยังไม่มีห้องสมุดแห่งใดที่มีบรรณารักษ์ชาวต่างประเทศมาประจำ ให้คำแนะนำในด้าน
 การดำเนินงานของห้องสมุด

ห้องสมุดมหาวิทยาลัยศิลปากร

มหาวิทยาลัยศิลปากร เดิมคือโรงเรียนศิลปากร ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๐
 โดยเปลี่ยนชื่อมาจากโรงเรียนประณีตศิลปกรรม สังกัดกรมศิลปากร กระทรวงธรรมการ
 และได้ยกฐานะเป็นมหาวิทยาลัยศิลปากร เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๖ เปิดสอนครั้งแรกมีเพียง
 คณะเดียว คือ คณะจิตรกรรมและประติมากรรม ต่อมา พ.ศ. ๒๔๘๘ จึงได้จัดตั้ง

คณะสถาปัตยกรรมไทยและคณะโบราณคดี และอีกปีหนึ่งต่อมาก็ได้ตั้งคณะวัฒนธรรมศิลปะขึ้น
ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๑๐ - ๒๕๑๕ มหาวิทยาลัยศิลปากรได้รับงบประมาณเพื่อปรับปรุง
มหาวิทยาลัย จึงได้ตั้งคณะใหม่ ๆ ขึ้นอีก ๓ คณะ คือ คณะอักษรศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์
และคณะวิทยาศาสตร์ เพื่อขยายแนวการศึกษาให้กว้างขึ้น เรียกชื่อว่า มหาวิทยาลัย-
ศิลปากร จังหวัดนครปฐม

แต่เดิมเมื่อตั้งมหาวิทยาลัยศิลปากรขึ้นในปี พ.ศ. ๒๔๘๖ นั้น มหาวิทยาลัย-
ศิลปากร ไม่มีหอสมุดเป็นของตนเอง นักศึกษาส่วนใหญ่จะอาศัยใช้หอสมุดแห่งชาติ ซึ่งตั้ง
อยู่ในบริเวณใกล้เคียงกัน และอยู่ในสังกัดกรมศิลปากรด้วยกันเป็นที่ศึกษาค้นคว้า
มหาวิทยาลัยมีเพียงห้องอ่านหนังสือเล็ก ๆ อยู่ห้องหนึ่ง และไม่มีเจ้าหน้าที่ประจำทำงาน
ครั้นปี พ.ศ. ๒๕๐๖ มหาวิทยาลัยมีงบประมาณจ้างเจ้าหน้าที่ประจำหนึ่งคน และได้
ขยายห้องอ่านหนังสือให้กว้างขวาง จัดตั้งเป็นหอสมุดกลางของมหาวิทยาลัยขึ้น แต่ใน
ขณะนั้นยังไม่มีอาคารของหอสมุดเป็นเอกเทศ และอาศัยสถานที่ของกองกลางของ
มหาวิทยาลัยเป็นหอสมุด จึงอาจกล่าวได้ว่า ขณะนี้งานของหอสมุดอยู่ในระยะเริ่มแรก
หอสมุดเป็นหอสมุดขนาดเล็ก มีหนังสือส่วนใหญ่เกี่ยวกับศิลปะแขนงต่าง ๆ ⁸¹

ต่อมามหาวิทยาลัยได้เห็นความจำเป็นในเรื่องการขยายหอสมุดให้
อาคาร เป็นเอกเทศ จึงได้จัดงบประมาณสำหรับสร้างอาคารของหอสมุดกลางขึ้นในปี
พ.ศ. ๒๕๑๓ ได้รับอนุมัติให้จัดสร้างได้แล้ว แต่ยังมีพันด่าเป็นภาระ รัฐบาลมีโครงการ
ปรับปรุงมหาวิทยาลัย จัดตั้งคณะใหม่ ๆ ขยายไปตั้งที่พระราชวังสนามจันทร์ นครปฐม
จึงให้ระงับการก่อสร้างหอสมุดกลางไว้ชั่วคราว ฉะนั้น หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยศิลปากร
จึงยังคงอาศัยสถานที่ส่วนหนึ่งในกองกลางอย่างเดิม

81

แมนูมาต ขวิลิต และสินทร ชวงโชติ, วิชาการบรรณารักษศาสตร์ตาม
หลักสูตรวิชาชุดครูประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาและครูผู้ช่วยในท้องถิ่นทุกประเภท
(พระนคร : เกษมบรรณกิจ, ๒๕๑๑), หน้า ๑๑๔.

ในด้านการรับความช่วยเหลือจากองค์การมุขนิชิต่างประเทศ และการมี
บรรณารักษ์ชาวต่างประเทศมาประจำทำงานและให้ความช่วยเหลือ ปรากฏว่าห้องสมุด
มหาวิทยาลัยศิลปากร เป็นห้องสมุดมหาวิทยาลัยที่ไม่มีบรรณารักษ์ชาวต่างประเทศมาให้
คำแนะนำและช่วยเหลือในการปฏิบัติงาน เช่นเดียวกับห้องสมุดมหาวิทยาลัยอื่น ๆ

ห้องสมุดคณะ

มหาวิทยาลัยศิลปากรมีคณะต่าง ๆ ดังนี้ คือ คณะโบราณคดี คณะมัณฑนศิลป์
คณะจิตรกรรมและประติมากรรมและภาพพิมพ์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์
และคณะศึกษาศาสตร์ คณะต่าง ๆ เหล่านี้มีห้องสมุดขนาดเล็กจัดให้บริการแก่นักศึกษา
และอาจารย์ในคณะ ในด้านการรับความช่วยเหลือจากบรรณารักษ์ชาวต่างประเทศนั้น
ห้องสมุดคณะเหล่านี้ยังไม่มีบรรณารักษ์ชาวต่างประเทศมาประจำให้คำแนะนำและช่วย-
ช่วยเหลือด้านห้องสมุด

ห้องสมุดกลางมหาวิทยาลัยเชียงใหม่

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรกของประเทศไทยที่ตั้งขึ้นใน
ส่วนภูมิภาค และเป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรกๆ ที่เรียกชื่อตามเมือง ความคิดริเริ่มในการที่จะ
ตั้งมหาวิทยาลัยในส่วนภูมิภาคได้มีมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๘๕ คือ รัฐบาลได้นำร่างที่จะจัดตั้ง
มหาวิทยาลัยและได้มีการริเริ่มจัดซื้อที่ดิน เพื่อการนี้ที่จังหวัดเชียงใหม่ สงขลาและอุบล-
ราชธานี แต่การดำเนินงานต้องชงักลง เพราะเกิดสงครามโลกครั้งที่ ๒ ครั้น
พ.ศ. ๒๕๐๑ กระทรวงศึกษาธิการได้จัดวางโครงการพัฒนาการศึกษาในส่วนภูมิภาค

82

(มหาวิทยาลัยเชียงใหม่), ที่ระลึกในการเสด็จพระราชดำเนินเปิด

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ๒๕ มกราคม ๒๕๕๔ (เชียงใหม่ : ๒๕๕๔), หน้า ๒๖. "ระเบียบทั่วไป"

โดยเฉพาะภาคศึกษา ๘ และเห็นสมควรให้จัดตั้งมหาวิทยาลัยขึ้นที่จังหวัดเชียงใหม่ และ
ได้เปิดทำการสอน เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๗⁸³ โดยในชั้นแรกมีเพียง ๓ คณะ คือ คณะมนุษย-
ศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ และคณะวิทยาศาสตร์ มีนักศึกษาทั้งสิ้น ๑,๕๑๑ คน⁸⁴ ในปี
พ.ศ. ๒๕๐๘ มีนักศึกษาเพิ่มเป็น ๓๐๐ คน และในปี พ.ศ. ๒๕๐๙ อันเป็นที่สามของ
การดำเนินงานมีนักศึกษาทั้งสิ้นประมาณ ๑,๖๐๐ คน ต่อมาทางมหาวิทยาลัยได้ออ
คณะแพทยศาสตร์ โรงพยาบาลเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ เข้ามาสังกัดและได้
เปิดคณะเกษตรศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์ คณะวิศวกรรมศาสตร์ และใน พ.ศ. ๒๕๐๕
ได้รับอนุมัติให้จัดตั้งคณะใหม่อีก ๒ คณะแยกจากคณะแพทยศาสตร์ คือ คณะทันตแพทยศาสตร์
และคณะเภสัชศาสตร์ ปัจจุบันมหาวิทยาลัยเชียงใหม่เปิดสอน ๘ คณะ มีนักศึกษาทั้งสิ้น
ประมาณ ๓,๐๐๐ คน

ห้องสมุดกลางมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ซึ่งจะให้บริการแก่นักศึกษาของมห-
วิทยาลัยนั้น ได้เริ่มเปิดทำการ เมื่อวันที่ ๑๘ มิถุนายน ๒๕๐๗ โดยในชั้นแรกอาศัยอยู่
ในหอสมุดคณะวิทยาศาสตร์และใช้เป็นที่พักชั่วคราว และอาคารที่แท้จริงของห้องสมุด
ได้ทำการก่อสร้างขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๐๘⁸⁵ มุลนิธิเอเซียไคอง นางสาว รุท เอม เออร์แลนด์สัน
(Miss Ruth M. Erlanson) บรรณารักษ์ผู้เชี่ยวชาญห้องสมุดชาวอเมริกันจาก Ohio State
University มาช่วยงานและเป็นที่ปรึกษาด้านห้องสมุดของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่
เป็นเวลา ๒ เดือน ตั้งแต่เดือนกรกฎาคม - กันยายน พ.ศ. ๒๕๐๘ ปัจจุบันห้องสมุด
มีอาคารของตนเองเป็นเอกเทศ เริ่มก่อสร้างเมื่อวันที่ ๗ กันยายน ๒๕๐๘ แล้วเสร็จ
เมื่อวันที่ ๒ กรกฎาคม ๒๕๑๑ เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็กชั้นเดียว

⁸³ "พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยเชียงใหม่," ราชกิจจานุเบกษา, ๘๑ (๒๑ มกราคม
๒๕๐๗), ๒๕ - ๔๔.

⁸⁴ (มหาวิทยาลัยเชียงใหม่), เรื่องนารูเกี่ยวกับโครงการพัฒนามหาวิทยาลัย
เชียงใหม่ พ.ศ. ๒๕๑๑ - ๒๕๑๔, หนา ๑๕. "แนะนำครูจกมหาวิทยาลัยเชียงใหม่"

⁸⁵ (มหาวิทยาลัยเชียงใหม่) Chiangmai University Bulletin, 1972-
General Information มช. ๓๖ เลขที่ ๑๕๐๓ เรื่องประวัติความเป็นมาของ
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, หนา ๒๑ - ๓.

หลังคาเป็นรูปไฮเพอร์โบลอยด์ พาราโบลอยด์ (Hyperbolic Paraboloid) มีเนื้อที่ทั้งหมด ๓,๒๘๔ ตารางเมตร จุหนังสือได้ประมาณ ๘๐,๐๐๐ เล่ม และผู้อ่าน ๕๓๐ คน หอสมุดกลางฯ ได้เปิดบริการ ณ อาคารหลังใหม่ เมื่อวันที่ ๑๕ สิงหาคม ๒๕๑๑ เป็นต้นมา⁸⁶

หอสมุดคณะ

ในปัจจุบันมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มีคณะต่าง ๆ ดังนี้คือ คณะมนุษยศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์ คณะเกษตรศาสตร์ และคณะแพทยศาสตร์ คณะต่าง ๆ เหล่านี้มีหอสมุดคณะของตนเอง ในด้านการรับความช่วยเหลือจากบรรณารักษ์ชาวต่างประเทศ ปรากฏว่ามีหอสมุดคณะแพทยศาสตร์ เพียงแห่งเดียวที่ได้รับความช่วยเหลือจากบรรณารักษ์ชาวต่างประเทศ คือ ศาสตราจารย์ วิลมา ทรีอกเซิล (Professor Wilma Troxel) ตามโครงการความช่วยเหลือของมหาวิทยาลัยอิลลินอยส์ เมืองชิคาโก (Illinois Project Aid Chiangmai, IPAC)

หอสมุดคณะแพทยศาสตร์ โรงพยาบาลเชียงใหม่

เริ่มตั้งขึ้น พ.ศ. ๒๕๐๓ ขณะนั้นอาศัยสำนักงานคณะคือ คณะแพทยศาสตร์ โรงพยาบาลนคร เชียงใหม่ ซึ่งอยู่ ณ ตึกเทคนิคการแพทย์ สิริราชพยาบาล เป็นศูนย์กลางจัดตั้งซื้อหนังสือ ตำรา และวารสารทางการแพทย์จากต่างประเทศ⁸⁷ ชั่วคราว

⁸⁶ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ . คู่มือการใช้หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยเชียงใหม่สำหรับอาจารย์ นักศึกษาและข้าราชการมหาวิทยาลัยเชียงใหม่, (เชียงใหม่, ๒๕๑๔), หน้า ๒.

⁸⁷ ทั้งนี้เพราะคณะรัฐมนตรีได้อนุมัติให้ตั้งโรงเรียนแพทย์ขึ้นที่จังหวัดเชียงใหม่ วันที่ ๑๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๕ และในปีต่อมา รัฐบาลได้ตั้งงบประมาณสำหรับจัดซื้อที่ดินในเดือนมิถุนายน ๒๕๑๑ โรงเรียนเตรียมแพทย์เชียงใหม่ได้เปิดดำเนินการโดยอาศัยสถานที่ของคณะวิทยาศาสตร์การแพทย์ มหาวิทยาลัยมหิดลเป็นที่เรียน จนถึงเดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๓ จึงได้ย้ายมาอยู่คณะแพทยศาสตร์ โรงพยาบาลเชียงใหม่

บรรณาธิการห้องสมุดคณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัย ได้ให้ความช่วยเหลือในการจัดส่งตำราและวารสารการแพทย์จากต่างประเทศ เพื่อใช้ประกอบการสอนและการเรียนของนักศึกษาแพทย์ในระยะเริ่มต้น ต่อมาในเดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๕๐๓ คณะแพทยศาสตร์ได้ย้ายมาจังหวัดเชียงใหม่ ห้องสมุดคณะก็ได้ย้ายมาพร้อม ๆ กัน ในระยะแรกนี้ได้อาศัยสถานที่ชั้นสองของตึกสวนดอก หรือตึกสตรีระวิทยาในปัจจุบัน เป็นห้องสมุดชั่วคราว ขึ้นอยู่กับฝ่ายวิชาการ สำนักงานคณบดี⁸⁸

เนื่องจากสถานที่บนตึกสวนดอกคับแคบมาก ฉะนั้น เมื่อการก่อสร้างหอพักพยาบาลเป็นตึก ๔ ชั้นรูปตัวที เสร็จเรียบร้อยประมาณกลางปี ๒๕๐๔ ห้องสมุดจึงได้ย้ายมาอยู่ชั้นล่างของหอพักพยาบาล ซึ่งถือว่าเป็นอาคารชั่วคราวของห้องสมุดเช่นกัน

เนื่องจากห้องสมุดเป็นห้องเล็ก ๆ ตั้งอยู่ชั้นล่างของอาคาร นักศึกษาและอาจารย์จึงสามารถใช้ได้สะดวก แต่ห้องสมุดก็ประสบกับปัญหาพื้นที่จำกัด ห้องทำงานของเจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอ ห้องสมุดไม่สามารถขยายที่อ่านหนังสือในกรณีที่มีผู้มาใช้ห้องสมุดมากขึ้นได้ ทั้งจำนวนหนังสือไม่อาจขยายเพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตามได้มีการวางแผนที่จะสร้างห้องสมุดที่เหมาะสมโดยจะให้อยู่ในอาคารเรียนของคณะแพทยศาสตร์ที่จะสร้างขึ้นใหม่ แต่ผู้บริหารของคณะแพทยศาสตร์มีความเห็นว่าห้องสมุดควรจะขยายบริการเพิ่มขึ้นเพื่อสนองความต้องการที่มีอยู่ในปัจจุบันเสียก่อน และหลังจากนั้นจึงจะได้มีการจัดหาที่ที่ตั้งที่เหมาะสมสำหรับห้องสมุดต่อไป ดังนั้นในชั้นแรกนี้ ห้องสมุดจึงได้จัดแปลงพื้นที่ที่มีอยู่โดยรอบให้เป็นที่ตั้งสำหรับที่อ่านหนังสือ ได้ขยายห้องสมุดไปในส่วนที่เป็นห้องโถงของอาคาร พร้อมทั้งจัดที่นั่ง ชั้นหนังสือและห้องทำงานของเจ้าหน้าที่⁸⁹

⁸⁸ สุภาพ สุจินดา, ก่อนรับน้องใหม่ ๒๕๑๐ (พระนคร : คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่) (ไม่ปรากฏเลขหน้า)

⁸⁹ Willma Troxel, "Report on four month assignment as Medical library consultant, Faculty of Medicine, Chiangmai Hospital," (mimeographed) p.1.

ความช่วยเหลือจากต่างประเทศ หอสมุดคณะแพทยศาสตร์ ได้รับความช่วยเหลือทางการเงินจากองค์การ China Medical Board of New York เป็นจำนวน ๕,๐๐๐ ดอลลาร์ เพื่อจัดซื้อหนังสือ วารสารทางการแพทย์ และอุปกรณ์ภายในห้องสมุด พร้อมทั้งได้จัดหาวารสารย้อนหลังอีก ๑๐ ปี ถึงปี พ.ศ. ๒๔๙๓ อีก ๒๐ รายการ และให้ทุนบรรณารักษ์ไปศึกษาต่อในสหรัฐอเมริกา ในปี พ.ศ. ๒๕๐๗ องค์การนี้ได้ให้ความช่วยเหลือทางการเงินเพื่อซื้ออุปกรณ์ ทำรายการแพทย์และวารสารทางการแพทย์ย้อนหลังเป็นเงิน ๑๐,๐๐๐ ดอลลาร์ในกำหนด ๓ ปี คือ พ.ศ. ๒๕๐๗ - ๒๕๐๘ และต่อมาระหว่างปี ๒๕๐๘ - ๒๕๑๑ ได้ช่วยเหลืออีก ๑๐,๐๐๐ ดอลลาร์ ในปี ๒๕๑๒ - ๒๕๑๔ หอสมุดก็ได้รับเงินช่วยเหลืออีก ๑๐,๐๐๐ ดอลลาร์^{๙๐}

นอกจากความช่วยเหลือขององค์การ China Medical Board of New York คณะแพทยศาสตร์ยังได้มีสัญญาได้รับความช่วยเหลือจาก มหาวิทยาลัยอิลลินอยส์ เมืองชิคาโก (Illinois Project Aid Chiangmai, IPAC) ความช่วยเหลือเริ่มตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๕ เป็นต้นมา หอสมุดคณะฯ จึงได้รับความช่วยเหลือจากโครงการนี้เช่นกัน เงินที่ได้รับจากความช่วยเหลือของ มหาวิทยาลัยอิลลินอยส์ ได้นำไปซื้อหนังสือตำราทางการแพทย์ โดยที่ทางหอสมุดจะเสนอรายชื่อหนังสือที่ต้องการ ยานไปยังสำนักงานมหาวิทยาลัยอิลลินอยส์ ทางมหาวิทยาลัยจะจัดส่งหนังสือให้โดยตรงจากต่างประเทศ ความช่วยเหลือนี้พอจะประมาณได้ดังนี้

พ.ศ. ๒๕๐๕	ได้รับความช่วยเหลือประมาณ	๕,๐๐๐	๓๐๐ค่ารับ
พ.ศ. ๒๕๐๖	" "	๖,๐๐๐	"
พ.ศ. ๒๕๐๗	" "	๘,๐๐๐	"
พ.ศ. ๒๕๐๘	" "	๑๐,๐๐๐	"
พ.ศ. ๒๕๐๙	" "	๕,๕๐๐	"

91

มหาวิทยาลัยอิลลินอยส์ ไม่เพียงแต่ให้ความช่วยเหลือทางการเงินเท่านั้น ยังได้ส่งผู้เชี่ยวชาญชาวอเมริกัน คือ ศาสตราจารย์ วิมา หรือกเซด ศาสตราจารย์ด้านการบริหารงานห้องสมุด (Professor of library Administration) มาช่วยให้คำแนะนำและทำงานร่วมกับบรรณารักษ์เป็นเวลา ๔ เดือน ระหว่างเดือน พฤศจิกายน ๒๕๐๗ - กุมภาพันธ์ ๒๕๐๘ และในปีการศึกษา ๒๕๐๘ นี้เอง คณะแพทยศาสตร์ ได้โอนมาเป็นคณะหนึ่งของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ แต่กิจการของห้องสมุดไม่ได้อยู่ร่วมกับของห้องสมุดกลางมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (Centralization) คงดำเนินงานโดยอิสระ

ห้องสมุดกลางมหาวิทยาลัยขอนแก่น

ตามคำริในการจัดตั้งมหาวิทยาลัยขึ้นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่จังหวัดอุบลราชธานี มีมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๔๕ ในสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว-อาานันทมหิดล แต่ความคิดนี้ต้องสลายตัวไปเมื่อเกิดสงครามโลกครั้งที่ ๒ ขึ้น จนกระทั่งวันที่ ๒๒ มกราคม พ.ศ. ๒๕๐๕ คณะกรรมการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จึงได้มีมติให้จัดตั้งสถาบันการศึกษาระดับสูงทางค่านวิถกรรมศาสตร์

และ เกษตรศาสตร์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือขึ้นที่จังหวัดขอนแก่น ในชั้นแรกนี้ นักศึกษา
วิศวกรรมศาสตร์และ เกษตรศาสตร์ได้อาศัยที่เรียนของคณะวิทยาศาสตร์การแพทย์
พญาไท เป็นการชั่วคราว วันที่ ๓๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๐๔ คณะรัฐมนตรีมีมติได้
มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ชื่อ "มหาวิทยาลัยขอนแก่น"⁹² และได้มี
พระราชบัญญัติให้เป็นสถาบันการศึกษาและวิจัย มีวัตถุประสงค์ให้การศึกษาระดับ
และวิชาชีพชั้นสูง ทำการวิจัย ส่งเสริมวิชาการและวิชาชีพชั้นสูง และบำรุง
วัฒนธรรม⁹³ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ได้ทรงมีพระมหา-
กรุณาธิคุณเสด็จพระราชดำเนินมาเปิดมหาวิทยาลัยเป็นทางการ เมื่อวันที่ ๒๐
ธันวาคม ๒๕๐๐

หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยขอนแก่น มีกำเนิดมาพร้อมกับมหาวิทยาลัย
คือ ประมาณ พ.ศ. ๒๕๐๗ หอสมุดในระยะแรกอาศัยอาคารเรียนของคณะวิศวะ-
กรรมศาสตร์ ชั้นที่ ๒ หอหนึ่งซึ่งเป็นห้องปรับอากาศเป็นหอสมุดให้นักศึกษาเข้า
มาอ่านหนังสือและในขณะเดียวกันก็เป็นที่ทำงานของเจ้าหน้าที่และบรรณารักษ์ด้วย
เนื่องจากมหาวิทยาลัยขอนแก่นได้รับการช่วยเหลือจากรัฐบาลแคนาดา โดยผ่าน
ทางแผนการโคดัมโบ เป็นเงินประมาณ ๓๕๐,๐๐๐ เหรียญแคนาดา และมหาวิท-
ยาลัยแมนิโทบาแห่งแคนาดา (University of Manitoba, Winnipeg, Canada)
ได้ส่งอาจารย์มาช่วยทำการสอนด้านวิศวกรรมศาสตร์และ เกษตรศาสตร์ ตั้งแต่

92 (มหาวิทยาลัยขอนแก่น), ที่ระลึกในการเสด็จพระราชดำเนินทรง
ประกอบพิธีเปิดมหาวิทยาลัยขอนแก่น ๒๕๐๐. (พระนคร : โรงพิมพ์สำนักทำเนียบ-
นายกรัฐมนตรี, ๒๕๐๐), หน้า ๘๘.

93 เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๘.

พ.ศ. ๒๕๐๘ เป็นจำนวน ๒ คน⁹⁴ รวมทั้งโคลงบรรณารักษ์มาช่วยงานของห้องสมุด
 ๑ คน คือ นาย ดีเร็ก ฟรานซิส (Mr. Derek Francis) อาจารย์ชาว-
 คานาดาทั้งหมดนี้เดินทางมาในฐานะที่ปรึกษาของมหาวิทยาลัยขอนแก่น (Canadian
 Colombo Plan advisor at Khonkaen University) และประมาณ
 พ.ศ. ๒๕๑๓ รัฐบาลนิวซีแลนด์ โคลงนางสาว ซู คลาร์กสัน (Miss Sue Clarkson)
 อาสาสมัครชาวนิวซีแลนด์มาช่วยปฏิบัติงานด้านการทำบัตรรายการ เป็นเวลา ๑ ปี

ใน พ.ศ. ๒๕๑๑ สถานที่ที่ใช้เป็นห้องสมุดเริ่มคับแคบ จึงได้ขยายห้อง-
 สมุดออกเป็น ๓ ห้อง คือ แผนกจัดหา และแผนกบัตรรายการแยกไปอยู่ ห้องเล็ก ๆ
 แผนกละห้อง ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๑๒ ห้องสมุดมีหนังสือและวารสารมากขึ้น ห้อง-
 อ่านหนังสือเพียงห้องเดียวจึงคับแคบและไม่เพียงพอที่จะให้บริการ ดังนั้นห้องสมุด
 จึงได้ขยายห้องเพิ่มเติม โดยให้แผนกวารสารแยกออกไปห้องหนึ่งต่างหาก และ
 ในปี พ.ศ. ๒๕๑๓ มหาวิทยาลัยรับนักศึกษามากขึ้น ห้องสมุดต้องเพิ่มบริการแก่

94

C.C. Hodgson (Colombo Plan Advisor) "Canadian
 Greeting," ที่ระลึกในการเสด็จพระราชดำเนินทรงประกอบพิธีเปิดมหาวิทยาลัย
 ขอนแก่น วันที่ ๒๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๐...., หน้า ๕๐.

รายนามอาจารย์และบรรณารักษ์ที่มหาวิทยาลัยแมนิโทบาส่งมาช่วย

Prof. Baracos B.Sc., M.Sc.(Manitoba) วิศวกรรมโยธา ๒๕๐๘-๒๕๐๙

Prof. Edward Dolhun B.Sc., M.Sc.(Manitoba) " ๒๕๐๘-๒๕๑๐

Prof. Herbert Lapp B.E.(Sask), M.S.(Minn.) วิศวกรรมเกษตร ๒๕๐๘-๒๕๑๐

Mr. Marshall Gysi B.Sc., M.Sc.(Manitoba) วิศวกรรมโยธา ๒๕๐๘-๒๕๑๐

Prof. L.B. Siemens B.Sc., M.S.(Manitoba) ส่งเสริมการเกษตร ๒๕๐๘-๒๕๑๐

Mr. Derek Francies B.S.(Manitoba) บรรณารักษ์ห้องสมุด ๒๕๐๘-๒๕๐๙

Mr. Oscar Tonn. วิศวกรรมศาสตร์ ๒๕๐๘-๒๕๐๙

นักศึกษาให้พอเหมาะกัน ปรากฏว่าห้องวารสารกับแอมเกินไป จึงได้ย้ายห้องสมุด
เพิ่มขึ้นอีกห้องหนึ่ง เพื่อจัดให้เป็นแผนกบริการ ตอบคำถามและช่วยการค้นคว้า โดย
นำเอาวารสารใหม่ ๆ หนังสืออ้างอิง และหนังสือของมาให้บริการในห้องนี้

ในปี พ.ศ. ๒๕๑๖ มหาวิทยาลัยขอนแก่นได้สร้างหอสมุดกลางขึ้นใหม่
เป็นตึกเอกเทศ ๒ ชั้น ตั้งอยู่ใกล้ ๆ กับตึกสำนักงานอธิการบดี ส่วนล่างมี ๔ ห้อง
จัดเป็นห้องทำงานของเจ้าหน้าที่และบรรณารักษ์ ส่วนชั้นบนจัดเป็นห้องอ่านหนังสือ
ทั้งหมด 95 อาคารห้องสมุดนี้ก่อสร้างเสร็จในปี พ.ศ. ๒๕๑๖ แต่ยังไม่ได้ใช้
เป็นห้องสมุด เพราะคณะศึกษาศาสตร์ขอยืมสถานที่สำหรับสอนนักเรียนสาธิต จน
กระทั่งเดือนเมษายน ๒๕๑๕ สถานที่ห้องสมุดที่ตึกคณะศึกษาศาสตร์กับแอม
เกินไป ห้องสมุดจึงได้ย้ายมาอยู่ในอาคารหลังใหม่

เนื่องจากมหาวิทยาลัยขอนแก่น เป็นมหาวิทยาลัยอยู่ประจำ
(Residential University) นักศึกษาและอาจารย์พักอยู่ในมหา-
วิทยาลัย และยังเป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรกในส่วนภูมิภาคที่เปิดสอนภาคค่ำ ดังนั้น
ห้องสมุดจึงต้องจัดบริการเพื่อสนองความต้องการของนักศึกษา โดยจะเปิดให้บริการ
จนถึงตอนกลางคืน คือ

จันทร์ - เสาร์ ๘.๓๐ - ๑๖.๐๐ น.

และ ๑๘.๐๐ - ๒๒.๐๐ น.

อาทิตย์ ๘.๓๐ - ๑๖.๐๐ น.

นอกจากนี้ห้องสมุดยังมีโครงการดำเนินงาน (Program of action) ห้องสมุด
หลายโครงการ ที่สำคัญโครงการหนึ่งคือ การจัดตั้งศูนย์จัดหาและรวบรวมหนังสือ

95
กรรทอง สีหาพงศ์, "แนะนำให้รู้จักห้องสมุดของเรา," ใน
แผนกประชาสัมพันธ์สโมสรนักศึกษามหาวิทยาลัยขอนแก่น ฉบับห้องสมุด ลง
วันที่ ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๑๕, (อัครสำเนาะ) หน้า ๓.

คำร่า เอกสาร วารสาร และสิ่งพิมพ์ชนบทต่าง ๆ เกี่ยวกับภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
 เพื่อผู้ที่สนใจจะศึกษาเรื่องนี้โดยเฉพาะทั้งภายในและภายนอกประเทศไทย

ห้องสมุดคณะ

มหาวิทยาลัยขอนแก่น ประกอบด้วยคณะต่าง ๆ ดังนี้ คือ คณะเกษตร-
 ศาสตร์ คณะวิศวกรรมศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์และอักษรศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์
 ในจำนวนนี้มีคณะวิศวกรรมศาสตร์และคณะเกษตรศาสตร์เพียง ๒ คณะที่มีห้องสมุดคณะ
 เป็นของตนเอง ส่วนคณะวิทยาศาสตร์และอักษรศาสตร์และคณะศึกษาศาสตร์ยังคง
 ใช้บริการของห้องสมุดกลางอยู่ในด้านการรับความช่วยเหลือจากบรรณารักษ์ชาว
 ต่างประเทศ ปรากฏว่ายังไม่มื่บรรณารักษ์มาให้คำแนะนำและความช่วยเหลือแก่
 ห้องสมุดคณะทั้งสองแห่งนี้

ห้องสมุดมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรกที่ได้จัดตั้งขึ้นใน
 ภาคใต้ ประมาณ พ.ศ. ๒๕๐๖ ในระยะเริ่มแรกมหาวิทยาลัยยังไม่มื่อเป็นทางการ
 จึงได้ใช้ชื่อว่า "มหาวิทยาลัยภาคใต้" (University of South Thailand)
 ต่อมาคณะกรรมการพัฒนาภาคใต้ เห็นว่า เพื่อให้สถาบันการศึกษาแห่งนี้เป็นศูนย์กลาง
 ในด้านจิตใจของประชาชนชาวไทย และเพื่อความ เป็นที่วิริมกคดกมมหาวิทยาลัยแห่งนี้
 จึงได้นำความกราบบังคมทูลพระกรุณาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวองค์ปัจจุบันขอ
 พระราชทานชื่อให้แก่มหาวิทยาลัย จึงได้ชื่อว่า มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ใน
 การก่อสร้างมหาวิทยาลัยนั้น คณะกรรมการเห็นว่าศูนย์ของมหาวิทยาลัย
 (Main Campus) ซึ่งปัจจุบันตั้งอยู่ที่ตำบลสุมนิแผล อ.เมือง จังหวัด-
 ปัตตานี จะเปิดสอนคณะศึกษาศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ นอกจากนี้

มหาวิทยาลัยยังมีศูนย์กลางอีกแห่งหนึ่ง คือ ศูนย์รณรงค์วีสุนทร ทาคิใหญ่ สงขลา
มีคณะวิศวกรรมศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และจะเปิดคณะแพทยศาสตร์ คณะเกษตรศาสตร์
และคณะอื่น ๆ อีก

ในปัจจุบันมหาวิทยาลัยจึงมีห้องสมุดอยู่ ๒ แห่งด้วยกันคือ
ห้องสมุดมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ จังหวัดสงขลา
ห้องสมุดจอห์น เอฟ. เคนเนดี จังหวัดปัตตานี ซึ่งจัดสร้างโดยมูลนิธิจอห์น
เอฟ. เคนเนดี ให้เงินสร้างอาคารห้องสมุดเป็นเงิน ๓ ล้าน ๕ แสนบาท เมื่อวันที่
๒ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๐๓ แล้วเสร็จ และทำการมอบให้แก่มหาวิทยาลัย เมื่อวันที่
๒๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๐๕⁹⁶ ห้องสมุดนี้เป็นที่รวบรวมหนังสือทางด้านวิชาการ
แขนงต่าง ๆ ที่ทันสมัยที่สุดในภาคใต้ ในด้านการรับความช่วยเหลือจากต่างประเทศ
ปรากฏว่ามหาวิทยาลัยได้รับความช่วยเหลือในด้านการส่งผู้เชี่ยวชาญมาช่วยเหลือ
ดำเนินการจัดตั้งมหาวิทยาลัยและดำเนินการสอน และได้รับทุนการศึกษาต่อในระดับ
ปริญญาโทขึ้นไปของมูลนิธิฟูโดไบรท์ มูลนิธิเอเชีย โครงการ AID แผนการ-
โคลอมโบ ฯลฯ แต่อย่างไรก็ตาม ปรากฏว่าห้องสมุดมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
ทั้ง ๒ แห่ง ยังไม่มีบรรณารักษ์ชาวต่างประเทศมาช่วยเหลือให้คำแนะนำ

ห้องสมุดมหาวิทยาลัยรามคำแหง

ห้องสมุดมหาวิทยาลัยรามคำแหง เป็นห้องสมุดที่ใหม่ที่สุดเปิดทำการเมื่อ
เดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๕๐๔ ทั้งนี้เนื่องจากว่าในปี พ.ศ. ๒๕๐๓ ผู้แทนราษฎรกลุ่ม
หนึ่งตระหนักว่าประเทศไทยยังมีสถาบันชั้นอุดมศึกษาไม่เพียงพอ รัฐบาลควรจะต้อง

96

(มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์), พิธีพระราชทานปริญญาบัตร ครั้งที่ ๑
วันที่ ๓๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๐๕ (พระนคร, ๒๕๐๕) หน้า ๑๓ - ๒๐.

สถานศึกษาชั้นอุดมศึกษาอีกแห่งหนึ่งเพื่อแก้ไขปัญหาคณิตศาสตร์แก่นักเรียน ดังนั้นใน พ.ศ. ๒๕๖๔ รัฐบาลจึงได้จัดตั้งมหาวิทยาลัยรามคำแหงขึ้น เป็นมหาวิทยาลัยแบบตลาดวิชา นักศึกษาจะมาฟังคำสอนหรือนำคำสอนไปศึกษาด้วยตนเองก็ได้ หอสมุดจึงเป็นหน่วยงานที่สำคัญของมหาวิทยาลัยรามคำแหง เนื่องจากหอสมุดมหาวิทยาลัยรามคำแหง เพิ่งจัดตั้ง เมื่อไม่นานมานี้ ปรากฏว่ายังไม่มีบรรณารักษ์ชาวต่างประเทศ องค์การ มูลนิธิต่างประเทศ มาให้คำแนะนำและความช่วยเหลือทางด้านต่าง ๆ เช่นกับ หอสมุดมหาวิทยาลัยรามคำแหงจัดตั้งขึ้นสำเร็จก็ด้วยความร่วมมือของบรรณารักษ์ ชาวไทยหลายคน ในปัจจุบันหอสมุดตั้งอยู่ที่อาคารแสดงสินค้านานาชาติ ซึ่งใช้เป็น อาคารชั่วคราวชั้นเดียว งบประมาณในการดำเนินงานห้องสมุดได้รับประมาณปีละ ๕ ล้านบาท เพื่อใช้ในการจัดซื้อหนังสือและอาคาร ถึงแม้ว่าหอสมุดมหาวิทยาลัย แห่งนี้จะ เป็นห้องสมุดใหม่ แต่ก็มีภารกิจงานทั้งทางด้านบริการ บริหารและงาน เทคนิคของห้องสมุดเป็นอย่างดี จึงหวังใ้ควาหอสมุดมหาวิทยาลัยรามคำแหงจะเป็น หอสมุดมหาวิทยาลัยที่ดีและทันสมัยที่สุดแห่งหนึ่งของประเทศไทย

ห้องสมุดคณะ

ในปัจจุบัน มหาวิทยาลัยรามคำแหงประกอบด้วยคณะต่าง ๆ ๗ คณะ คือ คณะมนุษยศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์ คณะบริหารธุรกิจ คณะนิติศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์ และคณะเศรษฐศาสตร์ คณะต่าง ๆ เหล่านี้ยังมีห้องสมุดคณะ ของตนเอง แต่อาศัยใช้บริการจากหอสมุดกลางของมหาวิทยาลัย นอกจากนี้คณะ ศึกษาศาสตร์ ยังมีโรงเรียนสาธิต และมีห้องสมุดโรงเรียนเพื่อให้บริการแก่นักเรียน จำนวน ๒๖๖ คนของคนควย

ห้องสมุดประชาชน

ห้องสมุดประชาชนในประเทศไทย ได้มีมานานแล้ว อาจกล่าวได้ว่า วัดพระเชตุพน ฯ เป็นห้องสมุดประชาชนแห่งแรก เพราะได้เปิดให้บริการแก่คน ทุกชั้นทุกวันได้แสวงหาความรู้จากจารึกที่ล้อมรอบ ๆ ผนังโบสถ์ได้อย่างเสรีอันตรงกับ

วัตถุประสงค์ของห้องสมุดประชาชนทั่วไปประชาชนทุกชั้นได้มีโอกาสแสวงหาความรู้
 สร้างความเจริญทางการศึกษาให้แก่ตนเอง ห้องสมุดจะเป็นศูนย์รวมชาว
 รวมความรู้ ความคิด ประสพการณ์และวิวัฒนาการต่าง ๆ ของมนุษย์ ฉะนั้นจึงนับเอา
 จารึกวัดพระเชตุพน ฯ เป็นห้องสมุดประชาชนหรือเป็นมหาวิทยาลัยของประชาชน
 แห่งแรกในประเทศไทยสมดังพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้า-
 อยุ์หัว ในการปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพน ฯ นี้คือ

จะให้เป็นที่แห่งเล่าเรียนวิชาความรู้ของมหาชนไม่เลือกชั้นวรรคากัก
 ถ้าจะเรียกอย่างทุกวันนี้ก็คือ จะให้เป็นมหาวิทยาลัย เพราะในสมัยนั้น
 ยังไม่มีการพิมพ์หนังสือไทยได้ การเล่าเรียนส่วนสามัญที่มิเรียนอยู่ตาม
 วัดทั่ว ๆ ไป แต่ส่วนวิสามัญศึกษาอันจะเป็นวิชาอาชีพของคนทั้งหลาย
 ยังศึกษาได้แต่ในสกุล ผู้อยู่นอกสกุลโดยเฉพาะที่เป็นชนพลเมืองสามัญ
 ไม่มีโอกาสที่จะเรียน ⁹⁷

ห้องสมุดประชาชนและประเทศไทยในปัจจุบัน อาจแบ่งตามหน่วยงานที่
 สังกัดได้ ๔ ประเภท คือ

๑. ห้องสมุดประชาชนของแผนกการศึกษาประชาชน กองการศึกษา
 ผู้ใหญ่ กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ
๒. ห้องสมุดประชาชนของเทศบาล
๓. โครงการห้องสมุดประชาชนของกองอำนวยการกลางรักษาความ-
 ปลอดภัยแห่งชาติ

๔. โครงการผู้ผูกพันชาชนนของกรมการพัฒนาชุมชน กรมสามัญศึกษา
กระทรวงศึกษาธิการ

กิจการห้องสมุดประชาชนที่เป็นห้องสมุดแบบสมัยใหม่ เริ่มขึ้นเมื่อ
พ.ศ. ๒๔๕๕ เมื่อกรมศึกษาธิการ กระทรวงธรรมการ ได้ขอร้องงานของแผนกห้อง-
สมุดว่าแผนกห้องสมุดมีการจัดและรักษาห้องสมุดของกรมศึกษาธิการ และเป็นเจ้าหน้าที่
สำหรับห้องสมุดและห้องอ่านหนังสือสำหรับประชาชน จึงเป็นที่รวบรวมหนังสือต่าง ๆ
อันเป็นหนังสือแสดงความรู้ให้เป็นสาธารณประโยชน์แก่ประชาชนยอมให้หาความทุกอัน
คลุหัด บรรพชิตอ่านหนังสือนั้น ๆ ได้⁹⁸ และในปีนั้นเองกรมศึกษาธิการได้จัดตั้งห้อง
อ่านหนังสือสำหรับประชาชนขึ้นสามแห่ง คือที่โรงเรียนวัดสุทัศน์เทพวราราม โรงเรียน
วัดสามจีนโต จังหวัดพระนคร และโรงเรียนวัดประยูรวงศาวาส จังหวัดธนบุรี⁹⁹
ห้องสมุดทั้งสามแห่งนี้ นับว่าเป็นห้องสมุดประชาชนระยะแรกของไทย ในปีต่อมา
กรมศึกษาธิการได้สร้างห้องสมุดประชาชนเพิ่มขึ้นในต่างจังหวัด คือ พ.ศ. ๒๔๖๐
ได้เปิดห้องสมุดประชาชนเพิ่มขึ้นอีกห้าแห่ง คือที่โรงเรียนมหาวชิราวุธ จังหวัดสงขลา
มณฑลนครศรีธรรมราช ทว่าการอำเภอชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ มณฑลนครราชสีมา และที่
กรุงเทพฯ¹⁰⁰ ใน พ.ศ. ๒๔๖๑ ได้เปิดห้องสมุดประชาชนในจังหวัดบุรีรัมย์ขึ้นอีก
สี่แห่ง คือ ณ ทว่าการอำเภอเมือง อำเภอพุไธสง อำเภอนางรอง อำเภอละหาน

⁹⁸ กระทรวงศึกษาธิการ, รายงานกระทรวงธรรมการ ฉบับที่ ๕ (พระนคร, ๒๔๕๕), หน้า ๑๕.

⁹⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

¹⁰⁰ กระทรวงศึกษาธิการ, รายงานกระทรวงธรรมการ ฉบับที่ ๑๐ (พระนคร, ๒๔๖๐), หน้า ๔๕.

¹⁰¹ กระทรวงศึกษาธิการ, รายงานกระทรวงธรรมการ ฉบับที่ ๑๑ (พระนคร, ๒๔๖๐), หน้า ๕๖ - ๓.

หลังจากนั้นไม่ปรากฏว่าได้มีการจัดตั้งห้องสมุดประชาชนขึ้นใหม่อีกเลย เพราะห้องสมุด
เหล่านี้ประสบอุปสรรคที่สำคัญคือ ไม่ได้รับเงินอุดหนุนจากรัฐบาลในการจัดหาสถานที่
และซื้อหนังสือเข้าห้องสมุด กิจกรรมห้องสมุดประชาชนจึงได้ค่อยเล็กลงไปเมื่อประมาณ

พ.ศ. ๒๔๗๖

กิจกรรมด้านห้องสมุดประชาชนของไทยได้เริ่มต้นอีกครั้งหนึ่งใน พ.ศ.
๒๔๕๓ โดยกระทรวงศึกษาธิการได้ตั้งกองการศึกษาผู้ใหญ่ สังกัดสำนักงานปลัด-
กระทรวงศึกษาธิการ มีหน้าที่เพื่อพยายามชักชวนผู้ใหญ่ที่ไม่รู้หนังสือได้รับการศึกษา
จนอ่านออกเขียนได้ และเข้าใจหน้าที่ของพลเมือง¹⁰² นอกจากนี้กองการศึกษาผู้ใหญ่
ยังต้องดำเนินการห้องสมุดประชาชน โดยได้พิจารณาเห็นว่าห้องสมุดเป็นแหล่งหนึ่งที่จะ
ได้ประโยชน์แก่การศึกษาของประชาชน จึงได้อนุมัติให้มีการจัดตั้งห้องสมุดประชาชน
ขึ้นในจังหวัดต่างๆ ทั่วพระราชอาณาจักร¹⁰³

แต่หลังจากนั้นไม่นานนักก็เกิดสงครามโลกครั้งที่ ๒ การดำเนินงาน
ห้องสมุดประชาชนจึงได้หยุดชะงักลง ครั้นเมื่อสงครามยุติ จึงได้มีการพัฒนาห้องสมุด
ประชาชนใหม่เป็นระยะที่ ๒ โดยใน พ.ศ. ๒๔๕๖ กระทรวงศึกษาธิการได้จัดตั้ง
ห้องสมุดประชาชนในจังหวัดต่าง ๆ รวม ๑๗ แห่ง ใน พ.ศ. ๒๔๕๓ มีห้องสมุดประ-
ชาชนถึง ๗๔ แห่ง¹⁰⁴ การจัดดำเนินงานของห้องสมุดประชาชนได้ใช้เงินงบประมาณ
ของกองการศึกษาผู้ใหญ่จำนวนหนึ่งมาจัดดำเนินงานและในปีเดียวกันนี้ คณะรัฐมนตรี

102

(สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ), การดำเนินงานจัดการศึกษาผู้ใหญ่
ของรัฐบาล พ.ศ. ๒๔๕๓ (พระนคร, ๒๔๕๓), หน้า (๑)

103

สนั่น บัณฑิต, "ปาฐกถาเรื่องการจัดห้องสมุดประชาชนในประเทศไทย",
สมุดที่ระลึกงานแสดงศิลปหัตถกรรมนักเรียนของกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. ๒๔๕๕

(พระนคร : กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๔๕๖), หน้า ๕๓.

104

เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๕.

ได้มีมติให้กระทรวงศึกษาธิการและกระทรวงมหาดไทยร่วมมือกันดำเนินงานจัดตั้งห้อง-
สมุดประชาชน กระทรวงมหาดไทยเป็นฝ่ายจัดหาสถานที่ กระทรวงศึกษาธิการดำเนินงานทางเทคนิค ตลอดจนจัดหาค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน

ใน พ.ศ. ๒๔๘๕ กองการศึกษาผู้ใหญ่ได้โอนจากสำนักงานปลัดกระทรวง
ศึกษาธิการไปสังกัดกรมสามัญศึกษา แผนกการศึกษาประชาชนมีหน้าที่

๑. จัดห้องสมุดประชาชนขึ้นในย่านชุมชนทั้งส่วนกลางและส่วน-
ภูมิภาค โดยจัดตั้งห้องสมุดประชาชนจังหวัดและห้องสมุดประชาชนอำเภอ ให้บรรณา-
กรห้องสมุดประชาชนเป็นเจ้าหน้าที่ดำเนินงาน

๒. จัดการศึกษาประชาชนโดยมีหน่วยการศึกษาประชาชนประจำ
ที่ในส่วนจังหวัด หน่วยการศึกษาประชาชนเคลื่อนที่และสำนักงานหน่วยการศึกษาประชา-
ชนที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อให้ความรู้หลาย ๆ อย่างเป็นไปให้ประชาชนซึ่งอยู่ในชนบท
ห่างไกลความเจริญ ได้ศึกษาหาความรู้จากการชมภาพยนตร์ จากการอ่านหนังสือเหล่านี้
 เป็นต้น

๓. จัดการอบรมบรรณารักษ์ให้มีความรู้ความเข้าใจวิธีจัดห้องสมุด
ตามวิสัยบรรณารักษ์ศาสตร์และเข้าใจนโยบายการดำเนินงานการศึกษาผู้ใหญ่และจัดการ
อบรมเจ้าหน้าที่การศึกษาประชาชนเป็นครั้งคราว

๔. จัดห้องสมุดร่วมมือกับหน่วยงานอื่น ๆ เพื่อส่งเสริมการศึกษา
ประชาชน

105

105

กรมสามัญศึกษา, รายงานการศึกษาประจำปีการศึกษา ๒๔๘๕, ๒๔๘๖,

ตั้งงานห้องสมุดประชาชน จึงเป็นหน้าที่ของแผนกการศึกษาประชาชน
มาจนทุกวันนี้ ในปีนี้กระทรวงศึกษาธิการยังได้ออกระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วย
106
ห้องสมุดประชาชน พ.ศ. ๒๔๔๕ จัดแบ่งห้องสมุดประชาชนออกเป็นสามประเภทคือ

ห้องสมุดประชาชนจังหวัด มีหน้าที่ให้บริการแก่ประชาชนในที่ตั้งจังหวัด
และเป็นศูนย์กลางชุมชน เว้นหนังสือและวัสดุภายในจังหวัด

ห้องสมุดประชาชนอำเภอ เป็นสาขาของห้องสมุดประชาชนจังหวัด มี
หน้าที่ให้บริการแก่ประชาชน ณ ที่ตั้งอำเภอและอาจหมุนเวียนหนังสือและวัสดุถึงประ-
ชาชนในชนบทด้วย

ห้องสมุดเคลื่อนที่ ขึ้นอยู่กับห้องสมุดประชาชนจังหวัด หรือกระทรวงศึกษา-
ธิการ มีหน้าที่นำหนังสือและวัสดุจากห้องสมุดประชาชนจังหวัดหรือกระทรวงไปให้
ห้องสมุดประชาชนอำเภอหรือจังหวัดแล้วแต่กรณี เพื่อให้ถึงมือประชาชนในชนบท

ใน พ.ศ. ๒๔๔๖ ห้องสมุดประชาชนของกระทรวงศึกษาธิการ เพิ่ม
จำนวนขึ้นเป็น ๔๖ แห่ง คือมีห้องสมุดประชาชนในทุกจังหวัด ห้องสมุดเคลื่อนที่
๖ หน่วย เป็นรถยนต์ ๕ หน่วยและเรือ ๑ หน่วย ดังนั้นในช่วงระยะ ๑๖ ปี
กิจการห้องสมุดประชาชนของไทยได้เจริญขึ้นมากคือ ในพ.ศ. ๒๕๐๖ มีห้องสมุด
ประชาชนทั้งสิ้น ๓๖๔ แห่ง หน่วยห้องสมุดเคลื่อนที่ ๑๑ หน่วย ทั้งในส่วนกลางและ
ส่วนภูมิภาค ในปัจจุบันนี้ห้องสมุดประชาชนจังหวัด ๗๑ แห่ง ห้องสมุดประชาชนอำเภอ
๒๒๗ แห่ง ห้องสมุดเคลื่อนที่ ๒๔ หน่วยในจังหวัดต่าง ๆ ๑๖ จังหวัด ที่อ่านหนังสือ

กองการศึกษาผู้ใหญ่ กรมสามัญศึกษา, กระทรวงศึกษาธิการ, ระเบียบและ
คำสั่งเกี่ยวกับกำกับการจัดการศึกษาผู้ใหญ่ (พ.ร.บ., ๒๕๑๒), หน้า ๑๖๐, "ระเบียบ
กระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยห้องสมุดประชาชน ๒๔๓๕ "

107
 ประจำหมู่บ้าน ๓๕๕ แห่ง ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้านในจังหวัดลำปาง ๗๕ แห่ง
 ๑๐๗
 ๑๐๘
 ๑๐๙
 ๑๑๐
 ๑๑๑
 ๑๑๒
 ๑๑๓
 ๑๑๔
 ๑๑๕
 ๑๑๖
 ๑๑๗
 ๑๑๘
 ๑๑๙
 ๑๒๐
 ๑๒๑
 ๑๒๒
 ๑๒๓
 ๑๒๔
 ๑๒๕
 ๑๒๖
 ๑๒๗
 ๑๒๘
 ๑๒๙
 ๑๓๐
 ๑๓๑
 ๑๓๒
 ๑๓๓
 ๑๓๔
 ๑๓๕
 ๑๓๖
 ๑๓๗
 ๑๓๘
 ๑๓๙
 ๑๔๐
 ๑๔๑
 ๑๔๒
 ๑๔๓
 ๑๔๔
 ๑๔๕
 ๑๔๖
 ๑๔๗
 ๑๔๘
 ๑๔๙
 ๑๕๐
 ๑๕๑
 ๑๕๒
 ๑๕๓
 ๑๕๔
 ๑๕๕
 ๑๕๖
 ๑๕๗
 ๑๕๘
 ๑๕๙
 ๑๖๐
 ๑๖๑
 ๑๖๒
 ๑๖๓
 ๑๖๔
 ๑๖๕
 ๑๖๖
 ๑๖๗
 ๑๖๘
 ๑๖๙
 ๑๗๐
 ๑๗๑
 ๑๗๒
 ๑๗๓
 ๑๗๔
 ๑๗๕
 ๑๗๖
 ๑๗๗
 ๑๗๘
 ๑๗๙
 ๑๘๐
 ๑๘๑
 ๑๘๒
 ๑๘๓
 ๑๘๔
 ๑๘๕
 ๑๘๖
 ๑๘๗
 ๑๘๘
 ๑๘๙
 ๑๙๐
 ๑๙๑
 ๑๙๒
 ๑๙๓
 ๑๙๔
 ๑๙๕
 ๑๙๖
 ๑๙๗
 ๑๙๘
 ๑๙๙
 ๒๐๐
 ๒๐๑
 ๒๐๒
 ๒๐๓
 ๒๐๔
 ๒๐๕
 ๒๐๖
 ๒๐๗
 ๒๐๘
 ๒๐๙
 ๒๑๐
 ๒๑๑
 ๒๑๒
 ๒๑๓
 ๒๑๔
 ๒๑๕
 ๒๑๖
 ๒๑๗
 ๒๑๘
 ๒๑๙
 ๒๒๐
 ๒๒๑
 ๒๒๒
 ๒๒๓
 ๒๒๔
 ๒๒๕
 ๒๒๖
 ๒๒๗
 ๒๒๘
 ๒๒๙
 ๒๓๐
 ๒๓๑
 ๒๓๒
 ๒๓๓
 ๒๓๔
 ๒๓๕
 ๒๓๖
 ๒๓๗
 ๒๓๘
 ๒๓๙
 ๒๔๐
 ๒๔๑
 ๒๔๒
 ๒๔๓
 ๒๔๔
 ๒๔๕
 ๒๔๖
 ๒๔๗
 ๒๔๘
 ๒๔๙
 ๒๕๐
 ๒๕๑
 ๒๕๒
 ๒๕๓
 ๒๕๔
 ๒๕๕
 ๒๕๖
 ๒๕๗
 ๒๕๘
 ๒๕๙
 ๒๖๐
 ๒๖๑
 ๒๖๒
 ๒๖๓
 ๒๖๔
 ๒๖๕
 ๒๖๖
 ๒๖๗
 ๒๖๘
 ๒๖๙
 ๒๗๐
 ๒๗๑
 ๒๗๒
 ๒๗๓
 ๒๗๔
 ๒๗๕
 ๒๗๖
 ๒๗๗
 ๒๗๘
 ๒๗๙
 ๒๘๐
 ๒๘๑
 ๒๘๒
 ๒๘๓
 ๒๘๔
 ๒๘๕
 ๒๘๖
 ๒๘๗
 ๒๘๘
 ๒๘๙
 ๒๙๐
 ๒๙๑
 ๒๙๒
 ๒๙๓
 ๒๙๔
 ๒๙๕
 ๒๙๖
 ๒๙๗
 ๒๙๘
 ๒๙๙
 ๓๐๐
 ๓๐๑
 ๓๐๒
 ๓๐๓
 ๓๐๔
 ๓๐๕
 ๓๐๖
 ๓๐๗
 ๓๐๘
 ๓๐๙
 ๓๑๐
 ๓๑๑
 ๓๑๒
 ๓๑๓
 ๓๑๔
 ๓๑๕
 ๓๑๖
 ๓๑๗
 ๓๑๘
 ๓๑๙
 ๓๒๐
 ๓๒๑
 ๓๒๒
 ๓๒๓
 ๓๒๔
 ๓๒๕
 ๓๒๖
 ๓๒๗
 ๓๒๘
 ๓๒๙
 ๓๓๐
 ๓๓๑
 ๓๓๒
 ๓๓๓
 ๓๓๔
 ๓๓๕
 ๓๓๖
 ๓๓๗
 ๓๓๘
 ๓๓๙
 ๓๔๐
 ๓๔๑
 ๓๔๒
 ๓๔๓
 ๓๔๔
 ๓๔๕
 ๓๔๖
 ๓๔๗
 ๓๔๘
 ๓๔๙
 ๓๕๐
 ๓๕๑
 ๓๕๒
 ๓๕๓
 ๓๕๔
 ๓๕๕
 ๓๕๖
 ๓๕๗
 ๓๕๘
 ๓๕๙
 ๓๖๐
 ๓๖๑
 ๓๖๒
 ๓๖๓
 ๓๖๔
 ๓๖๕
 ๓๖๖
 ๓๖๗
 ๓๖๘
 ๓๖๙
 ๓๗๐
 ๓๗๑
 ๓๗๒
 ๓๗๓
 ๓๗๔
 ๓๗๕
 ๓๗๖
 ๓๗๗
 ๓๗๘
 ๓๗๙
 ๓๘๐
 ๓๘๑
 ๓๘๒
 ๓๘๓
 ๓๘๔
 ๓๘๕
 ๓๘๖
 ๓๘๗
 ๓๘๘
 ๓๘๙
 ๓๙๐
 ๓๙๑
 ๓๙๒
 ๓๙๓
 ๓๙๔
 ๓๙๕
 ๓๙๖
 ๓๙๗
 ๓๙๘
 ๓๙๙
 ๔๐๐
 ๔๐๑
 ๔๐๒
 ๔๐๓
 ๔๐๔
 ๔๐๕
 ๔๐๖
 ๔๐๗
 ๔๐๘
 ๔๐๙
 ๔๑๐
 ๔๑๑
 ๔๑๒
 ๔๑๓
 ๔๑๔
 ๔๑๕
 ๔๑๖
 ๔๑๗
 ๔๑๘
 ๔๑๙
 ๔๒๐
 ๔๒๑
 ๔๒๒
 ๔๒๓
 ๔๒๔
 ๔๒๕
 ๔๒๖
 ๔๒๗
 ๔๒๘
 ๔๒๙
 ๔๓๐
 ๔๓๑
 ๔๓๒
 ๔๓๓
 ๔๓๔
 ๔๓๕
 ๔๓๖
 ๔๓๗
 ๔๓๘
 ๔๓๙
 ๔๔๐
 ๔๔๑
 ๔๔๒
 ๔๔๓
 ๔๔๔
 ๔๔๕
 ๔๔๖
 ๔๔๗
 ๔๔๘
 ๔๔๙
 ๔๕๐
 ๔๕๑
 ๔๕๒
 ๔๕๓
 ๔๕๔
 ๔๕๕
 ๔๕๖
 ๔๕๗
 ๔๕๘
 ๔๕๙
 ๔๖๐
 ๔๖๑
 ๔๖๒
 ๔๖๓
 ๔๖๔
 ๔๖๕
 ๔๖๖
 ๔๖๗
 ๔๖๘
 ๔๖๙
 ๔๗๐
 ๔๗๑
 ๔๗๒
 ๔๗๓
 ๔๗๔
 ๔๗๕
 ๔๗๖
 ๔๗๗
 ๔๗๘
 ๔๗๙
 ๔๘๐
 ๔๘๑
 ๔๘๒
 ๔๘๓
 ๔๘๔
 ๔๘๕
 ๔๘๖
 ๔๘๗
 ๔๘๘
 ๔๘๙
 ๔๙๐
 ๔๙๑
 ๔๙๒
 ๔๙๓
 ๔๙๔
 ๔๙๕
 ๔๙๖
 ๔๙๗
 ๔๙๘
 ๔๙๙
 ๕๐๐
 ๕๐๑
 ๕๐๒
 ๕๐๓
 ๕๐๔
 ๕๐๕
 ๕๐๖
 ๕๐๗
 ๕๐๘
 ๕๐๙
 ๕๑๐
 ๕๑๑
 ๕๑๒
 ๕๑๓
 ๕๑๔
 ๕๑๕
 ๕๑๖
 ๕๑๗
 ๕๑๘
 ๕๑๙
 ๕๒๐
 ๕๒๑
 ๕๒๒
 ๕๒๓
 ๕๒๔
 ๕๒๕
 ๕๒๖
 ๕๒๗
 ๕๒๘
 ๕๒๙
 ๕๓๐
 ๕๓๑
 ๕๓๒
 ๕๓๓
 ๕๓๔
 ๕๓๕
 ๕๓๖
 ๕๓๗
 ๕๓๘
 ๕๓๙
 ๕๔๐
 ๕๔๑
 ๕๔๒
 ๕๔๓
 ๕๔๔
 ๕๔๕
 ๕๔๖
 ๕๔๗
 ๕๔๘
 ๕๔๙
 ๕๕๐
 ๕๕๑
 ๕๕๒
 ๕๕๓
 ๕๕๔
 ๕๕๕
 ๕๕๖
 ๕๕๗
 ๕๕๘
 ๕๕๙
 ๕๖๐
 ๕๖๑
 ๕๖๒
 ๕๖๓
 ๕๖๔
 ๕๖๕
 ๕๖๖
 ๕๖๗
 ๕๖๘
 ๕๖๙
 ๕๗๐
 ๕๗๑
 ๕๗๒
 ๕๗๓
 ๕๗๔
 ๕๗๕
 ๕๗๖
 ๕๗๗
 ๕๗๘
 ๕๗๙
 ๕๘๐
 ๕๘๑
 ๕๘๒
 ๕๘๓
 ๕๘๔
 ๕๘๕
 ๕๘๖
 ๕๘๗
 ๕๘๘
 ๕๘๙
 ๕๙๐
 ๕๙๑
 ๕๙๒
 ๕๙๓
 ๕๙๔
 ๕๙๕
 ๕๙๖
 ๕๙๗
 ๕๙๘
 ๕๙๙
 ๖๐๐
 ๖๐๑
 ๖๐๒
 ๖๐๓
 ๖๐๔
 ๖๐๕
 ๖๐๖
 ๖๐๗
 ๖๐๘
 ๖๐๙
 ๖๑๐
 ๖๑๑
 ๖๑๒
 ๖๑๓
 ๖๑๔
 ๖๑๕
 ๖๑๖
 ๖๑๗
 ๖๑๘
 ๖๑๙
 ๖๒๐
 ๖๒๑
 ๖๒๒
 ๖๒๓
 ๖๒๔
 ๖๒๕
 ๖๒๖
 ๖๒๗
 ๖๒๘
 ๖๒๙
 ๖๓๐
 ๖๓๑
 ๖๓๒
 ๖๓๓
 ๖๓๔
 ๖๓๕
 ๖๓๖
 ๖๓๗
 ๖๓๘
 ๖๓๙
 ๖๔๐
 ๖๔๑
 ๖๔๒
 ๖๔๓
 ๖๔๔
 ๖๔๕
 ๖๔๖
 ๖๔๗
 ๖๔๘
 ๖๔๙
 ๖๕๐
 ๖๕๑
 ๖๕๒
 ๖๕๓
 ๖๕๔
 ๖๕๕
 ๖๕๖
 ๖๕๗
 ๖๕๘
 ๖๕๙
 ๖๖๐
 ๖๖๑
 ๖๖๒
 ๖๖๓
 ๖๖๔
 ๖๖๕
 ๖๖๖
 ๖๖๗
 ๖๖๘
 ๖๖๙
 ๖๗๐
 ๖๗๑
 ๖๗๒
 ๖๗๓
 ๖๗๔
 ๖๗๕
 ๖๗๖
 ๖๗๗
 ๖๗๘
 ๖๗๙
 ๖๘๐
 ๖๘๑
 ๖๘๒
 ๖๘๓
 ๖๘๔
 ๖๘๕
 ๖๘๖
 ๖๘๗
 ๖๘๘
 ๖๘๙
 ๖๙๐
 ๖๙๑
 ๖๙๒
 ๖๙๓
 ๖๙๔
 ๖๙๕
 ๖๙๖
 ๖๙๗
 ๖๙๘
 ๖๙๙
 ๗๐๐
 ๗๐๑
 ๗๐๒
 ๗๐๓
 ๗๐๔
 ๗๐๕
 ๗๐๖
 ๗๐๗
 ๗๐๘
 ๗๐๙
 ๗๑๐
 ๗๑๑
 ๗๑๒
 ๗๑๓
 ๗๑๔
 ๗๑๕
 ๗๑๖
 ๗๑๗
 ๗๑๘
 ๗๑๙
 ๗๒๐
 ๗๒๑
 ๗๒๒
 ๗๒๓
 ๗๒๔
 ๗๒๕
 ๗๒๖
 ๗๒๗
 ๗๒๘
 ๗๒๙
 ๗๓๐
 ๗๓๑
 ๗๓๒
 ๗๓๓
 ๗๓๔
 ๗๓๕
 ๗๓๖
 ๗๓๗
 ๗๓๘
 ๗๓๙
 ๗๔๐
 ๗๔๑
 ๗๔๒
 ๗๔๓
 ๗๔๔
 ๗๔๕
 ๗๔๖
 ๗๔๗
 ๗๔๘
 ๗๔๙
 ๗๕๐
 ๗๕๑
 ๗๕๒
 ๗๕๓
 ๗๕๔
 ๗๕๕
 ๗๕๖
 ๗๕๗
 ๗๕๘
 ๗๕๙
 ๗๖๐
 ๗๖๑
 ๗๖๒
 ๗๖๓
 ๗๖๔
 ๗๖๕
 ๗๖๖
 ๗๖๗
 ๗๖๘
 ๗๖๙
 ๗๗๐
 ๗๗๑
 ๗๗๒
 ๗๗๓
 ๗๗๔
 ๗๗๕
 ๗๗๖
 ๗๗๗
 ๗๗๘
 ๗๗๙
 ๗๘๐
 ๗๘๑
 ๗๘๒
 ๗๘๓
 ๗๘๔
 ๗๘๕
 ๗๘๖
 ๗๘๗
 ๗๘๘
 ๗๘๙
 ๗๙๐
 ๗๙๑
 ๗๙๒
 ๗๙๓
 ๗๙๔
 ๗๙๕
 ๗๙๖
 ๗๙๗
 ๗๙๘
 ๗๙๙
 ๘๐๐
 ๘๐๑
 ๘๐๒
 ๘๐๓
 ๘๐๔
 ๘๐๕
 ๘๐๖
 ๘๐๗
 ๘๐๘
 ๘๐๙
 ๘๑๐
 ๘๑๑
 ๘๑๒
 ๘๑๓
 ๘๑๔
 ๘๑๕
 ๘๑๖
 ๘๑๗
 ๘๑๘
 ๘๑๙
 ๘๒๐
 ๘๒๑
 ๘๒๒
 ๘๒๓
 ๘๒๔
 ๘๒๕
 ๘๒๖
 ๘๒๗
 ๘๒๘
 ๘๒๙
 ๘๓๐
 ๘๓๑
 ๘๓๒
 ๘๓๓
 ๘๓๔
 ๘๓๕
 ๘๓๖
 ๘๓๗
 ๘๓๘
 ๘๓๙
 ๘๔๐
 ๘๔๑
 ๘๔๒
 ๘๔๓
 ๘๔๔
 ๘๔๕
 ๘๔๖
 ๘๔๗
 ๘๔๘
 ๘๔๙
 ๘๕๐
 ๘๕๑
 ๘๕๒
 ๘๕๓
 ๘๕๔
 ๘๕๕
 ๘๕๖
 ๘๕๗
 ๘๕๘
 ๘๕๙
 ๘๖๐
 ๘๖๑
 ๘๖๒
 ๘๖๓
 ๘๖๔
 ๘๖๕
 ๘๖๖
 ๘๖๗
 ๘๖๘
 ๘๖๙
 ๘๗๐
 ๘๗๑
 ๘๗๒
 ๘๗๓
 ๘๗๔
 ๘๗๕
 ๘๗๖
 ๘๗๗
 ๘๗๘
 ๘๗๙
 ๘๘๐
 ๘๘๑
 ๘๘๒
 ๘๘๓
 ๘๘๔
 ๘๘๕
 ๘๘๖
 ๘๘๗
 ๘๘๘
 ๘๘๙
 ๘๙๐
 ๘๙๑
 ๘๙๒
 ๘๙๓
 ๘๙๔
 ๘๙๕
 ๘๙๖
 ๘๙๗
 ๘๙๘
 ๘๙๙
 ๙๐๐
 ๙๐๑
 ๙๐๒
 ๙๐๓
 ๙๐๔
 ๙๐๕
 ๙๐๖
 ๙๐๗
 ๙๐๘
 ๙๐๙
 ๙๑๐
 ๙๑๑
 ๙๑๒
 ๙๑๓
 ๙๑๔
 ๙๑๕
 ๙๑๖
 ๙๑๗
 ๙๑๘
 ๙๑๙
 ๙๒๐
 ๙๒๑
 ๙๒๒
 ๙๒๓
 ๙๒๔
 ๙๒๕
 ๙๒๖
 ๙๒๗
 ๙๒๘
 ๙๒๙
 ๙๓๐
 ๙๓๑
 ๙๓๒
 ๙๓๓
 ๙๓๔
 ๙๓๕
 ๙๓๖
 ๙๓๗
 ๙๓๘
 ๙๓๙
 ๙๔๐
 ๙๔๑
 ๙๔๒
 ๙๔๓
 ๙๔๔
 ๙๔๕
 ๙๔๖
 ๙๔๗
 ๙๔๘
 ๙๔๙
 ๙๕๐
 ๙๕๑
 ๙๕๒
 ๙๕๓
 ๙๕๔
 ๙๕๕
 ๙๕๖
 ๙๕๗
 ๙๕๘
 ๙๕๙
 ๙๖๐
 ๙๖๑
 ๙๖๒
 ๙๖๓
 ๙๖๔
 ๙๖๕
 ๙๖๖
 ๙๖๗
 ๙๖๘
 ๙๖๙
 ๙๗๐
 ๙๗๑
 ๙๗๒
 ๙๗๓
 ๙๗๔
 ๙๗๕
 ๙๗๖
 ๙๗๗
 ๙๗๘
 ๙๗๙
 ๙๘๐
 ๙๘๑
 ๙๘๒
 ๙๘๓
 ๙๘๔
 ๙๘๕
 ๙๘๖
 ๙๘๗
 ๙๘๘
 ๙๘๙
 ๙๙๐
 ๙๙๑
 ๙๙๒
 ๙๙๓
 ๙๙๔
 ๙๙๕
 ๙๙๖
 ๙๙๗
 ๙๙๘
 ๙๙๙
 ๑๐๐๐

การปรับปรุงกิจการ หอสมุดประชาชน

ความคิดที่จะปรับปรุงหอสมุดประชาชนนี้ให้ไ้ระดับมาตรฐานของประเทศ
 ที่เจริญแล้ว มีมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๘๔ ในเบื้องต้นการจับความมั่นคงร่วมกันของรัฐบาล
 สหรัฐอเมริกา ได้ส่งผู้เชี่ยวชาญทางการศึกษาผู้ใหญ่ คือ ดร.แอล เอส ไทร์แมน
 (Dr. L.S. Tireman) มาช่วยแนะนำการจัดการศึกษาผู้ใหญ่ในประเทศ
 ไทยและได้ให้คำแนะนำในกิจการหอสมุดประชาชนด้วย ๑๐๘
 ดร.ไทร์แมน
 ได้แนะนำว่าเนื่องจากเจ้าหน้าที่หอสมุดประชาชนทั่ว ๆ ไปยังไม่ทราบถึงว่า ควรจะ
 เลือกซื้อหนังสือประเภทใดเข้าหอสมุด กระทรวงศึกษาธิการควรตั้งคณะกรรมการ
 สำหรับพิจารณาคัดเลือกหนังสือที่หอสมุดประชาชนทั่ว ๆ ไปควรทำบัญชีไว้สำหรับ
 เป็นแนวทางในการเลือกซื้อหนังสือ ๑๐๙

๑๐๗ กองการศึกษานอกโรงเรียน กรมสามัญศึกษา, การศึกษานอกโรงเรียน
 (การศึกษานอกโรงเรียน) ๒๕๑๕ (พระนคร, ๒๕๑๕), ไม่ปรากฏเลขหน้า

๑๐๘ แมงมาส์ ขวลิต, และสิรินทร์ ช่วงโชติ, บรรณารักษศาสตร์...,
 หน้า ๑๑๓.

๑๐๙ แมงมาส์ ขวลิต, "หอสมุดในประเทศไทย," จันทร์เกษม.
 ๖๖ (กันยายน, - ตุลาคม, ๒๕๑๔), หน้า ๑๑.

ดังนั้น กระทรวงศึกษาธิการ จึงได้ตั้งคณะกรรมการขึ้นคณะหนึ่งพิจารณา
ทำบัญชีหนังสือและมีหน้าที่ให้คำแนะนำและความคิดเห็นในเรื่องวิธีจัดห้องสมุด ต่อมา
พ.ศ. ๒๔๘๖ กระทรวงศึกษาธิการได้แต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นอีกคณะหนึ่งแทนคณะแรก
ให้ชื่อว่า คณะกรรมการส่งเสริมกิจการห้องสมุดประชาชน ซึ่งมีอธิบดีกรมสามัญศึกษา
เป็นประธานและมีกรรมการอื่น ๆ คือ ผู้อำนวยการห้องสมุด สำนักข่าวสารอเมริกัน
นางสาว แมรี แองเจิลไมเออร์ (Miss Mary Anglemyer) ผู้เชี่ยวชาญการศึกษา
ผู้ใหญ่ขององค์การบริหารวิเทศกิจของสหรัฐอเมริกา อาจารย์ผู้สอนวิชาบรรณารักษศาสตร์
ของมูลนิธิฟูไลบรท นางสาว แนนซี เจน เดย์ (Miss Nancy Jane Day) และ
เจ้าหน้าที่บางคนในกระทรวงศึกษาธิการ คณะกรรมการนี้ได้ปฏิบัติงานหลายอย่างคือ

๑. แนะนำให้จัดตั้งห้องสมุดประชาชนตัวอย่างรวม ๕ แห่งขึ้นที่จังหวัด
พระนคร ชนมบุรี นครปฐม อยุธยา และฉะเชิงเทรา
๒. เริ่มจัดให้มีการอบรมวิชาบรรณารักษศาสตร์แก่เจ้าหน้าที่ห้องสมุด
ประชาชนขึ้น
๓. แนะนำให้มีการจัดตั้งสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย เพื่อส่งเสริม
ส่งเสริมกิจการห้องสมุดทั่ว ๆ ไป
๔. ร่วมมือกับศาลาอเมริกันในการจัดให้เจ้าหน้าที่ห้องสมุดประชาชน
มารับการฝึกงานในศาลาอเมริกันในระยะเวลาหนึ่ง
๕. แนะนำให้จัดตั้งอนุกรรมการของคณะกรรมการส่งเสริมกิจการ
ห้องสมุดประชาชนขึ้น ๓ คณะคือ อนุกรรมการบัญญัติศัพท์วิชาบรรณารักษศาสตร์
อนุกรรมการจัดทำแผนการจัดหมู่หนังสือภาษาไทย อนุกรรมการจัดทำบัญชีหัวเรื่อง

110

ของหนังสือสำหรับลงในบัตรรายการของห้องสมุด ผลงานของคณะกรรมการ
 เหล่านี้เป็นการวางรากฐานพัฒนาการของห้องสมุดประชาชนที่สำคัญ แต่เป็น
 หน้าที่เสียหลายที่ในระยะหลัง ๆ นี้ คณะกรรมการชุดนี้ได้สลายตัวไป ดังนั้นต่อมาใน
 พ.ศ. ๒๕๐๕ กระทรวงศึกษาธิการจึงได้มีคำสั่งแต่งตั้ง คณะกรรมการสำรวจและ
 เสนอแนะเพื่อการปรับปรุงห้องสมุดโรงเรียนและห้องสมุดประชาชนขึ้น มีหน้าที่
 สำรวจภาวะความเป็นไป เสนอแนะและกำหนดลักษณะมาตรฐานของห้องสมุด
 โรงเรียนและห้องสมุดประชาชน พิจารณาหาทางส่งเสริม และเสนอความคิดเห็น
 เพื่อปรับปรุงห้องสมุดทั้งสองประเภทต่อกระทรวงศึกษาธิการ คณะกรรมการชุดนี้
 มีปลัดกระทรวงศึกษาธิการเป็นประธานกรรมการ ดร. มอริส เอ. เกลแฟนด์
 เป็นกรรมการร่วมกับกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิอีก ๔ ท่าน คณะกรรมการได้สำรวจสภาพ
 และปัญหาของห้องสมุดประชาชน พร้อมทั้งได้เสนอแนะเกี่ยวกับการปรับปรุงห้องสมุด
 ประชาชนไว้หลายประการ ที่สำคัญ ๒ ประการคือ ดร. มอริส เอ. เกลแฟนด์
 ได้เสนอให้จัดห้องสมุดประชาชนตัวอย่าง (model public library) ขึ้น
 ในส่วนกลาง ๑ แห่ง และในส่วนภูมิภาค ๑ แห่ง โดยอาจขอความช่วยเหลือจาก
 องค์การศึกษามหาวิทยาลัย และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ¹¹¹ เช่นเกี่ยวกับการ
 จัดสร้างห้องสมุดประชาชนของเดลี (Delhi Public Library)
 ซึ่งในปัจจุบันห้องสมุดนี้ประสบความสำเร็จอย่างดี อีกประการหนึ่งคือได้เสนอให้จัด
 ทำมาตรฐานห้องสมุดประชาชนขึ้น นอกจากนี้ ดร. เกลแฟนด์ ยังได้เสนอ
 แนะนำให้กระทรวงศึกษาธิการจัดหางบประมาณให้ห้องสมุดตัวอย่าง เพียงพอประมาณปีละ
 ๕,๐๐๐ บาท เพื่อใช้ในการจัดหาหนังสือวารสาร และหนังสือพิมพ์ใหม่ ๆ ให้มากขึ้น

110
 แม้นมาส ชวลิต, "ห้องสมุดในประเทศไทย...", หน้า ๑๑.

111
 Morris A. Gelfand, "The National Library and Library
 Development in Thailand...", p. 32.

เพื่อเป็นการกระตุ้นความสนใจในเรื่องห้องสมุด เมื่อประชาชนให้ความสนใจก็จะหันมานิยมใช้และให้ความอุดหนุนแก่ห้องสมุด ในการนี้รัฐบาลจำเป็นต้องใช้เงินทั้งหมดถึงปีละ ๑,๕๐๐,๐๐๐ บาท ในคานการยกฐานะของบรรณารักษ์ ดร. เกดแพนค์ เสนอว่า กระทรวงศึกษาธิการควรจัดหาทางใหม่บรรณารักษ์ห้องสมุดประชาชนปรับปรุงตนเอง และงานบริการ โดยอาจจะไปศึกษาต่อหรือรับการอบรมคานบรรณารักษศาสตร์ หรือโดยวิธีอื่น ๆ และขอเสนอแนะข้อสุดท้ายคือ กระทรวงศึกษาธิการควรจัดหาวิธีให้สังคมเขามามีส่วนรวมในการคองกิจการของห้องสมุดประชาชน ห้องสมุดประชาชนใน ๗๑ จังหวัดที่แบ่งออกเป็น ๑๓ ภาคการศึกษา นั้น อาจจะดำเนินงานได้ก็ขึ้น ถ้ามีการออกกฎหมายเกี่ยวกับห้องสมุดประชาชน เพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ขอเสนอแนะต่าง ๆ เหล่านี้ได้นำเสนอต่อ รัฐมนตรีกระทรวงศึกษาธิการ หลังจากนั้นคณะกรรมการชุดนี้ได้สลายตัวไป ในปีเดียวกันนี้ กระทรวงศึกษาธิการได้มีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานงานห้องสมุดของกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อดำเนินงานกับห้องสมุดคองจากคณะกรรมการชุดที่แล้ว ๔ ประการ คือ

๑. สสำรวจภาวะความเป็นไปของห้องสมุดต่าง ๆ ในกระทรวงศึกษาธิการคองโรงเรียนมัธยม อาชีวศึกษา ปกัหคครู วิทยาลัย แผนกศึกษาธิการ กรมและกระทรวง ตลอดจนห้องสมุดประชาชน ห้องสมุดรฐสภาและห้องสมุดแห่งชาติ

๒. เสนอแนะในการกำหนดคณณะและมาตรฐานของห้องสมุด

๓. เสนอความคิดเห็นคองกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อปรับปรุงส่งเสริมและประมวลงานห้องสมุดให้ประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

๔. พิจารณาหาทางส่งเสริมห้องสมุดคองประการ่าง ๆ

ผลงานที่คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานห้องสมุดกระทรวงศึกษาธิการได้จัดทำเกี่ยวกับห้องสมุดประชาชนโตแก การหาทางช่วยเหลือห้องสมุดประชาชนและการพิจารณาขอเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงห้องสมุดประชาชนของคณะกรรมการสำรวจและเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงห้องสมุดโรงเรียนและห้องสมุดประชาชนพร้อมทั้งเสนอให้เลือกห้องสมุดประชาชนวิศุทัศน์ เป็นห้องสมุดประชาชนตัวอย่าง

(Model Public Library) สำหรับจังหวัดพระนคร และห้องสมุดประชาชนจังหวัดนนทบุรี เป็นห้องสมุดตัวอย่างสำหรับต่างจังหวัด งานที่สำคัญของคณะกรรมการชุดนี้ได้จัดทำคือ ใค้ทำมาตรฐานของห้องสมุดประชาชนชั้นประกาศิใช้เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๐๘¹¹³

ใน พ.ศ. ๒๕๐๘ กรมวิเทศนการได้ตั้งคณะกรรมการขึ้นคณะหนึ่งเพื่อจัดทำโครงการพัฒนางานห้องสมุดประเภทต่าง ๆ และได้จัดตั้งอนุกรรมการห้องสมุดประเภทต่าง ๆ เพื่อจัดทำโครงการพัฒนาห้องสมุดพร้อมทั้งจัดทำมาตรฐานของห้องสมุดควย¹¹⁴ สำหรับคณะอนุกรรมการงานคานห้องสมุดประชาชนนั้น มีหัวหน้ากองการศึกษาผู้ใหญ่เป็นประธานอนุกรรมการร่วมกับอนุกรรมการอีก ๕ ท่านและมีผู้แทนจากมูลนิธิร็อกกเฟลเลอร์ คือ ดร. แฟรนซิส แลงเตอร์, สเปเนอ... (๒๕๐๘) เข้าร่วมประชุมให้ขอเสนอแนะและความคิดเห็น คณะอนุกรรมการชุดนี้ไ้ร่วมกันร่างโครงการพัฒนาห้องสมุดประชาชนและพิจารณามาตรฐานห้องสมุดประชาชนที่คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานห้องสมุดได้ปรับปรุงไว้เพื่อใ้ประกอบโครงการ ตามโครงการได้กำหนดให้จัดตั้งที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน ปรับปรุงและขยายห้องสมุดขนาดเล็ก ขนาดกลางและขนาดใหญ่ จัดห้องสมุดเคลื่อนที่และจัดตั้งห้องสมุดประจำภาคตามที่ได้

¹¹³ กองการศึกษาผู้ใหญ่ กรมสามัญศึกษา, ระเบียบและคำสั่งเกี่ยวกับงานการศึกษาผู้ใหญ่..., หน้า ๑๘๕.

¹¹⁴ สุทธิลักษณ์ อัมพันวงศ์ (ผู้รวบรวม), มาตรฐานของห้องสมุดในประเทศไทย, เอกสารบรรณารักษศาสตร์ เล่ม ๘ (พระนคร : แผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์, ๒๕๑๑), ๑ - ๓.

กำหนดไว้ในมาตรฐานภายในระยะ ๕ ปี แต่เป็นที่น่าเสียดายที่โครงการนี้ไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติระยะที่ ๒ แต่ก็เป็นที่แสดงให้เห็นถึงความร่วมมือของบรรณารักษ์ในการที่จะจัดใหม่แผนพัฒนาเพื่อยกระดับงานของห้องสมุดในประเทศ

ห้องสมุดประชาชนของเทศบาล

นอกจากห้องสมุดประชาชนของกองการศึกษาผู้ใหญ่ กระทรวงศึกษาธิการแล้ว ฝ่ายปกครองส่วนท้องถิ่น คือ เทศบาล ยังมีหน้าที่ที่จะจัดตั้งห้องสมุดประชาชนขึ้นในแหล่งชุมชน นอกเหนือจากการจัดให้การศึกษาระดับประถมศึกษาแก่เด็กที่อยู่ในเขตบังคับ การจัดตั้งห้องสมุดประชาชนของเทศบาลนี้ จะใช้ประโยชน์เป็นแหล่งค้นคว้าหาความรู้ทุกสาขาวิชา และเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจของประชาชนด้วย ในปัจจุบันการจัดห้องสมุดประชาชนของเทศบาลมี ๓ จังหวัดคือ ที่เทศบาลจังหวัดระยอง เทศบาลนครกรุงเทพ และเทศบาลนครบุรี

ห้องสมุดประชาชนของเทศบาลนครกรุงเทพ มี ๔ แห่ง คือ

ห้องสมุดประชาชนสวนลุมพินี	เริ่มเปิดดำเนินงานเมื่อ	๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๙๙
ห้องสมุดประชาชนสาขางิ้ว	" "	๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๐๘
ห้องสมุดประชาชนสาขาซอยพระนาง	" "	๑๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๑๑
ห้องสมุดประชาชนสาขาปทุมวัน	" "	๒๒ เมษายน พ.ศ. ๒๕๑๓

ห้องสมุดประชาชนของเทศบาลนครนครบุรี มีเพียงแห่งเดียว คือ ห้องสมุดประชาชนวัดคองการามหรือหอสมุดคุรุมหาวิทยาลัย¹¹⁵ เริ่มเปิดดำเนินงานเมื่อ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๕๐๕

โครงการห้องสมุดประชาชนของกองอำนวยการกลางรักษาความปลอดภัยแห่งชาติ
(กรป.กลาง)

กองอำนวยการกลางรักษาความปลอดภัยแห่งชาติ ตั้งขึ้น เมื่อวันที่ ๑๐
เมษายน ๒๕๐๕ เพื่อพัฒนาช่วยเหลือบำรุงสุขของราษฎรในเขตทุรกันดาร
โดยจัดเป็นส่วนราชการประจำส่วนหนึ่งที่มีผู้แทนจากกระทรวง ทบวง กรมต่าง ๆ
ทั้งทหาร ตำรวจ พลเรือน มาช่วยกันรักษาความปลอดภัยของชาติ นอกจากกองอำนวยการ
กลาง อันเป็นศูนย์กลางส่วนกลางในพระนครแล้ว ก็มีกองอำนวยการภาค
และกองอำนวยการเขต ซึ่งตั้งขึ้นในส่วนภูมิภาค รับผิดชอบลดหลั่นกันไปตามลำดับ

กรป.กลาง ได้จัดตั้งหน่วยงานหลักขึ้น ๔ กอง คือ กองกำลังพล กองการ-
ข่าว กองยุทธการ และกองส่งกำลังบำรุง เพื่อปฏิบัติงานให้ลุล่วงไปด้วยดี ต่อมากรป.-
กลางได้ตั้งกองเพิ่มขึ้นอีก คือ กองการฝึก ซึ่งได้จัดทำโครงการพัฒนาการเคลื่อนที่ ๑๕
โครงการ รวมทั้งโครงการห้องสมุด กรป.กลาง และโครงการห้องสมุดประชาชน
ในเขตปฏิบัติการของหน่วยพัฒนาการเคลื่อนที่

ห้องสมุดกรป.กลาง ตั้งขึ้นเพื่อรวบรวมหนังสือ เอกสารที่จำเป็นแก่
เจ้าหน้าที่ของกรป.กลางและเจ้าหน้าที่หน่วยพัฒนาการเคลื่อนที่ ห้องสมุดนี้จึงมีความ
สำคัญต่อห้องสมุดประชาชนของกรป.กลางในเขตปฏิบัติการเคลื่อนที่ของหน่วยพัฒนาการ
เพราะใช้เป็นศูนย์กลางในการสนับสนุนห้องสมุดประชาชนของหน่วยพัฒนาการเคลื่อนที่
ต่าง ๆ ควบการรวบรวมจัดหาและจัดส่ง เอกสารสิ่งพิมพ์ไปให้แกห้องสมุดประชาชน
เหล่านั้น ใน พ.ศ. ๒๕๐๘ กรป.กลางจึงได้เริ่มจัดทำห้องสมุดประชาชนไว้ตาม
ศาลาประชาคม โรงเรียนที่สำคัญและหมู่บ้านตัวอย่างควบคู่ไปกับการจัดศูนย์เยาวชน

ในปัจจุบันนี้ห้องสมุดของหน่วยพัฒนาการ เคลื่อนที่ตามหมู่บ้านต่าง ๆ ๑๑๓ แห่ง และ
 คาดว่าต่อไปอาจจะขยายไปตามหมู่บ้านอื่น ๆ เพิ่มขึ้นอีก

โครงการศูนย์พัฒนาชนบท ของกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย

โครงการศูนย์พัฒนาชนบทนี้เริ่มดำเนินการ เมื่อเดือนสิงหาคม พ.ศ.
 ๒๕๐๘ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ

๑. ให้ประชาชนรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ โดยการอ่านหนังสือ เพื่อเพิ่มพูนความรู้ความสามารถ
๒. ให้ความรู้และประสบการณ์ใหม่ ๆ อันเหมาะสมกับการดำเนินชีวิต และความก้าวหน้าในอาชีพสาขาต่าง ๆ
๓. ให้ประชาชนได้รับความรู้และข่าวสารต่าง ๆ เพื่อให้เห็นต่อเหตุการณ์และสามารถวินิจฉัยตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ได้โดยไม่ผิดพลาด
๔. ให้ประชาชนมีนิสัยรักการอ่านและการค้นคว้าหาความรู้จากหนังสือ ให้เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม
๕. เพื่อให้การศึกษาอันต่อเนื่องแก่เยาวชนแก่เยาวชนหลังออกจากโรงเรียนแล้ว
๖. ให้การบันเทิงอันเป็นการพักผ่อนที่ดี
๗. เป็นศูนย์กลางของการเผยแพร่ข่าวสารของราชการและเอกชน จะส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างรัฐบาลและประชาชน

๘. ช่วยการพัฒนาท้องถิ่นในด้านต่าง ๆ ตามนโยบายของกรมการ-
พัฒนาชุมชน ¹¹⁷

การดำเนินงานระยะแรกซึ่งอยู่ในขั้นทดลอง ได้มีการจัดตั้งศูนย์บริการ
หนังสือคูละ ๑๐๐ เล่ม จำนวน ๔๔ ศูนย์ ส่งไปตามจังหวัดต่าง ๆ ๑๖ จังหวัด ทั้ง
ภาคใต้ ภาคกลาง และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แต่ต่อมาได้ขยายบริการไปใน
๒๓ จังหวัดและในปัจจุบันนี้ได้ขยายเพิ่มขึ้นเป็น ๔๑ จังหวัด รวมทั้งหมด ๒๗๓ แห่ง ¹¹⁸

บทบาทของบรรณารักษ์ชาวต่างประเทศที่เกี่ยวกับกิจการของห้องสมุด
ประชาชนนั้น ปรากฏว่ามีบรรณารักษ์ชาวต่างประเทศมาช่วยงานของห้องสมุดประชาชน
ของกองการศึกษาผู้ใหญ่ กระทรวงศึกษาธิการ เท่านั้น คือ นางสาว แมรี่ เจน เคย์
อาจารย์สอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ของมูลนิธิฟู๊ดไบริท ซึ่งได้เข้าร่วมในคณะกรรมการ
ส่งเสริมกิจการห้องสมุดประชาชน เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๖ สำหรับห้องสมุดประชาชนของ
หน่วยราชการอื่น ปรากฏว่าไม่มีบรรณารักษ์ชาวต่างประเทศมาปฏิบัติงานหรือให้คำแนะนำ
แต่อย่างใด นอกจากนี้ยังมีบรรณารักษ์ชาวต่างประเทศอีกคนหนึ่งคือ นางสาว แมรี่
แองเจิลไมเออร์ บรรณารักษ์ชาวอเมริกันมีบทบาทสำคัญต่อกิจการห้องสมุดของ
ไทย ได้ช่วยเหลือแกห้องสมุดศูนย์กลางอบรมการศึกษาผู้ใหญ่ จังหวัดอุบลราชธานี
(ศ.อ.ศ.อ.) และการให้บริการห้องสมุดเคลื่อนที่ (ห้องสมุดรถม้า) ในชนบทด้วย
โดยใน พ.ศ. ๒๕๐๐ องค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ
ได้ส่ง นางสาว แมรี่ แองเจิลไมเออร์ เข้ามาช่วยเหลือในฐานะผู้เชี่ยวชาญของ
องค์การศึกษา ฯ บรรณารักษะนี้เป็นบุคคลสำคัญที่ได้วางแผนการดำเนินงานห้องสมุด

117 กองส่งเสริมและเผยแพร่ กรมการพัฒนาชุมชน, "โครงการตั้งสมุดพัฒนา
ชนบท โครงการที่ ๓/๒๕๐๘," หน้า ๑ (อัคราเนา)

118 กองส่งเสริมและเผยแพร่ กรมการพัฒนาชุมชน, "แฟ้มสถิติห้องสมุด
กรมพัฒนาชุมชน โครงการพัฒนาชนบท ๒๕๑๕," "(แฟ้มเอกสารของกองส่งเสริมและ
เผยแพร่ กรมพัฒนาชุมชน)"

อย่างถูกวิธี ทำให้คนส่วนใหญ่ได้เห็นความสำคัญของห้องสมุด และที่สำคัญที่สุดคือ เป็นผู้ที่ปรับปรุงบริการห้องสมุดเคลื่อนที่เพื่อให้บริการแก่ประชาชนในชนบทที่อยู่ห่างไกล ความเจริญให้ใครจักใช้หนังสือเพื่อปรับปรุงตนเอง และเพิ่มพูนความรู้ความคิดในด้านต่าง ๆ ควบ

ศูนย์กลางอบรมการศึกษาผู้ใหญ่ จังหวัดอุบลราชธานี (ศ.อ.ศ.อ.)

ศ.อ.ศ.อ. เป็นสถาบันทางการศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ สถาบันนี้ กระทรวงศึกษาธิการได้รับความร่วมมือจากองค์การศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ จัดตั้งเป็นศูนย์กลางการศึกษาหลักสูตราน หรือมูลนิธิ¹¹⁹ ศึกษา (Fundamental education) ขึ้นเมื่อวันที่ ๑๔ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๙๗¹²⁰ มีชื่อภาษาอังกฤษว่า Thailand-Unesco Fundamental Education Centre (TUPEC) นับเป็นศูนย์กลางการศึกษาหลักสูตรานแห่งที่ ๓ ของโลก¹²¹

119 มูลนิธิศึกษา (Fundamental Education) คือ การศึกษาเพื่อช่วยเหลือประชาชนให้เข้าใจปัญหาประจำวันของตนต้องประสบและให้ประชาชนเหล่านั้นมีความสามารถที่จะแก้ไขปัญหาดัง ๆ ควบคู่การพยายามทำงานโดยตนเอง คือช่วยตนเอง รวมกำลังกันทำและประสานงานกัน

120 กองการศึกษาผู้ใหญ่ กรมสามัญศึกษา, ศูนย์กลางอบรมการศึกษาผู้ใหญ่ จังหวัดอุบลราชธานี (ศ.อ.ศ.อ.) Thailand-Unesco Fundamental Education Centre (TUPEC) (พระนคร . โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๔๙๙), หน้า (๑)

121 ศูนย์กลางการศึกษาหลักสูตรานอีก ๒ แห่งคือ Centre Regional Education Fundamental American Latin (CREFAL) ที่เมืองแพทซควาโร (Patzcuaro) ประเทศเม็กซิโก เริ่มดำเนินงานเมื่อ ๙ พฤษภาคม ๒๔๙๔ และ Arab State Fundamental Education Centre (ASFEC) ที่เมืองสิร์ส เอล ลายาน (Sirs-el-Layan) ประเทศอียิปต์ เริ่มดำเนินงานเมื่อ มกราคม ๒๔๙๖.

มีขอบข่ายการดำเนินงาน คือ ฝึกอบรมสารนิเทศก์ให้ออกไปปฏิบัติงานบูรณะชนบท ส่งเสริมมูลสารศึกษาตามหมู่บ้านในภาคจังหวัดต่าง ๆ ที่ส่งมาศึกษา ต่อมาตำแหน่ง สารนิเทศก์ได้เปลี่ยนเป็นพัฒนากร สังกัดกระทรวงมหาดไทย

วัตถุประสงค์ของ ศ.อ.ศ.อ. มีดังต่อไปนี้

๑. เพื่อศึกษาสภาวะทางสังคมและทางเศรษฐกิจ เพื่อจะได้กำหนด ความต้องการและปัญหาต่าง ๆ ของภาคและของประเทศอันมูลสารศึกษาจะแก้ไขได้
๒. เพื่อฝึกผู้สันักในวิชามูลสารศึกษา และผู้จะไปปฏิบัติการบูรณะชนบท ในท้องถิ่น
๓. เพื่อผลิตอุปกรณ์การศึกษาต่างๆ เช่นหนังสือ โปสเตอร์ อุปกรณ์โสตทัศนศึกษา และอุปกรณ์การสอนอื่น ๆ เพื่อการบูรณะชนบทตามแผนการมูลสารศึกษา¹²²

การฝึกอบรมนั้น นักศึกษา ศ.อ.ศ.อ. ต้องศึกษาทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติโดยจะต้องออกฝึกงานในศูนย์ทดลองตามหมู่บ้านต่าง ๆ ในอำเภอเมือง อุดรราชธานี อ.ม่วงสามสิบ และ อ.วารินทรจักราราม รวม ๑๐ หมู่บ้าน โดยจัดตั้งเป็นหน่วยส่งเสริมมูลสารศึกษาประจำหมู่บ้าน TUFEC Village Centre (T.V.C.)¹²³ การอบรมมีหลักสูตร ๒ ปี แบ่งออกเป็นปีละ ๓ ภาค คือ ภาคต้น ภาคกลาง และภาคปลาย รวม ๖ ภาคเรียน มีแนวอบรมดังนี้

ภาค ๑ - ๒ เรียนหนักทางวิชาการที่ศูนย์

ภาค ๓ ออกไปฝึกงานร่วมกับนักพัฒนาปีที่ ๒ เพื่อเตรียมตัวออก

ไปปฏิบัติงาน

122 เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

123 เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕.

ภาค ๔ - ๕ ออกนีกงานทองที่เป็นประจำ

ภาค ๖ กลับเข้ามาเรียนทบทวนที่ ศ.อ.ศ.อ. เพื่อการสอบได้ ¹²⁴

วิชาที่ศึกษานี้มี ๖ หมวด คือ อนามัย เกษตรกรรม การเรียน อุตสาหกรรมใน
ครอบครัว สวัสดิภาพสังคม และการศึกษา นักศึกษาคณะหนึ่งเลือกเรียนวิชาหลักเพียง
วิชาเดียวกับเรียนวิชาอื่นประกอบอีก เช่น การผลิตอุปกรณ์การสอน การฝึกอบรม
ภาษาอังกฤษ มนุษยศาสตร์ ความร่วมมือระหว่างประเทศ วิชาห้องสมุด ประวัติศาสตร์
และวัฒนธรรมไทย เป็นต้น ผู้ผ่านการอบรมจาก ศ.อ.ศ.อ. ตามหลักสูตร ๒ ปี
จะไปทำงานด้านพัฒนาการท้องถิ่น เรียกว่า สารนิเทศก์ (Fundamental Education
Organizer) สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ครั้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๒ มีการ
ประชุมสัมมนาสารนิเทศก์ ได้มีการเจรจาระหว่างกระทรวงมหาดไทยและกระทรวง-
ศึกษาธิการ ตกลงโอนสารนิเทศก์ไปสังกัดกระทรวงมหาดไทย แต่การผลิตเจ้าหน้าที่
ยังเป็นหน้าที่ของกระทรวงศึกษาธิการ ในระยะนี้เองได้เปลี่ยนชื่อเจ้าหน้าที่จากคำว่า
สารนิเทศก์ เป็น พัฒนาการ พอปี พ.ศ. ๒๕๐๖ จึงได้โอนการฝึกอบรมพัฒนาการไปขึ้น
กับกรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ¹²⁵

ตั้งแต่ ศ.อ.ศ.อ. เริ่มดำเนินงาน พ.ศ. ๒๕๑๑ องค์การการศึกษา ฯ
ได้ให้ความช่วยเหลือในด้านผู้เชี่ยวชาญให้เงินทุนสำหรับส่งเจ้าหน้าที่ไปศึกษาและ
ดูงานในต่างประเทศ ให้เงินสำหรับซื้อวัสดุอุปกรณ์ เป็นเวลา ๕ ปี สัญญาการ
ช่วยเหลือสิ้นสุดลงเมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๕๐๔ ดังนั้นคณะกรรมการ
อำนวยการศูนย์กลางการศึกษาผู้ใหญ่ จังหวัดอุบลราชธานี จึงได้วางขอบข่าย

¹²⁴ กองการศึกษาผู้ใหญ่ กรมสามัญศึกษา, ประวัติศูนย์กลางอบรมการ-
ศึกษาผู้ใหญ่ จังหวัดอุบลราชธานี (ศ.อ.ศ.อ.) (อุบลราชธานี : อำนวยการ,
๒๕๐๕) หน้า ๑๐ - ๑๑.

¹²⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑ - ๑๒.

การดำเนินงานของสถาบันนี้ใหม่ คือ เป็นศูนย์กลางส่งเสริมการศึกษาภาคบังคับและ
การศึกษาผู้ใหญ่ (Compulsory and Adult Education Centre)
มีฐานะเป็นศูนย์อบรมครูประจำการระดับประถมศึกษาใน ๑๕ จังหวัดภาคตะวันออกเฉียง
เหนือ สังกัดกองการศึกษาผู้ใหญ่ กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ
ตั้งอยู่บริเวณเดียวกับวิทยาลัยครูอุบลราชธานี ปัจจุบัน ศ.อ.ศ.อ. มีหน้าที่

๑. อบรมครูประจำการในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
๒. ส่งเสริมการศึกษาผู้ใหญ่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
๓. ค้นคว้าทดลอง เกี่ยวกับการประถมศึกษาและการศึกษาผู้ใหญ่ ¹²⁴
๔. ร่วมมือกับหน่วยราชการและองค์กรต่าง ๆ ในด้านการส่งเสริม ¹²⁵
การศึกษา

การบริหารงาน ศ.อ.ศ.อ. ได้แบ่งการบริหารงานเป็น ๓ ฝ่าย

๑. ฝ่ายบริหารงาน มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับอัตราค่าจ้าง งานการเงิน
งานห้องสมุด งานบำรุงรักษาสถานที่ งานโสตทัศนศึกษาและหอพัก งานเรื่องพยาบาล
และบริการอาหาร โรงเรียนประถม ศ.อ.ศ.อ.

๒. ฝ่ายวิชาการ

- ก. การอบรมครูประจำการ

¹²⁴ ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการบริหารศูนย์กลางอบรมการศึกษา
ผู้ใหญ่ จังหวัดอุบลราชธานี ๒๕๐๔ (ไม่ปรากฏเลขหน้า) (อัครสำเนา)

- ข. การส่งเสริมการศึกษาผู้ใหญ่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
 การอบรมการศึกษาผู้ใหญ่ในชนบท
 การจัดการศึกษาผู้ใหญ่ในรูปกลุ่มสนใจ
 การเผยแพร่ความรู้แก่ประชาชนทางสื่อมวลชนและโรงเรียน
 ผู้ใหญ่ ศ.อ.ศ.อ.
- ค. การค้นคว้าทดลองเกี่ยวกับการประดมศึกษาระดับการศึกษาผู้ใหญ่

๓. ฝ่ายเกษตร

- ก. โครงการเกษตรเพื่อเลี้ยงตัว
- ข. โครงการเกษตรเพื่อการศึกษา
- ค. โครงการอบรมและทดลองเกี่ยวกับเกษตรกรรม

126

ในปัจจุบัน ศ.อ.ศ.อ. มีโครงการที่สำคัญ ๓ โครงการคือ

๑. โครงการอบรมครูประจำการสำหรับโรงเรียนระดับประถมศึกษา
๒. โครงการค้นคว้าและทดลองการศึกษาผู้ใหญ่
๓. โครงการร่วมมืออบรมพัฒนากรมโครงการพัฒนาการชุมชนของ
 กระทรวงมหาดไทย มีกำหนด ๕ ปี ทำการอบรมในจังหวัดในภาคการศึกษา ๕ ๑๐ และ
 ๑๑ ซึ่งปัจจุบันก็ให้ความร่วมมือกับศูนย์ช่วยเหลือทางวิชาการพัฒนาชุมชนที่จังหวัดอุดร-
 ราชธานี เสมอมา

126 เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๖

127 เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน

ห้องสมุด ศ.อ.ศ.อ.

ห้องสมุด ศ.อ.ศ.อ. ได้จัดตั้งขึ้นพร้อมกับการจัดตั้งศูนย์กลางการอบรม
การศึกษาผู้ใหญ่ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๙๗ โดยผู้เชี่ยวชาญขององค์การศึกษา ฯ คือ ดร. เจ ซี อิงเกอร์ซอล
Dr. J.C. Ingersoll ผู้เชี่ยวชาญทางด้านการศึกษา ได้รับแต่งตั้งเป็นหัวหน้า
แผนกวิจัยและห้องสมุด¹²⁸ ส่วน Mrs. J.C. Ingersoll ภรรยาเป็นผู้
หน้าที่เป็นที่ปรึกษาทางห้องสมุด (Consultant in Library Science)
และมีฐานะเป็นบรรณารักษ์ของห้องสมุด¹²⁹ จึงอาจกล่าวได้ว่าสามีภรรยาผู้เป็นผู้
เริ่มต้นห้องสมุด ศ.อ.ศ.อ. โดยในระยะแรกนั้นได้วางวัตถุประสงค์ของห้องสมุดไว้
เป็นพื้นฐาน ๒ ประการ คือ

๑. ช่วยส่งเสริมการศึกษาคนควาของอาจารย์และนักศึกษาภายใน
ศูนย์กลาง เพื่อให้มีประสิทธิภาพสูงสุดเท่าที่สามารถจะทำได้

๒. ช่วยส่งเสริมงานพัฒนาการท้องถิ่นตามหลักมูลสารของนักศึกษาใน
เขตปฏิบัติงาน โดยนำเอาความรู้ไปสู่ประชาชน โดยวิธีการบริการห้องสมุดในชนบท
แบบต่าง ๆ เพื่อให้ประชาชนมีโอกาสได้เรียนรู้เรื่องราวต่าง ๆ มากขึ้น แล้วนำไป
ปรับปรุงให้เกิดความก้าวหน้าแก่ตนเอง¹³⁰

128

สัมภาษณ์นางสาว เสาวณี ฉาภานันท์ ศึกษานิเทศก์ ภาควิชาการศึกษา ๒
จังหวัดยะลา ๑๐ มกราคม ๒๕๑๖

129

นาย และนาง เจ ซี อิงเกอร์ซอล ไม่ได้ทำงานบรรณารักษ์มาก่อน
แต่มีความรู้ทางด้านบรรณารักษศาสตร์เล็กน้อย

130

(ทองอิน วิสเพ็ญ, ผู้รวบรวม), "ห้องสมุด ศ.อ.ศ.อ.", หน้า (๑),
อัครสาเนา

นอกจากวัตถุประสงค์ ๒ ประการนี้ ในด้านการฝึกอบรม หอสมุด ศ.อ.ศ.อ. ยังช่วยสอนนักศึกษาใหญ่จักวิธีใช้หอสมุดให้โดยลึกลับตามควร และรู้จัก วิธีการให้บริการหอสมุดอีกด้วย ดังนั้น หอสมุดจึงมีหน้าที่จัดเก็บวัสดุสำคัญ ๆ ทางด้านนิตสารศึกษา ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมของประเทศไทย จัดหาอุปกรณ์ การอ่านเพื่อใช้ประกอบการสอนและการอ่านเพื่อความบันเทิง หอสมุดจะต้องจัดหา หนังสือ หนังสือพิมพ์ วารสาร จดสาร ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษให้สอดคล้องกับ แนวการสอนในคานต่าง ๆ และใช้ประกอบการค้นคว้าหาความรู้ของนักศึกษา อาจารย์ประจำ ศ.อ.ศ.อ. และผู้เข้ารับการอบรมวิทยาลัย โรงเรียนประถมศึกษา ที่อยู่ใกล้เคียงและประชาชนในท้องถิ่นนั้น ๆ นอกจากนี้หอสมุดควรจะให้คำแนะนำ และส่งเสริมการจัดตั้งหอสมุดในโรงเรียนประถมศึกษา โดยให้อยู่ในความดูแลของ ศ.อ.ศ.อ. 131 แนะนำและส่งเสริมหอสมุดในชนบทในเขตปฏิบัติการของ ศ.อ.ศ.อ. เช่น อาจจะให้บริการการยืมระหว่างหอสมุดร่วมกับหอสมุดโรงเรียนและหอสมุด ประชาชนในจังหวัด เจ้าหน้าที่หอสมุดจะต้องศึกษาถึงปัญหาของงานและควรจัก โครงการให้บริการดังต่อไปนี้

๑. จัดบริการหนังสือหมุนเวียนตามหมู่บ้าน
๒. ส่งข่าวที่สำคัญ ๆ ถึงบุคคลหรือหน่วยงานที่มีลักษณะงานคล้ายคลึง กับ ศ.อ.ศ.อ. เช่น ส่งข่าวถึงนักศึกษาที่จบการอบรมจากศูนย์และในขณะเดียวกัน นักศึกษาก็อาจจะรายงานข่าวที่ได้จากประสบการณ์ในการทำงานมายังศูนย์ 132

131 เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓.

132 Thailand - Unesco Fundamental Education Centre, TUFEC Provisional Programme of Study (Ubol : 1954),

๓. เป้าให้นักศึกษาค้นคว้าหาความรู้ในห้องสมุดมาแก้ปัญหาที่ประสบ 133

นอกจากห้องสมุดอาจจะจัดหาบริการพิเศษให้นักศึกษาและอาจารย์
คังนคอ

๑. จัดหาวัสดุที่ผู้ต้องการใช้เป็นจำนวนมาก โดยอาจจะจัดในรูปแบบของ
การแปลหรือการย่อเรื่อง

๒. จัดหา collections รูปภาพ ทั้งภาพวาดและภาพถ่าย
เพื่อใช้ประกอบการจัดนิทรรศการและการสอนของ ศ.อ.ศ.อ. หรือของโรงเรียน
ในจังหวัดอุบลราชธานีและให้บริการยืมแก่นักศึกษาเป็นรายบุคคล

๓. จัดทำอุทิศภาคหนังสือพิมพ์และวารสาร

คังนคอห้องสมุด ศ.อ.ศ.อ. จึงไม่เพียงแต่จะให้ความช่วยเหลือส่งเสริมการค้นคว้า
วิชาความรู้ของศูนย์กลางการอบรมการศึกษาผู้ใหญ่เท่านั้น แต่ยังสามารถกล่าวได้ว่า
เป็นแหล่งค้นคว้าวิชาของท้องถิ่นด้วย ก็จะได้เห็นได้จากงานของห้องสมุด ศ.อ.ศ.อ.
ที่ได้มีการขยายงานออกไปตามหมู่บ้านและให้ความร่วมมือกับห้องสมุดอื่น ๆ ในจังหวัด
อุบลราชธานี ไม่ว่าในด้านการส่งเสริมทางวิชาการ ห้องสมุดหรือการติดต่อประสานงาน
กันในอันที่จะช่วยให้ประชาชน นักศึกษา ข้าราชการในท้องถิ่น ได้ยกฐานะความเป็นอยู่
ของตนและของท้องถิ่นให้สูงขึ้น ช่วยให้ประชาชนสามารถแก้ปัญหาชีวิตประจำวัน ส่งเสริม
การสร้างฐานะของตนเอง ตลอดจนได้รับความบันเทิงจากห้องสมุด จึงนับได้ว่าห้องสมุด
ศ.อ.ศ.อ. ได้มีส่วนในการพัฒนาชุมชนและพัฒนาชนบทเป็นอย่างยิ่ง

ห้องสมุดโรงเรียน

ห้องสมุดโรงเรียนแห่งแรกของประเทศไทยเท่าที่ปรากฏ ได้แก่ ห้องสมุดโรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย ใ้รับการจัดตั้งขึ้นเมื่อใดไม่ปรากฏชัด แต่เมื่อย้ายมาอยู่ในสถานที่ปัจจุบันเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๖ นั้น ได้มีห้องสมุดของโรงเรียนแล้ว แต่เป็นห้องสมุดแบบเกาหนังสือจะเก็บไว้ในตู้ปิดกุญแจ

134

ความคิดเกี่ยวกับเรื่องที่จะให้โรงเรียนต่าง ๆ มีห้องสมุดของตนเองได้มีมานานแล้ว ดังหลักฐานปรากฏว่าในหลักสูตรของโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ ใน พ.ศ. ๒๔๔๔ ได้มีการสอนวิชาเรื่องคุณประโยชน์และวิธีจัดห้องสมุดโรงเรียนไว้ด้วย จึงสันนิษฐานได้ว่าคงมีห้องสมุดอยู่ในโรงเรียนเพื่อเป็นตัวอย่างให้นักเรียนได้ศึกษาและปฏิบัติ
 135
 อย่างไรก็ดี พัฒนาการของห้องสมุดประเภทนี้เห็นไปอย่างล้าช้า ไม่ก้าวหน้าเท่าที่ควรจะเป็น ทั้งนี้อาจจะเนื่องมาจากสาเหตุสำคัญประการหนึ่ง คือ ขาดแคลนหนังสือในระดับที่เหมาะสมสำหรับเด็กและนักเรียนในโรงเรียนที่จะอ่านได้ และอีกประการหนึ่งคือ วิธีการสอนนั้นเป็นแบบเก่า ครูจะเป็นผู้บอกเรื่องราวที่สอนทั้งหมดให้นักเรียนวิธีสอนจึงไม่ได้เน้นการใช้หนังสือต่าง ๆ เป็นเครื่องมือในการศึกษา ฉะนั้นโอกาสที่เด็กนักเรียนจะใช้เวลาห้องสมุดจึงมีน้อย

ห้องสมุดโรงเรียนในปัจจุบันกำลังอยู่ในระหว่างพัฒนา ห้องสมุดโรงเรียนได้เริ่มปรับปรุงกิจการอย่างจริงจัง เมื่อกรมวิสามัญศึกษาได้เริ่มงานนิเทศห้องสมุดโรงเรียนขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๘ โดยจัดให้มีศึกษานิเทศก์ฝ่ายห้องสมุดไปให้คำปรึกษาแนะนำการจัดตั้งและดำเนินงานแก่ห้องสมุดโรงเรียนต่าง ๆ ทั้งในพระนครและ

134

สุทธิลักษณ์ อัมพันวงศ์, วิวัฒนาการห้องสมุดและบรรณารักษศาสตร์ในประเทศไทย..... หน้า ๘.

135

แมนมาศ ชาวลิต, และสิรินทร์ ชวงโชติ, บรรณารักษศาสตร์.... หน้า ๑๒๘.

ทางจังหวัด ทั้งนี้เพื่อช่วยแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นแก่ครูบรรณารักษ์ ทั้งในเรื่องที่เกี่ยวกับฐานะของบรรณารักษ์ ตลอดจนจัดการอบรมและทำเอกสาร เพื่อช่วยเหลือในด้านการวิชาการด้วย

นอกจากนี้ ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๐๑ - ๒๕๐๒ กระทรวงศึกษาธิการ ร่วมกับองค์การบริหารวิเทศกิจแห่งสหรัฐอเมริกา ได้จัดให้มีโครงการพัฒนาการศึกษา (General Education Development) เรียกชื่อย่อว่า ก.พ.ศ. (G.E.D.) ขึ้นเป็นส่วนหนึ่งของโครงการพัฒนาการศึกษาส่วนภูมิภาคของกระทรวงศึกษาธิการ มีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมการศึกษาตามภาคการศึกษาต่าง ๆ ในระยะแรกได้สร้างศูนย์พัฒนาการศึกษาขึ้นที่ภาคการศึกษาทุกแห่งรวม ๑๒ ภาค คือ ทั้งจังหวัดนครปฐม ยะลา สงขลา ภูเก็ต ราชบุรี ลพบุรี พิษณุโลก เชียงใหม่ อุตรธานี อุบลราชธานี นครราชสีมา ฉะเชิงเทรา ซึ่งรวมทั้งการปรับปรุงห้องสมุดโรงเรียนในภาคเหล่านั้นด้วย นอกจากนี้ในหน่วยศึกษานิเทศกรรมการฝึกหัดครู กรมสามัญศึกษา และกรมวิสามัญศึกษา ยังได้ช่วยนิเทศการศึกษาสาขาห้องสมุด ความมุ่งหมายเพื่อช่วยเหลือบรรณารักษ์ให้ปฏิบัติการได้สะดวก ให้บรรณารักษ์มีความรู้ความเข้าใจในคุณค่าของหนังสือ ในหน้าที่ของบรรณารักษ์ รู้วิธีจัดหมู่แบบทันสมัยของคิวอี้ สามารถแยกประเภทหนังสือ ทำบัตรรายการและซ่อมหนังสือที่ชำรุด ที่ศึกษานิเทศก์จะช่วยปรับปรุงส่งเสริมกิจการของห้องสมุดให้กระฉ่อนำเรื่องการเลือกหนังสือและกรบริหารงานห้องสมุด เมื่อสิ้นปี พ.ศ. ๒๕๐๒ การดำเนินงานดังกล่าวทำให้โรงเรียนต่าง ๆ ได้ปรับปรุงห้องสมุดของตน และห้องสมุดทวีความสำคัญมากขึ้น สำหรับการเรียนและการสอนในโรงเรียนทุกระดับ ¹³⁶

ครั้งต่อมา โครงการพัฒนาการศึกษาได้สลายตัวไป กรมวิสามัญศึกษาจึงได้จัดตั้งโครงการใหม่ ๆ ขึ้น เพื่อปรับปรุงโรงเรียนและกิจการของห้องสมุดโรงเรียนคือ

136 สำนักงานโครงการพัฒนาการศึกษา, โครงการพัฒนาการศึกษา ๒๕๐๒ พระนคร, (๒๕๐๓), ๒๓๐ หน้า.

โครงการปรับปรุงโรงเรียนมัธยมในชนบท (ค.ม.ช.) โครงการนี้เริ่มเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๓ ได้รับความช่วยเหลือจากองค์การ UNICEF มีจุดประสงค์ที่สำคัญเพื่อพัฒนาโรงเรียนในสองระดับ คือ ระดับจังหวัดและระดับอำเภอ โครงการขั้นแรกก็คือ จะช่วยโรงเรียนในจังหวัดต่าง ๆ จัดตั้งห้องทดลองทางวิทยาศาสตร์ เกษตรกรรม ห้องปฏิบัติการทางศิลปะและห้องสมุด กรมวิสามัญศึกษาร่วมกับองค์การ UNICEF ได้จัดเงินซื้อหนังสือประมาณ ๒,๐๐๐ เล่ม สำหรับโรงเรียนแต่ละแห่ง ได้จัดหาวัสดุสิ่งพิมพ์และครุภัณฑ์ให้ห้องสมุด และองค์การ UNICEF ยังเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายในการจัดการอบรมบรรณารักษ์ห้องสมุด ในปัจจุบัน (๒๕๑๖) ปรากฏว่า องค์การ UNICEF ได้ให้ความช่วยเหลือห้องสมุดโรงเรียนในด้านการจัดหาครุภัณฑ์และวัสดุอุปกรณ์ห้องสมุดเป็นจำนวนทั้งสิ้น ๑๙๓ แห่ง ในจำนวนนี้จัดเป็นโรงเรียนระดับจังหวัด ๑๒ โรงเรียนและโรงเรียนระดับอำเภอ ๑๑๑ โรงเรียน และกรมวิสามัญศึกษาได้ให้ความช่วยเหลือประเภทเดียวกันแก่ห้องสมุดโรงเรียน ๑๐๐ แห่ง ¹³⁷

โครงการพัฒนาการศึกษาโรงเรียนมัธยมแบบประสม (ค.ม.ส.) มีจุดประสงค์ประการหนึ่ง คือ การปรับปรุงห้องสมุดโดยจัดหาบุคลากรและเพิ่มจำนวนวัสดุห้องสมุด ถ้าโครงการนี้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ห้องสมุดโรงเรียนมัธยมแบบประสมจะเป็นห้องสมุดที่ดีอย่างสำหรับโรงเรียนอื่น ๆ โครงการนี้เป็นโครงการเงินกู้เพื่อพัฒนาการมัธยมศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดจัดโรงเรียนมัธยมแบบประสม ¹³⁸ คือ ปรับปรุงโรงเรียนมัธยมที่มีอยู่แล้วในปัจจุบันจำนวน ๑๔ โรงเรียนและจัดตั้งขึ้นใหม่อีก ๑ โรงเรียน เป็น ๒๐ โรงเรียน ให้เป็นโรงเรียนมัธยมแบบประสม โครงการนี้เริ่มดำเนินงานในปีการศึกษา ๒๕๑๐ และในปีการศึกษา ๒๕๑๔ มีโรงเรียนในโครงการ

137

หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมวิสามัญศึกษา, "รายชื่อห้องสมุดในโครงการปรับปรุงโรงเรียนมัธยมในชนบท (ค.ม.ช.)", (อัครสำเนาะ) ๔ หน้า.

138

โรงเรียนมัธยมแบบประสม คือ โรงเรียนที่มีทั้งสายสามัญ, สายเตรียมวิชาชีพหรือสายทั่วไป และสายอาชีพอยู่ในโรงเรียนเดียวกัน

ทั้งสิ้น ๒๐ โรงเรียน¹³⁹ หอสมุดของโรงเรียนที่รวมในโครงการนี้จะได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมวิสามัญศึกษาในด้านการจัดหาอุปกรณ์และครุภัณฑ์ของสมุด การให้คำแนะนำในการจัดสร้างอาคารหรือดัดแปลงห้องเรียนให้เป็นห้องสมุด การจัดการอบรมแก่บรรณารักษ์ของสมุด และได้มีการทดลองสอนการใช้ห้องสมุดแก่นักเรียนชั้นมัธยมศึกษา

โครงการพัฒนาโรงเรียนมัธยมในส่วนภูมิภาค (ค.ม.ภ.) โครงการนี้แบ่งออกเป็น ๒ ระดับ คือ โครงการแรก (ค.ม.ภ.๑) การพัฒนาโรงเรียนมัธยมในส่วนภูมิภาคมีโรงเรียนในภาคการศึกษาต่าง ๆ ๓๒ โรงเรียนได้รับความช่วยเหลือ เช่นเดียวกับโครงการ ค.ม.ส. กระทรวงศึกษาธิการได้กู้เงินจากธนาคารโลกมาดำเนินงานเป็นโครงการเงินกู้จากธนาคารในปัจจุบันเพื่อเริ่มดำเนินงานมีโรงเรียนที่เพิ่งได้รับความช่วยเหลือของโครงการเพียง ๘ โรงเรียน คือ โรงเรียนสตรีนันทบุรี โรงเรียนวัดเขมาภิรตาราม โรงเรียนสมุทรปราการ โรงเรียนระยองวิทยาคม โรงเรียนบางปะกงบวรวิทยาคม โรงเรียนสุราษฎร์ธานี โรงเรียนสิงห์บุรี โรงเรียนสุราษฎร์ธานี

โครงการที่ ๒ (ค.ม.ภ.๒) ได้กำหนดให้โรงเรียนในจังหวัดต่าง ๆ ซึ่งเป็นจุดสกัด ๓๘ โรงเรียนเข้าอยู่ในโครงการพัฒนานี้ แต่ในปัจจุบันเพิ่มมีโรงเรียนในภาคการศึกษาต่าง ๆ ๘ แห่งรวมโครงการคือ โรงเรียนสตรีวัดโนนทรีวิทยัพ โรงเรียนดงป่ากล้วย โรงเรียนพิริยาลัย โรงเรียนพิษณุโลกพิทยาคม โรงเรียนมหาวชิราวุธ โรงเรียนวรรณวีเฉลิม โรงเรียนสตรีราชินูทิศ และโรงเรียนสตรีศรีเกษ

139

กรมวิสามัญศึกษา, "โครงการพัฒนาการศึกษาโรงเรียนมัธยมแบบประสม," (อัคร์สำเนา), หน้า ๒ - ๓.

ในปัจจุบัน พัฒนาการของห้องสมุดโรงเรียนได้เจริญก้าวหน้าขึ้นเป็นอย่างมาก แต่ก็ยังไม่เจริญรุดหน้าไปเท่าที่ควร ถึงแม้ว่าจะได้รับความสนับสนุนจากกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งมีความตั้งใจที่จะให้โรงเรียนทุกแห่งมีห้องสมุดเป็นของตนเองแล้วก็ตาม การที่ห้องสมุดโรงเรียนไม่เจริญเท่าที่ควรจะเป็นนั้น เนื่องจากห้องสมุดขาดงบประมาณในการดำเนินงาน ขาดบรรณารักษ์ที่มีความรู้ทางด้านห้องสมุด และที่สำคัญคือผู้บริหารขาดความเข้าใจในคุณค่าของห้องสมุดที่สอดคล้องกับการศึกษา ฉะนั้นความเจริญของห้องสมุดโรงเรียนแต่ละแห่งจึงขึ้นอยู่กับความสนใจและการให้ความสนับสนุนของผู้บริหารโรงเรียนนั้น ๆ¹⁴¹

ในด้านความช่วยเหลือของบรรณารักษ์ชาวต่างประเทศ ห้องสมุดโรงเรียนเป็นห้องสมุดประเภทเดียวที่ยังไม่มีบรรณารักษ์ชาวต่างประเทศมาช่วยดำเนินงานของห้องสมุดโดยตรง แต่ห้องสมุดโรงเรียนก็ไม่ได้อุบัติเลย จะเห็นได้จากการที่หน่วยศึกษานิเทศก์ กระทรวงศึกษาธิการได้เข้ามามีส่วนร่วมในการปรับปรุงความเจริญของห้องสมุดโรงเรียน โดยให้คำแนะนำที่มีประโยชน์และให้ความช่วยเหลือด้านการปฏิบัติงานและการจัดตั้งโครงการพัฒนาการศึกษาขั้นนั้น ทั้งนี้ถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาความก้าวหน้าของห้องสมุดโรงเรียนในด้านการจัดหาบริการห้องสมุดอันจะเป็นประโยชน์แก่ชุมชนที่ห้องสมุดนั้นตั้งอยู่

ทั้งนี้เพื่อความก้าวหน้าของห้องสมุดโรงเรียน ควรจะได้มีการพิจารณาจัดตั้งโครงการที่เกี่ยวกับการพัฒนาห้องสมุดโรงเรียนระยะยาวขึ้น โดยมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญ

¹⁴⁰ Carroll F. Reynolds, "Libraries in Thailand," Pennsylvania Library Association Bulletin, (May, 1969), 120.

¹⁴¹ Stanley A. Barnett, and Others, Development Book Activities and needs in Thailand..., p.53-4.

คือ ให้โรงเรียนทุกแห่งภายในประเทศ สามารถจัดบริการของห้องสมุดโรงเรียนที่ดีได้ การพัฒนาควรจะค่อยเป็นค่อยไป เพราะเนื่องจากบุคคลากรที่ได้รับการอบรม คำนองห้องสมุดยังมีน้อย และโครงการต้องใช้เงินเป็นจำนวนมาก ประกอบกับยังไม่มี ความเข้าใจและการยอมรับคุณค่าของห้องสมุดโรงเรียนอย่างกว้างขวาง ซึ่งในเรื่อง นี้เป็นเรื่องสำคัญมาก เมื่อครูและผู้บริหารของโรงเรียนยอมรับและเห็นความสำคัญของ ห้องสมุด ก็จะได้หาทางจัดตั้งดำเนินงานและส่งเสริมงานของห้องสมุดโรงเรียน กระทั่งวงการศึกษาจะให้ความช่วยเหลือทางด้านการเงินและให้คำแนะนำในการ ปฏิบัติงานทางเทคนิค การจัดการอบรม ฯลฯ แต่อย่างไรก็ตาม แรงกระตุ้นที่สำคัญ จะมาจากโรงเรียนและการเข้าใจคุณค่าของห้องสมุดของฝ่ายบริหาร เพราะฉะนั้น จึงสมควรที่จะต้องมีผู้เชี่ยวชาญ มาแนะนำโครงการระยะยาว บุคคลผู้นั้นจะต้องมีความรู้ เรื่องห้องสมุดโรงเรียน ปัญหาต่าง ๆ และมีประสบการณ์ในประเทศไทยพอสมควร โครงการเช่นนี้จะต้องใช้ เวลา แรงงาน และความรู้เป็นอันมาก 142

ถึงแม้ว่าจะได้มีผู้เสนอแนะว่า ควรจะมีผู้เชี่ยวชาญชาวต่างประเทศมาช่วย เพื่อพัฒนาความก้าวหน้าของห้องสมุดโรงเรียนโดยตรง และจากความเห็นของผู้ที่เกี่ยวข้อง ทางด้านการศึกษาและห้องสมุดโรงเรียน ก็เห็นด้วยกับความคิดในเรื่องนี้ เพราะว่าถ้า มีบรรณารักษ์ชาวต่างประเทศ เข้ามารช่วยปฏิบัติงานด้านห้องสมุดโรงเรียนแล้ว ก็อาจจะ ให้ออกเสนอแนะและความคิดเห็นอันเป็นแรงกระตุ้นที่สำคัญ ที่จะส่งเสริมงานของห้องสมุด โรงเรียนให้เป็นที่ยอมรับของทุกฝ่ายได้

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าจะไม่มีบรรณารักษ์ชาวต่างประเทศมาปฏิบัติงาน คำนองห้องสมุดโรงเรียน แต่ก็ได้มีบรรณารักษ์ชาวต่างประเทศ ๒ ท่านที่ได้เข้ามาสำรวจ

142 Morris A. Gelfand, "The National Library and Library Development and Training in Thailand....," p.36-7.

สภาพของห้องสมุดและได้ให้คำแนะนำเกี่ยวกับความเจริญและการขยายตัวของห้องสมุด
 โรงเรียนในอนาคต คือ ดร. มอริส เอ. เกลแฟน ผู้เชี่ยวชาญด้านห้องสมุดขององค์การ-
 ศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ และนาย วอลเตอร์ ซี. สโตน
 (Walter C. Stone) ซึ่งรวมมาในคณะกรรมการของ Wolf Management
 Services มีนาย สแตนเลย์ เอ. บาร์เน็ตต์ เป็นหัวหน้าและมีผู้ร่วมงานอื่น ๆ
 คือ นาย อีเมอร์สัน แอล. บราวน์ (Mr. Emerson L. Brown) นาย ออสติน
 เจ. แมคแคฟเฟรย์ (Mr. Austin J. McCaffrey) ในจำนวนคณะผู้สำรวจ
 ทั้งหมดนี้ นาย วอลเตอร์ ซี. สโตน เพียงคนเดียวที่เป็นบรรณารักษ์ นอกนั้น
 เป็นผู้เชี่ยวชาญทางด้านการศึกษา คณะผู้สำรวจผู้เดินทางมาประเทศไทยระหว่าง
 ๒๕ มกราคม - ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๐ มีจุดมุ่งหมายเพื่อสำรวจสภาพและพัฒนาการ
 ของหนังสือและพิจารณาความต้องการของหนังสือภายในประเทศ พร้อมทั้งให้คำแนะนำ
 ในการผลิตหนังสือและคำแนะนำทางกานห้องสมุด ขอบเขตของการสำรวจรวมถึงการ
 กำหนดหนังสือและวัสดุต่าง ๆ ที่ใช้ในการศึกษา และการเสริมสร้างทักษะในด้านการอ่าน
 การผลิตหนังสือแบบเรียนในระดับต่าง ๆ อุตสาหกรรมการผลิตหนังสือของไทย พัฒนาการ
 และปัญหาของห้องสมุดในเมืองไทย คณะผู้สำรวจผู้ให้คำแนะนำบางเรื่องที่เป็น
 ประโยชน์ต่อพัฒนาการของห้องสมุดโรงเรียน

ห้องสมุดเฉพาะหน่วยราชการของรัฐบาลไทย

ห้องสมุดเฉพาะในประเทศไทยสามารถจะแบ่งได้เป็น ๒ ประเภทคือ ห้องสมุดเฉพาะของหน่วยราชการ กระทรวง กรม กองต่าง ๆ, ห้องสมุดเฉพาะของสมาคม ชนาคกรและรัฐวิสาหกิจ, ห้องสมุดเฉพาะขององค์การระหว่างประเทศ ซึ่งมีบทบาทสำคัญในกิจการห้องสมุดเฉพาะ ทั้งด้านการจัดห้องสมุดของตนเอง และให้บริการช่วยเหลือห้องสมุดเฉพาะอื่น ๆ ห้องสมุดเหล่านี้ได้แก่ ห้องสมุดองค์การสนธิสัญญาว่ากันป้องกันระหว่างเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (SEATO) องค์การศึกษาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO) ฯลฯ

ห้องสมุดเฉพาะวิชานั้น ได้มีในประเทศไทยมานานแล้ว โดยมากมีอยู่ตามหน่วยราชการต่าง ๆ ในระดับกระทรวง กรม กอง เกือบทุกแห่ง สมาคม สถาบันต่าง ๆ ชนาคกร บริษัท หอกราน สโมสร ฯลฯ ห้องสมุดเหล่านี้มักมีหนังสือในวิชาซึ่งหน่วยราชการนั้น ๆ เกี่ยวข้อง แต่บางแห่งมีหนังสือทั่วไปด้วย ห้องสมุดเฉพาะวิชาบางแห่งได้มีการปรับปรุงใหม่ดัดกันณะ เป็นห้องสมุดโดยแท้จริง คือ มีบรรณารักษะที่มคคุณวุฒิทางบรรณารักษศาสตร์ มีหนังสือพอแก่ความต้องการและมีบริการแก่ผู้ใช้ห้องสมุดที่เป็นข้าราชการหรือเจ้าหน้าที่ของหน่วยราชการหรือหน่วยงานนั้น ๆ ห้องสมุดเฉพาะส่วนใหญ่จึงมีขนาดและการให้บริการแตกต่างกันไปตามความต้องการของผู้อ่าน เช่น ห้องสมุดกรมวิทยาศาสตร์ กระทรวงอุตสาหกรรม มีหนังสือด้านวิทยาศาสตร์และวิทยาศาสตร์ประยุกต์ โดยเฉพาะห้องสมุดศูนย์วัสดุการศึกษา มีหนังสือทางด้านการศึกษามากที่สุด รวมทั้งแบบเรียนระยะแรก ๆ รายงานและวัสดุทางการศึกษา ห้องสมุดชนาคกรแห่งประเทศไทย ห้องสมุดวิชาการกรมทางหลวงแผ่นดิน เป็นต้น ห้องสมุดเฉพาะเหล่านี้เป็นห้องสมุดที่ได้

144 Frances Lander Spain, "Library Development in Thailand....," p.122.

145 มาตราฐาน มีหนังสือและวารสารที่ทันสมัยเพื่อการค้นคว้าวิจัยโดยเฉพาะ มีการจัดทำ
 วรรณคดี สารคดี และบรรณานุกรมให้แก่วิชาของสมุด ส่วนห้องสมุดเฉพาะของ
 หน่วยงานราชการอื่น ๆ ที่เหลือนั้น มักจะมีขนาดเล็กและมีอุปสรรคด้านเงินทุนไม่เพียงพอ
 ในการจัดหาหนังสือและวารสารให้ทันสมัยได้

ด้านการรับความช่วยเหลือและคำแนะนำจากบรรณารักษ์ชาวต่างประเทศ
 นั้น ปรากฏว่ามีห้องสมุดเฉพาะของหน่วยงานราชการไทยเพียง ๒ แห่งที่ได้รับความช่วยเหลือ
 คือห้องสมุดวิชาการกรมทางหลวงแผ่นดินนาย เอ็ดวิน เอส โฮล์มเกรน (Mr. Edwin
 S. Holmgren) ได้มาช่วยจัดตั้งห้องสมุดขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๔ และศูนย์บริการเอกสาร
 การวิจัย สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์ประยุกต์แห่งประเทศไทย องค์การศึกษา ฯ โคส
 นาย เอ แอล การ์ดเนอร์ (Mr. A.L. Gardner) มาช่วยในการจัดตั้งศูนย์
 เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๔

ห้องสมุดวิชาการกรมทางหลวงแผ่นดิน

กรมทางหลวงแผ่นดิน ได้เปิดห้องสมุดของกรม เมื่อวันที่ ๘ กุมภาพันธ์
 พ.ศ. ๒๕๐๔ เก็บห้องสมุดเป็นเพียง collection เล็ก ๆ อยู่กับกองแบบแผน
 กรมทางหลวงแผ่นดิน ห้องสมุดขณะนั้นยังไม่มีหนังสือทางวิชาการเพื่อใช้ในการอ้างอิง
 และเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาทางด้านวิศวกรรมที่เกิดขึ้น ดังนั้น ปี พ.ศ. ๒๕๐๑
 กรมทางหลวงแผ่นดินจึงได้ขอความช่วยเหลือจากองค์การยูนิเซฟ ด้านคำแนะนำและ
 ความช่วยเหลือในการจัดตั้งและดำเนินงานห้องสมุดวิชาการ (advise and

assist the Highway Department in the establishment and operation of a well equipped technical library)¹⁴⁶
 องค์การบริหารวิเทศกิจแห่งสหรัฐอเมริกา จึงได้จ้างบริษัทที่ปรึกษา คือ Charles M. Upham Associates Inc.¹⁴⁷ มาเป็นที่ปรึกษาโครงการ

ในปีแรกของโครงการความช่วยเหลือ วิศวกรของกรมทางหลวงแผ่นดิน และของบริษัท Upham ได้ช่วยกันเลือกรายชื่อหนังสือ จุลสาร และวารสาร ที่สำคัญ ๆ ด้านวิศวกรรมการสร้างทาง (Highway Engineering) เสนอ ต่อองค์การยูนิเซฟ เมื่อเดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๐๓ และองค์การยูนิเซฟได้เริ่มส่งหนังสือ เหล่านี้ในเดือนตุลาคม ปีเดียวกัน

เดือนมกราคม พ.ศ. ๒๕๐๔ บริษัท Upham ได้ส่ง นาย เอ็ดวิน เอ็ด โซล์มเกรน ผู้เชี่ยวชาญชาวอเมริกันมาเป็นบรรณารักษ์ที่ปรึกษา (Consulting Librarian)¹⁴⁸ ช่วยจัดตั้งห้องสมุด เป็นเวลา ๒ ปี ๔ เดือน และ นาย โซล์มเกรน ได้เดินทางกลับเมื่อเดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๐๖

146

Charles M. Upham Associates, Inc. Consulting Engineers. Special Report part II in Department of Highways USOM / T Project No. 93 - 31 - 159 to the government of the Kingdom of Thailand covering the period from August 1, 1960 to July 31, 1962. (Bangkok : Thailand, 1962), 177.

147

บริษัท Charles M. Upham Associates Inc. ตั้งอยู่ที่
 106 Cafritz Building 1625 1 Street. N.W. Washington 6, DC
 มีนาย Charles M. Upham เป็นประธาน

148

Ibid.

หนังสือในหอสมุดขณะนั้นเกี่ยวกับการก่อสร้างทางและหนังสือจากวิศวกรรมศาสตร์ รวมทั้งหนังสืออ้างอิงและหนังสือในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องกับประเทศไทย เป็นส่วนใหญ่ นาย โสภณ เกรน วิศวกรทำงานหอสมุดอยู่จน พ.ศ. ๒๕๐๖ เมื่อเปิดหอสมุดวิชาการกรมทางหลวงแผ่นดิน วันที่ ๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ นั้น อารกต่างไควว่า "เป็นหอสมุดที่มีหนังสืออ้างอิงทางวิศวกรรมทางหลวงมากที่สุดในประเทศไทย และเป็นหอสมุดทางวิชาการที่ทันสมัยที่สุดในกรุงเทพฯ"¹⁴⁹

หอสมุดได้ใช้ เป็นหอสมุดวิชาการของกรมเรื่อยมาจนกระทั่ง พ.ศ. ๒๕๑๓ หอสมุดจึงเปลี่ยน เป็นศูนย์เอกสารทางหลวงเอเชีย (Asian Highway Technical Information Centre ในปัจจุบัน)

เมื่อเดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๐ ผู้แทนไทยได้ไปประชุมคณะกรรมการประสานงานทางหลวงสายเอเชีย (Asian Highway Co-ordinating Committee) ที่ประเทศอาฟกานิสถาน ที่ประชุมเสนอว่าควรมีประเทศไทย ประเทศหนึ่งบนทางหลวงสายเอเชียจัดตั้งศูนย์เอกสาร เพื่อให้บริการแก่ประเทศต่าง ๆ บนทางหลวงเอเชีย ๑๔ ประเทศและองค์กรระหว่างประเทศต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง กับวิศวกรรมศาสตร์ ดังนั้นผู้แทนไทยจึงตกลงรับข้อเสนอนี้ จึงได้มีการจัดตั้งศูนย์เอกสารขึ้นที่กรุงเทพฯ เมื่อเดือนกรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๓ โดยรวมหอสมุดวิชาการของกรมเข้าไว้ด้วยกัน ในขณะนั้นเรียกชื่อว่า Asian Highway Documentation Centre ศูนย์กรมทางหลวงแผ่นดินเป็นผู้ดำเนินงาน เมื่อศูนย์ดำเนินงานมาได้ ๒ ปี ได้มีการเปลี่ยนชื่อศูนย์เป็น Asian Highway Technical Information Centre หรือศูนย์เอกสารทางหลวงเอเชียในปัจจุบัน¹⁵⁰

¹⁴⁹ Ibid., p.175. "คำกล่าวเปิดหอสมุดวิชาการกรมทางหลวงแผ่นดิน โดย นาย สมพร บุณยคุปต์"

¹⁵⁰ "Asian Highway Technical Information Centre" (mimeographed), p.1-3.

ศูนย์บริการ เอกสารการวิจัย สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์ประยุกต์แห่งประเทศไทย

ศูนย์บริการ เอกสารการวิจัย จัดตั้งขึ้นเพื่อจัดหาข้อมูลให้แก่นักวิทยาศาสตร์ เพื่อใช้ประกอบการค้นคว้าวิจัย ศูนย์นี้เปิดให้บริการ เมื่อวันที่ ๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๐๗ โดยความร่วมมือของสภาวิจัยแห่งชาติ องค์การศึกษาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติและรัฐบาลไทย

องค์การศึกษา ฯ สหประชาชาติ เป็นหน่วยงานที่มีบทบาทสำคัญในการจัดตั้ง ศูนย์บริการ เอกสารการวิจัยแห่งประเทศไทย ตามโครงการขยายความช่วยเหลือทาง วิชาการของสหประชาชาติ ความช่วยเหลือขององค์การการศึกษา ฯ นั้น ส่วนใหญ่เป็นไป ในลักษณะการจัดส่งผู้เชี่ยวชาญมาสำรวจปัญหาต่าง ๆ ด้านบริการ เอกสารการวิจัย เพื่อ วางโครงการจัดตั้งศูนย์ในประเทศไทย ให้คำแนะนำ แนะนำ และการฝึกอบรมใน ระหว่างการวางแผนและการดำเนินงานตามโครงการ ความช่วยเหลือส่วนน้อยนั้นเป็นการ ให้ทุนแก่เจ้าหน้าที่ของศูนย์ ไปศึกษาทำงานในต่างประเทศ และค่าใช้จ่ายสำหรับจัดซื้อ อุปกรณ์ ความช่วยเหลือขององค์การการศึกษา ฯ ได้ให้มาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๔ กระทั่ง พ.ศ. ๒๕๑๐ เป็นเงินทั้งสิ้นประมาณ ๒๕๕,๐๐๐ เหรียญอเมริกัน ¹⁵¹

ผู้เชี่ยวชาญที่องค์การการศึกษา ฯ ใ้ส่งมาช่วยนั้น คือ นาย เอ แอล การ์ดเนอร์ ซึ่งในขณะนั้นจะครบกำหนดปฏิบัติงานที่ศูนย์บริการ เอกสารวิทยาศาสตร์และวิชาการแห่ง ประเทศปากีสถาน และจะมาปฏิบัติงานในกลางปี ๒๕๐๔ เพื่อช่วยในการวางแผน ประสานงานทั่วไปและดำเนินโครงการศูนย์บริการ เอกสารการวิจัยแห่งประเทศไทย

151

สภาวิจัยแห่งชาติ และสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์ประยุกต์แห่งประเทศไทย
ศูนย์บริการ เอกสารการวิจัยแห่งประเทศไทย ประวัติการวางแผน การจัดตั้ง หน้าที่
และบริการของศูนย์ ฯ (พระนคร : ๒๕๐๗), หน้า (๕๒)

การก่อสร้างศูนย์ ฯ นี้ รัฐบาลไทยได้จัดสรรเงินงบประมาณสำหรับการจัดตั้งศูนย์ ฯ ทยอยกันออกไปในระยะเวลา ๓ ปี ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๔ ถึง พ.ศ. ๒๕๐๗ รวมเงินค่าก่อสร้างและค่าอุปกรณ์ทั้งสิ้น ๑๕,๐๐๐,๐๐๐ บาท¹⁵² ส่วนการเตรียมงานขั้นแรกเพื่อบริการ เอกสารและการรวบรวมเอกสารสำหรับห้องสมุดของศูนย์ ฯ ในขณะที่กำลังก่อสร้างอาคารนั้นได้ดำเนินการอยู่ชั่วคราวบนตึกของโรงพยาบาลผ่านกทำเนียบนายกรัฐมนตรี ได้มีการจัดหาหนังสืออ้างอิง บรรณานุกรม หนังสือวิทยาศาสตร์ ได้มอบรับวารสารวิทยาศาสตร์ ๑๕๐ รายการ และได้ส่งวารสารดังกล่าวฉบับย้อนหลังประมาณ ๓ - ๕ ปี เป็นจำนวนประมาณ ๘๐ รายการ รวมกับวารสารที่ศูนย์ ฯ ได้ติดต่อแลกเปลี่ยนกับสถาบันวิทยาศาสตร์ในต่างประเทศแล้ว ศูนย์ ฯ มีวารสารให้บริการเอกสารประมาณ ๓๐๐ รายการ¹⁵³

อนึ่ง ในปี ๒๕๐๖ การพัฒนาห้องสมุดได้ก้าวหน้าไปอีกขั้นหนึ่ง คือ ศูนย์ ฯ ได้สืบหาว่ามีเอกสารทางวิทยาศาสตร์อะไรบ้าง โดยการติดต่อขอรายชื่อเอกสารจากองค์การวิทยาศาสตร์และสำนักพิมพ์ที่กว้างขวางมาให้เจ้าหน้าที่ใช้เป็นหลักในการเลือกเอกสารเข้าห้องสมุด โดยเหตุนี้งานจัดตั้งห้องสมุดของศูนย์ ฯ จึงได้เริ่มขึ้นอย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย มีเอกสารทางวิทยาศาสตร์ต่าง ๆ เป็นจำนวนมากพอสมควรและสามารถให้บริการ เอกสารแก่วงการวิทยาศาสตร์และอุตสาหกรรมในประเทศไทย

การสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์

การสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ในประเทศไทย มีหลายระดับและจัดโดยมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ถึงแม้ว่าประเทศไทยจะมีห้องสมุดมาเป็นเวลานานแล้ว แต่วิชาบรรณารักษศาสตร์ ยังไม่เป็นที่รู้จักกันในขณะนั้น ถึงแม้จะเห็นว่า แม้ในพ.ศ. ๒๔๘๔

152 เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๗.

153 เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐.

ห้องสมุดต่าง ๆ ยังไม่มีบรรณารักษ์ที่ได้รับการศึกษาทางค่านนี้โดยตรง มีคนไทย ๒ คน
ได้เดินทางไปศึกษาวิชานี้ แต่เป็นที่น่าเสียดายที่ไม่ได้เดินทางกลับประเทศไทย และ
ในขณะนั้นคนไทยอีกคนหนึ่งกำลังศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์อยู่ในประเทศสหรัฐอเมริกา¹⁵⁴

การศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ในประเทศไทย ได้เริ่มเป็นครั้งแรกเมื่อ
วันที่ ๒๐ กันยายน พ.ศ. ๒๔๘๔ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรกที่
เปิดสอนโดยจัดเป็นการศึกษาภาคพิเศษในเวลาเย็น¹⁵⁵ โครงการนี้เริ่มขึ้นโดย
นางสาว แมรี แองเจิลไมเยอร์ บรรณารักษ์ห้องสมุดสำนักข่าวสารอเมริกันขณะนั้น
ได้สนับสนุนให้มูลนิธิฟูไลไบรท์ ให้ความช่วยเหลือด้านการสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์
ซึ่งขณะนั้นเรียกว่าวิชาจัดห้องสมุด โดยเอื้อเฟื้อจัดส่งอาจารย์ทางวิชาบรรณารักษศาสตร์
ชาวอเมริกันมาทำการสอนปีละ ๑ คน เป็นเวลาติดต่อกันมา ๕ ปีได้แก่

ดร. แฟรนซิส แลนเคอร์ สเปน นาง รุช เอช ร็อควูด นางสาว แมนนี่
เจน เคย์ นาย อาร์โนลด์ ไทรเทียร์ นางสาว อลิส โดห์เรอ¹⁵⁶

หลังจากที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้จัดสอนวิชาจัดห้องสมุดเป็นการศึกษา
ภาคพิเศษในตอนเย็นติดต่อกันมาเป็นเวลา ๕ ปี มูลนิธิฟูไลไบรท์ มิได้จัดส่งอาจารย์
มาช่วยสอนอีก แต่ยังมีผู้แสดงความสนใจใคร่จะเรียนวิชาจัดห้องสมุดอีกเป็นจำนวนมาก

¹⁵⁴ Spain, Some Notes on Library Development in Thailand 1951-1965..., p.5.

¹⁵⁵ สุทธิลักษณ์ อำพันวงศ์, "การศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย....," หน้า ๒.

¹⁵⁶ Suthilak Ambhanwong, "Education for Librarianship in Thailand," Journal of Education for Librarianship, 6 (Spring, 1966), 298.

เพราะฉะนั้นในเดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๘ คณะอักษรศาสตร์ จึงได้ยกกรรมการสอนวิชาจิตของสมุคให้เป็นการสอนในระดับมหาวิทยาลัยภาคปกติ¹⁵⁷ โดยจัดตั้งแผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ขึ้นในปีการศึกษา ๒๔๘๘ เพื่อจัดสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ขึ้นในปีการศึกษา ๒๔๘๘ เพื่อจัดสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ชั้นอนุปริญญาหลักสูตร ๑ ปี แก่ผู้สำเร็จการศึกษาชั้นปริญญาตรีมาแล้ว นับว่าเป็นโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์ระดับมหาวิทยาลัยแห่งแรกในประเทศไทย¹⁵⁸

โครงการจัดสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ระดับอนุปริญญาของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้ดำเนินไปด้วยดี จนถึงสิ้นปีการศึกษา ๒๕๑๐ การศึกษาในระดับนี้จึงยกเลิกไป โดยยกระดับขึ้นเป็นชั้นประกาศนียบัตรชั้นสูง (บรรณารักษศาสตร์) มีผู้สำเร็จการศึกษาได้รับอนุปริญญาบรรณารักษศาสตร์ ตั้งแต่ปีการศึกษา ๒๔๘๘ - ๒๕๑๐ รวมทั้งสิ้น ๒๓๔ คน

หลังจากที่มูลนิธิฟูโดไบรท์ได้ให้ความช่วยเหลือในการสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยแล้ว มูลนิธิเอเซียก็ได้ให้ความสนับสนุน โดยจัดส่ง นางสาว รุช เอ็ม เออคนดัดสัน มาเป็นที่ปรึกษาและช่วยสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ ชั้นอนุปริญญา เป็นเวลา ๑๘ เดือน ตั้งแต่ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๘๘ - เมษายน พ.ศ. ๒๕๐๑ นอกจากนั้น มูลนิธิเอเซียยังได้ให้ทุนแก่อาจารย์ในแผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ จำนวน ๕ คน ไปศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ชั้นปริญญาโทในสหรัฐอเมริกา

¹⁵⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

¹⁵⁸ Suthilak Ambhanwong, "Education for Librarianship...." p. 290.

ต่อมาในปีการศึกษา ๒๕๐๒ แผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้เปิดสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ ระดับปริญญาตรี โดยจัดเป็นวิชาให้เลือกรวิชาหนึ่งในชั้นปีที่ ๒ และปีที่ ๔ ผู้ที่สำเร็จการศึกษาจะได้รับปริญญาอักษรศาสตร์บัณฑิต (บรรณารักษศาสตร์) ขณะนี้ได้มีผู้สำเร็จการศึกษาตั้งแต่ปีการศึกษา ๒๕๐๓ - ๒๕๑๕ เป็นจำนวนทั้งสิ้น ๒๐๘ คน¹⁵⁹

ครั้นเมื่อวันที่ ๒ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๐๕ องค์การศึกษาวិทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ ได้ส่ง ดร.มอริส เอก เกลแพนค์ ผู้เชี่ยวชาญซึ่งเป็นบรรณารักษชาวอเมริกันมาสำรวจและประเมินผลการสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ชั้นอนุปริญญาและปริญญาตรี ณ แผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นเวลา ๓ เดือน เริ่มตั้งแต่วันที่ ๒ พฤษภาคม ถึง สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๐๕

จากข้อเสนอแนะของ ดร.เอกเกลแพนค์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จึงได้เปิดสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ระดับปริญญาโทขึ้นในปีการศึกษา ๒๕๐๗ มีระยะเวลาเรียนอย่างน้อย ๒ ปี และอย่างมากไม่เกิน ๕ ปี ผู้ที่สำเร็จการศึกษาจะได้รับปริญญาอักษรศาสตร์มหาบัณฑิต (บรรณารักษศาสตร์)

ในปีแรกที่เปิดสอนระดับปริญญาโท มีผู้สมัครเข้าศึกษา ๗ คน และในวันที่ ๑ กันยายน พ.ศ. ๒๕๐๗ ดร.แฟรนเชส แลนเคอร์ สเปน ได้เดินทางกลับมาประเทศไทยเป็นครั้งที่สอง โดยได้รับทุนจากมูลนิธิร็อกกี้เฟลเลอร์ ได้มาประจำทำงาน ณ แผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นเวลา

159 แผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, สถิติผู้ที่ได้รับปริญญาอักษรศาสตร์บัณฑิต (บรรณารักษศาสตร์) ปีการศึกษา ๒๕๐๓ - ๒๕๑๕. (ในแฟ้มเอกสารของแผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์)

๑๑ เดือน ตั้งแต่เดือนกันยายน ๒๕๐๓ - กรกฎาคม ๒๕๐๘ คร. สเปน ได้ช่วยทำการสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ชั้นปริญญาโท ชั้นอนุปริญญา และช่วยทำการแก้ไขปรับปรุงหลักสูตรวิชาบรรณารักษศาสตร์ทุกระดับของมหาวิทยาลัย และเป็นที่ยปรึกษาทางด้านฝ่ายห้องสมุดของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยอีกด้วย

บรรณารักษ์ชาวอเมริกันคนหลังสุดที่ได้มาช่วยสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ ในระดับปริญญาโท และปริญญาตรี คือ นาง จูดิธ มาร์ติน อาสาสมัครชาวอเมริกัน ได้มาช่วยทำการสอนเป็นเวลา ๒ ปี

ต่อมาในปีการศึกษา ๒๕๑๑ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้เลิกทำการสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ ชั้นอนุปริญญา แต่จัดให้มีการสอนระดับประกาศนียบัตรชั้นสูงขึ้นแทนหลักสูตร ๑ ปี และได้มีการแก้ไขหลักสูตรต่าง ๆ เหตุผลที่จัดตั้งขึ้นในครั้งนั้น เพื่อยกระดับวิชาบรรณารักษศาสตร์ให้สูงขึ้นกว่าระดับปริญญาตรี และเพื่อเผยแพร่วิชาบรรณารักษศาสตร์ให้แพร่หลาย ผู้ที่เรียนสำเร็จหลักสูตรประกาศนียบัตรชั้นสูง จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยซึ่งได้เฉลี่ยเฉลี่ยสะสมไม่ต่ำกว่า ๓.๖๐ สามารถเข้าศึกษาต่อในชั้นปริญญาโท สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์ได้โดยได้กับการยกเว้นวิชาที่เรียนมาแล้วในชั้นประกาศนียบัตรชั้นสูง

ห้องสมุดในประเทศไทยขณะนี้หลายประเภท คือ หอสมุดแห่งชาติ หอสมุดมหาวิทยาลัย และวิทยาลัย หอสมุดโรงเรียน หอสมุดประชาชน หอสมุดเฉพาะและศูนย์เอกสาร สามารถให้บริการแก่ผู้ใช้ระดับต่าง ๆ กันได้อย่างทั่วถึง ห้องสมุดเหล่านี้มีพัฒนาการความเจริญแตกต่างกันไปในแต่ละแห่ง ห้องสมุดทั้งหมดยกเว้นหอสมุดโรงเรียนราษฎร์และหอสมุดเฉพาะที่เป็นขององค์การระหว่างประเทศ จะเป็นห้องสมุดของรัฐบาล แต่ดำเนินงานโดยหน่วยงานต่าง ๆ กัน

การที่ห้องสมุดในประเทศไทยพัฒนาความเจริญได้เช่นนี้เนื่องจาก

๑. บริการของห้องสมุดประเภทต่าง ๆ ยังอยู่ในระยะเริ่มแรก และขณะเดียวกันประชาชนผู้ใช้ห้องสมุดส่วนใหญ่มิได้รู้ค่าของหนังสือ

๒. ชาวไทยส่วนใหญ่ขาดลักษณะที่สำคัญ คือ นิยมรักการอ่านหนังสือ
ทั้งนี้อาจจะ เนื่องจากหนังสือตัวพิมพ์เพิ่งจะมีแพร่หลายในประเทศเมื่อไม่นานมานี้ ทำให้
ในสมัยก่อนประชาชนขาดแคลนหนังสือที่จะอ่าน อีกประการหนึ่ง การศึกษาและการสอน
ในปัจจุบันนี้ตามโรงเรียนและสถาบันการศึกษาบางแห่งยังคงใช้วิธีบรรยายบอกให้เด็ก
จดในห้องเรียนมากกว่าที่จะส่งเสริมให้มีการใช้ของสมุดแพร่หลายขึ้น

ถึงแม้ว่าพัฒนาการของห้องสมุดจะเป็นไปโดยลำช้า แต่ก็อาจกล่าวได้ว่า
พัฒนาการของห้องสมุดในประเทศไทยมีผลมาจากองค์ประกอบหลายประการดังนี้ คือ

๑. การเล็งเห็นความสำคัญของรัฐบาลไทยและรัฐบาลสหรัฐ ฯ ทำให้
ห้องสมุดในประเทศไทยหลายแห่งได้รับความช่วยเหลือจากรัฐบาลสหรัฐอเมริกานี้ในรูป
ต่าง ๆ กัน โดยผ่านทางองค์การระหว่างประเทศและสถาบันต่าง ๆ เช่น องค์การการศึกษา-
วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ องค์การพัฒนาระหว่างประเทศของ
สหรัฐอเมริกา

๒. ได้รับการส่งเสริมและความสนับสนุนจากสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย

๓. บรรณารักษ์ที่ไปศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ต่อ ณ ต่างประเทศ มี
เป็นจำนวนมาก บุคคลเหล่านี้เป็นผู้ที่มีส่วนสำคัญในการจัดตั้งห้องสมุดในระยะแรกและ
ดำเนินงานของห้องสมุดให้ก้าวหน้าในเวลาต่อมา ขณะเดียวกันจำนวนนักศึกษาที่จบการ-
ศึกษาทางบรรณารักษศาสตร์จากมหาวิทยาลัยและวิทยาลัยต่าง ๆ ภายในประเทศมีจำนวน
เพิ่มขึ้นในแต่ละปี จึงเป็นกำลังสำคัญในการดำเนินงานของห้องสมุดขณะนี้

๔. การปรับปรุงการศึกษาของประเทศทุกสาขาทุกระดับ ได้เน้นให้เห็น
ความสำคัญของห้องสมุดที่มีต่อการศึกษา จึงทำให้การให้บริการของห้องสมุดแพร่หลายขึ้น

๕. บทบาทและอิทธิพลของบรรณารักษ์ชาวต่างประเทศที่เข้ามาช่วยเหลือ
 กิจการของห้องสมุดในประเทศ ภายใต้ความช่วยเหลือของสำนักข่าวสารอเมริกัน
 มูลินีฟูดไบริท และมูลนิธิอื่น ๆ นับว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญต่อพัฒนาการของห้องสมุด
 และมีผลมาถึงความเจริญของห้องสมุดในปัจจุบัน

160

160 Margaret I. Rufsvold, and Mildred Hawksworth Lowell,
 "Developing Libraries for Higher Education in Thailand; a Coop-
 erative Project," A.L.A. Bulletin, 54(November, 1960), 842-3.